

**Facetten uit mijn leven alsmede pastorale problemen van een
predikant**

Uit mijn leven

Ds. A. Hofman

**STICHTING DE GIHONBRON
MIDDELBURG
2015**

INHOUD

1. Ten geleide	2
2. Uit de pastorie	4
3. Vertrek en aankomst	8
4. Bakkersknecht en soldaat	12
5. Bakker te Beekbergen	16
6. Krijgsgevangene	20
7. Theologisch student	26
8. Predikant te Zeist	30
9. Chantage en diefstal.	34
10. Zeist- Scheveningen- Aalburg	38
11. Catechisatie	42
12. Ziekenbezoek	46
13. Begrafenissen	49
14. Huwelijk	52
15. Huisbezoek	55
16. Vergaderingen	58
17. Deputaatschap voor militaire zaken	64
18. Epiloog	68

IN MEMORIAM Ds. A. HOFMAN

Bedankbrief aan de kerkenraad van Rijssen

1. Ten geleide

De wijze Prediker zegt: "Van vele boeken te maken is geen einde, en veel lezens is vermoeiing des vleses."

Salomo wil met deze woorden niet zeggen dat we moeten ophouden met boeken te schrijven; en ook bedoelt hij niet dat we niet meer moeten lezen. De Prediker waarschuwt tegen overdrijving. De boekenmarkt is verzadigd met boeken.

Er is ontzaglijk veel slechte lectuur in druk verschenen en dat wordt nog steeds erger. Gelukkig is er ook nog goede lectuur, hoewel ook de markt van goede boeken het verzadigingspunt heeft bereikt. Is het dan nodig dat dit boek verschijnt?

Ik wil opmerken dat het in dit boek niet alleen gaat over problemen die zich in een predikantenleven kunnen voordoen. Er is ook een behoorlijke plaats ingeruimd voor gebeurtenissen uit mijn persoonlijk leven.

De hoofdstukken heb ik kort gehouden, precies zoals in het boek "Tot de grijsheid toe." Dit leest gemakkelijk.

Het is geschreven door een man voor wie het een wonder is dat de Heere hem nu al zo lange tijd in Zijn wijngaard heeft willen gebruiken.

Niemand hoeft zich aan de inhoud te stoten. De personen, waarvan geen loffelijk getuigenis gegeven kon worden, zijn reeds lang overleden.

Ook ben ik me er van bewust dat ik lang niet alles volledig heb weergegeven. Welke schrijver zou daar overigens toe in staat zijn?

Ik heb zomaar enkele hoofdzaken genoemd en zou nog wel meer kunnen noemen. Ik heb dat echter niet gedaan omdat ik de "vermoeiing des vleses" niet in de hand wil werken.

Ook zal dit werk ongetwijfeld beoordeeld worden door ter zake kundige mensen. Zij zullen er zeker veel ondeskundigheid in aantreffen en in dat opzicht hebben zij nog gelijk ook.

Dat de recensoren echter zullen bedenken dat er onder de profeten ook een Amos was. Hij was onder de veeherderen van Thekóa. Amos was geen profeet, noch profetenzoon, maar een ossenherder die wilde vijgen aflas.

We lezen echter in Amos 7 van een Goddelijk "maar." De profeet zegt: "Maar de Heere nam mij van achter de kudde; en de Heere zeide tot mij: Ga henen, profeteer tot Mijn volk Israël."

Ik draag dit boek op aan mijn lieve vrouw waarmee ik, als dit verschijnt, al bijna 45 jaar gelukkig getrouwd mag zijn. Een groot gedeelte van haar tijd brengt ze achter de schrijfmachine door.

Ik hoop en bid dat de woorden die Boas tot Ruth sprak ook op haar van toepassing mogen zijn. Boas zegt tegen Ruth: "De Heere vergelde u uw daad en uw loon zij volkomen, van de Heere, de God Israëls, onder Wiens vleugelen gij gekomen zijt om toevlucht te nemen."

De Heere kan deze eenvoudige woorden gebruiken tot de grootmaking van Zijn Naam. Daarvan zingt de dichter:

Zijn Naam moet eeuwig eer ontvangen

Men loov' Hem vroeg en spa.

De wereld hoor' en volg' mijn zangen

Met Amen, Amen, na.

Aalburg, najaar 1985

2. Uit de pastorie

Een pastorie is een ambtswoning waar de pastor in woont. Een pastor is een herder en leraar die pastoraal werk verricht. De plaatselijke predikant wordt ook wel de pastor-loci genoemd. Helaas zijn er veel pastorieën van het kerkverband van de Gereformeerde Gemeenten onbewoond. Leegstaande pastorieën worden hier en daar nogal eens betrokken door predikanten die er enkele weken hun vakantie in doorbrengen. Op zichzelf genomen is daar niets op tegen, maar de opzet is dat een eigen herder en leraar de ambtswoning betreft.

In verschillende kerkbodes komen we hier en daar een rubriek tegen waar boven staat: Uit de pastorie. De dominee doet daarin mededeling van sterfgevallen, geboorten, huwelijken en eventuele bezoeken die hij denkt af te leggen. Vijftig jaar geleden waren er nog geen kerkbodes. Het gemeentenieuws dat er was, werd vanaf de kansel of de kathedr bekend gemaakt.

De ouderlingen, die in de vakante gemeenten een preek lazen, stonden niet op de kansel, maar achter de kathedr.

De kansel was voor de dominee die een enkele maal des zondags kwam of in de week voorging. Verschillende ouderlingen hebben er lang tegen op gezien om de preekstoel te beklimmen. Het waren Godvrezende mensen die klein van zichzelf dachten. Sommigen waren daarbij wat schuchter van aard, zodat er heel wat voor nodig was om zichzelf te overwinnen en vanaf de kansel een preek te lezen. Er waren ook wel ouderlingen die niet zo verlegen waren; zij dachten niet zo klein van zichzelf, maar waren vrijmoedig van geest, om maar niet van vrijpostig te spreken. Dit wil echter niet zeggen dat deze ouderlingen onbekeerd waren, het wil alleen maar zeggen dat deze mensen niet op hun plaats waren.

Vroeger waren vrijwel alle ambtsdragers ongeletterde mensen. Als er dan een preek gelezen werd waarin wat moeilijke woorden stonden, was het soms een gehaspel van jewelste. Dit kon ook het geval zijn met het Bijbelhoofdstuk dat werd voorgelezen. Van de namen die er in voorkwamen werd maar wat gemaakt. Het zingen zonder orgel verliep ook niet altijd even stichtelijk. De voorzanger zette meestal veel te hoog in, zodat een gedeelte van de mensen een octaaf lager zong. Van regel tot regel ging men echter zakken, zodat op het eind van het vers weer een octaaf hoger gezongen moest worden. Als er een moeilijke psalm werd opgegeven, liep het zingen helemaal in het honderd.

Hier en daar waren er zangers die met een zeer groot volume probeerden de wijs er in te houden. Meestal faalden zij in die poging, zodat het wel gebeurde dat er tenslotte nog één zanger overbleef.

Het collecteren gebeurde in de meeste kerken met de lange hengelstok. Dit was een bezigheid waar wel enige vaardigheid bij te pas kwam, zodat een lichamenlijk zwakke broeder diaken er in een grote gemeente beter niet aan kon beginnen. Er sneuvelde nogal eens een lamp, terwijl van sommige vrouwen de hoed wel eens gelicht werd en het gebeurde ook wel eens dat er iemand een geduchte opstopper kreeg met de stok.

Halve stuivers, stuivers, dubbeltjes en kwartjes trof men zelden in de collectezak aan, maar wel veel halve centen.

Ik herinner me nog een broeder diaken die, als hij op de helft was met zijn rondgang, even stopte, om de centenzak in zijn jaszak te ledigen. De andere diaken, die smid van beroep was, deed dit niet, maar zijn hengelstok boog op het laatst gevaarlijk door, zodat het telkens weer een wonder was dat de stok niet brak. Boven dit hoofdstuk staat: Uit de pastorie, en ik ben bezig om jeugdherinneringen op te halen uit de pastorie waarin mijn vader woonde.

Ik ben niet in een pastorie geboren, maar kwam op vijfjarige leeftijd in de pastorie van Rijssen te wonen. Mijn vader had het beroep naar die gemeente aangenomen.

Het was in de donkere dagen voor Kerst dat vader zich aan die gemeente verbond. Het waren ook donkere dagen wat de tijdsomstandigheden betrof.

De eerste wereldoorlog woedde op het eind van het jaar 1917 nog in alle hevigheid. Miljoenen soldaten zowel van de geallieerde als de centrale mogendheden "vierden" het Kerstfeest in de loopgraven.

Er waren in die tijd veel mensen die twijfelmoedig vroegen: "Wie zal ons toch het goede doen zien?" Hoewel ons land buiten de eerste wereldoorlog bleef, zo heerste er toch grote schaarste aan levensmiddelen. Ook toen waren er oorlogswinstmakers die zich verrijkten ten koste van hun medemensen. Als kleine kinderen hebben we het in die tijd niet gemakkelijk gehad, temeer daar we zonder moeder waren. Zij stierf begin december 1917 te Beekbergen, mijn vader met zes kleine kinderen achterlatend. Als vijfjarige jongen kan ik me haar sterven en begrafenis nog herinneren. Op de begraafplaats is haar lievelingspsalm gezongen, n.l. Psalm 32:1:

*Welzalig hij, wiens zonden zijn vergeven;
Die van de straf voor eeuwig is ontheven;
Wiens wanbedrijf, waardoor hij was bevlekt,
Voor 't heilig oog des Heeren is bedekt, enz.*

Als kleine kinderen beseften we uiteraard niet welk een groot verlies ons overkomen was. Ook beseften we niet wat dit voor vader geweest moet zijn. Als weduwnaar kwam hij met zes kleine kinderen midden december 1917 met de trein te Rijssen aan. Ter verwelkoming waren er op het perron enkele broeders van de kerkenraad aanwezig. We liepen van het station aan de hand van die kerkenraadsleden naar de pastorie aan de Esstraat. Ik herinner me nog dat Arend van den Noort, de grootvader van wijlen Ds. G.J. van den Noort, mij een hand gaf.

Als kleine kinderen hebben we in die tijd vanwege het weinige eten dat we kregen, veel geleden aan winterhanden en wintervoeten. Het was voor veel mensen een moeilijke tijd. Hetgeen op de bonnen verstrekt werd, was veel te weinig voor kinderen in de groei-jaren.

Onze jeugd was een zonloze jeugd; mijn vier zusters die nu, terwijl ik dit schrijf, nog in leven zijn, kunnen dit bevestigen. Het is niet mijn bedoeling om ook maar iemand ergens de schuld van te geven. We kunnen ons er geen voorstelling van maken welk een armoedige tijd het toen was. De meeste mensen waren in die dagen erg arm en zeer klein behuisd.

De "mendeuren" van de boerderijtjes in Rijssen waren gericht naar de zijde van de straat. De koeien van de gezamenlijke boertjes graasden op de gemeenteweide, de Mors geheten. De vrouwen spoelden en droogden hun was op een centrale plaats die *de Wijerd* werd genoemd. Hoewel het moeilijke jaren waren wat het uitwendige betrof, zo was er toch geestelijke bloei waar te nemen betreffende het innerlijke zieleleven.

De Heere werkte met Zijn Geest, er werden paarden gehecht aan de Middelaarskroon van Davids grote Zoon. Als de Heere Zijn kerk bouwt, is de duivel ook actief. Satan fluisterde de knecht des Heeren in het oor dat hij in Rijssen niet op zijn plaats was. "Er is", zo zei de vorst der duisternis, "geen vrucht op uw prediking in Twente."

Mijn vader moest dit, hoewel hij nog niet lang in Rijssen stond, beamen. Zou de verklager der broeders gelijk hebben?

Als er vrucht op zijn prediking was, dan zou hij dat toch zeker wel eens gehoord

hebben. De ziel van de knecht des Heeren was in hem gans neergebogen.

Op een maandagmorgen ging hij naar zijn gewoonte de zieken bezoeken. Hij zag daar niet ver van de pastorie de "mendeuren" van een klein boerderijtje openstaan. Hoewel het zijn bedoeling niet was om daar een bezoek te brengen, zo ging hij er toch naar binnen. Wie schetst de verbazing van de pastor toen hij uit de mond van de vrouw des huizes mocht horen dat de Heere hem als een middel had mogen gebruiken tot opening van haar blinde zielsogen. Deze vrouw, die ik ook goed gekend heb, vertelde niet dat ze bekeerd was, ze vertelde ook niet dat haar zonden vergeven waren, maar ze vertelde dat ze naar het rechtvaardig oordeel Gods tijdelijke en eeuwige straf verdiend had. In de loop van het gesprek zei ze ook dat ze de deuren van haar schuur had opengezet bij wijze van uitnodiging voor de dominee. Als hij voorbij zou komen, dan kon hij ongehinderd naar binnen gaan. Wie weet, misschien zou de Heere zijn gang willen besturen. En inderdaad, de Heere bestuurde zijn gang. Want de dienaar Gods had het nodig om versterkt te worden, zoals Elia versterkt geworden is met een koek op de kolen gebakken. Deze gebeurtenis is tot versterking van alle knechten des Heeren geschreven die met Elia wel eens in moedeloosheid onder de jeneverboom ter neder zitten. Het is dus niet geschreven voor hen die het allemaal zo goed weten, dat ze moeten zijn op de plaats waar ze staan.

Ach, er zijn knechten des Heeren die het niet meer weten. Ze hebben niet gesolliciteerd naar een beroep, ook hebben ze het niet laten weten dat ze het zo moeilijk hadden. Als we tegen iemand zeggen dat we het zo moeilijk met een beroep gehad hebben, dan is dat in een ogenblik rond. En vooral de gemeente in kwestie is daar in de kortste keren van op de hoogte. Het ligt dan voor de hand dat zo'n gemeente spoedig weer een beroep uitbrengt op die predikant die het zo "moeilijk" gehad heeft. Soms gebeurt het dat zo'n predikant het dan in arren moede maar aanneemt omdat hij dat dan eigenlijk wel verplicht is om zijn stand op te houden. Maar anderen die soms voor de eerste maal uitstel gevraagd hebben, bedanken voor de tweede of derde maal weer, omdat hun die gemeente dan niets meer zegt. Ik vraag me af: "Wat zijn dat voor werkzaamheden geweest?" Ik sprak eens een christin die in de loop der gesprekken zo heel eenvoudig zei: "Ik geloof niet dat de Heere een dominee werkzaamheden geeft met een gemeente als hij er niet naar toe moet." Zou de Heere werkzaamheden geven als het niet nodig is? Maar waar komen deze werkzaamheden dan vandaan? Wel, heel eenvoudig. Het kan gebeuren dat we uitgesproken raken op een plaats. We zouden dan wel eens graag van gemeente willen veranderen, maar om zonder de Heere op te trekken, dat durven we toch ook weer niet aan. Zo iemand stelt dan alles in het werk om de Heere mee te krijgen. Er is een groot verschil in de werkzaamheden die de Heere geeft, en in de werkzaamheden die uit ons eigen hart voortkomen. Gelukkig maar als we bevreesd zijn om onze eigen wegen te gaan, hoewel daarmee onze aanstellerij niet goed te praten is. Hoe groot is het als Gods knechten mogen horen dat de Heere hen heeft willen gebruiken.

De voetstappen van mijn vader waren heel wat lichter toen hij het boerderijtje met de "mendeuren" weer verliet. Hij mocht geloven dat de Heere in die vrouw een goed werk begonnen was, en dat door middel van zijn prediking. De vrouw in kwestie was daar echter zo zeker niet van, want enkele weken daarna kwam ouderling Baan bij haar op bezoek. Deze ouderling was een Godvrezend man die in Rijssen en ver daar buiten in hoge achting stond. De schrik sloeg de arme vrouw om het hart. Haar eerste gedachte was dat de dominee over haar gesproken had en dat Baan nu ook zijn licht eens kwam opsteken. De arme van geest deed, zoals wij dat wel eens noemen, een

schietgebedje. Ze zei: "Heere, als het Uw werk is, open dan mijn mond, en als het een werk van mij is, sluit dan mijn mond maar." Inmiddels was de ouderling binnen gekomen. Uit de vraag die hij stelde bleek dat hij niet alleen een Godvrezend man was, maar dat hij ook een wijs man was. Hij begon zijn gesprek met de vraag: "Wel Dina, leef je wel gerust?" Hij vroeg dus niet of zij bekeerd was, ook niet of ze geloof bezat, maar of ze iets wist van een onrustig hart dat geen rust vindt, tenzij het rust vindt in God.

Terloops vestig ik de aandacht op mensen die het allemaal zo zeker weten. Zij beroepen zich op Zondag 7 waar sprake is van het wezen des geloofs. Het geloof is niet alleen een stellig weten of kennis, maar het is ook een vast vertrouwen dat niet alleen anderen, maar ook mij vergeving der zonden geschonken is om der verdienste van Christus wil. Het volledige antwoord kunnen we lezen op de vraag: "Wat is een waar geloof?" Er zijn veel mensen die het stuk der ellende overslaan, zij beginnen bij Zondag 7. Zij slaan niet alleen het stuk der ellende over, maar ook een deel van de verlossing. Boven Zondag 5 staat: Het andere deel: "Van des mensen verlossing." Deze mensen stappen met zevenmijlsaarzen over de schuld heen die de mens gemaakt heeft en die in het gericht Gods roept om oordeel. Zij hebben geen oog voor het heilig recht des Heeren. Zij zijn vijanden van het arme zondaarsleven, ze leven gerust, terwijl hun nog nooit de valse rust is opgezegd.

De vrouw over wie ik schrijf is reeds jaren naar de ziel zalig. Ook de ziel van Baan is bij zijn sterven van stonde aan tot Christus haar Hoofd opgenomen. De Heere gaf die beiden te spreken, Hij gaf getuigenis aan Zijn eigen werk.

De profeet Habakuk vroeg of de Heere Zijn werk in het leven wilde houden in het midden der jaren. De Heere doet dat, maar Hij wil dat wij er om zullen vragen.

De leraar van de gemeente van Rijssen had een nabij leven aan de troon der genade. Het was hem gedurig een wonder dat mensen, die verder geleid waren dan hij, naar hem wilden luisteren. Deze mensen luisterden niet alleen, maar zij werden ook gedurig gesticht onder zijn prediking. Het gebeurde nogal eens dat er in de week mensen aan de pastorie kwamen, die des

zondags een aar hadden mogen oplezen op de akker van de grote Boas.

De vele beroepen die op hem werden uitgebracht, werden alle door hem bedankt. Totdat hij, volgens zijn eigen schrijven, onverwacht in de klem kwam met het beroep van Krabbendijke. Ik herinner me nog dat de kamer bij ons vol zat met mensen, terwijl vader verslag deed van zijn werkzaamheden die hij had met de roepstem die vanuit Zeeland tot hem gekomen was.

Toen hij uitverteld was zei "Hoor's Dieke": "Dominee, hoe graag we u zouden willen houden, maar u moet gaan."

Veel was er in die tijd dat we als kinderen niet begrepen. We zagen het volk van God als bomen wandelen. We dachten dat het mensen waren zonder fouten of gebreken. Later zijn we er wel achter gekomen dat dit niet zo was. Een mens loopt het gevaar dat hij gaat idealiseren. Hij spreekt dan van "die goeie oude tijd", terwijl van alles wat er tegenwoordig plaats heeft niets deugt.

De Heere geve ons een oog voor hetgeen we nog bezitten. Anderzijds leven we in een gevaarlijke tijd. Zo niet de Heere der heirscharen ons nog een weinig overblijfsel gelaten had, als Sodom zouden wij geworden zijn, wij zouden Gomorra gelijk zijn geworden.

Er is alle reden om het de dichter na te zingen:

*Behoud, o Heer', wil ons te hulpe komen,
Daar 't volk ontbreekt, dat liefd' en vreê betracht,
De trouw bezwijkt, en 't klein getal der vromen
Nog kleiner wordt in 't menselijk geslacht.*

3. Vertrek en aankomst.

Van Ezechiël lezen wij dat de Heere op zeker ogenblik tegen hem zei: "Daarom gij mensenkind, maak u gereedschap van vertrekking; en vertrek bij dag voor hun ogen; en gij zult vertrekken van uw plaats tot een andere plaats voor hun ogen; misschien zullen zij het merken, hoewel zij een wederspanning huis zijn" (Ezechiël 12:3). Het volk van Israël heeft het inderdaad gemerkt dat de profeet bezig was om te verhuizen. Zij hebben aan Ezechiël gevraagd: "Wat doet gij?" En tot elkaar zullen ze zeker, in onze taal gesproken, gezegd hebben: "Heb je 't ook gezien dat onze dominee gaat vertrekken?"

Een deputatie van de kerkenraad van Krabbendijke, bestaande uit twee personen, kwam naar Rijssen om één en ander met vader te regelen. Eén van de twee was ouderling Meeuwse, door de Zeeuwen "'t ouwe Barteltje" genoemd. Een datum van afscheid en intrede werd afgesproken en zo is ons gezin dan in het voorjaar van 1924 naar Krabbendijke verhuisd. De afscheidspredicatie van Rijssen, zowel als de intrepredicatie te Krabbendijke zijn in druk verschenen. Hier en daar zijn er mensen die ze nog in hun bezit hebben.

Er is tussen de inwoners van Twente en de mensen van Zuid- Beveland een enorm verschil. Het was dus in het begin wel even wennen. Als kind went men echter vlugger aan veranderingen dan wanneer men wat ouder is.

Het afscheid van Rijssen was roerend en had iets profetisch. De ouderling van dienst las een gedeelte uit Handelingen 20. Ik kan me nog goed herinneren dat hij las: "Want dit weet ik, dat na mijn vertrek zware wolven tot u inkomen zullen, die de kudde niet sparen."

De tekst die vader nam luidde: "En nu, broeders, ik beveel u Gode, en den woerde Zijner genade, Die machtig is u op te bouwen, en u een erfdeel te geven onder al de geheiligden."

De intrede te Krabbendijke had ook iets profetisch. De intreetekst luidde: "Gij dan, gord uw lendenen, en maak u op, en spreek tot hen alles wat Ik u gebieden zal; wees niet verslagen voor hun aangezicht, opdat Ik u voor hun aangezicht niet versla."

De herders en leraars onder de nieuwtestamentische bedeling zijn niet geroepen om te profeteren, maar om te bidden en het kruisevangelie te prediken. Dit neemt echter niet weg dat de Heere wel eens uitzonderingen maakt. Wijlen Ds. M. Hofman was één van de weinige predikanten, die met een profetische geest was bedeed.

De gemeenten in Zeeland hielden des zondags drie keer kerk. Ook werden toentertijd niet de psalmen van het jaar 1773 gezongen, maar de psalmen van Petrus Datheen. De gemeente van Krabbendijke had een voorzanger en voorlezer die erg begaafd was wat het voorzingen en voorlezen betrof.

Maar ach, de voorzanger, Japje Versprille geheten, kon ook niet voorkomen dat de zingende gemeente genegen was om te "zakken." De gemeentezang verliep dan ook niet altijd even stichtelijk en o wee als Japje ziek was. Dan klonk ergens van de "hangzolder" de stem van een aanheffer die daarvoor door de kerkenraad was aangewezen.

De kerk aan de dorpsstraat kon al spoedig de grote schare van luisteraars niet meer bevatten. Er werd een derde galerij bijgemaakt, die slechts korte tijd dienst heeft gedaan.

In het jaar 1931 werd een geheel nieuwe kerk met pastorie aan de Zuidweg in gebruik genomen. Inmiddels is de naam Zuidweg veranderd in J. W. Frisostraat.

In Zeeland is het niet de gewoonte dat er tijdens de tussenzang gecollecteerd wordt,

maar tijdens het zingen van de slotzang vatten de diakenen post bij de verschillende uitgangen van de kerk.

Vroeger hadden de predikanten in Zeeland geen traktement, maar er hing bij elke uitgang een busje waarop stond: Voor den Leraar. Met het vertrek van Ds. J. v. d. Berg in 1946 is het busje afgeschaft. Ds. Bel was de eerste predikant die een traktement ontving.

Hoewel Krabbendijke een grote gemeente was, zo waren er in de twintiger jaren maar drie ouderlingen. De oude Bartel Meeuwse is al genoemd, de twee anderen heetten respectievelijk Marinus de Bat en Dingenis Wagenaar.

Marien de Bat was een man die van zijn hart geen moordkuil maakte. Hij was recht op de man af en had wel iets weg van de Schotse hervormer John Knox. De historie vermeldt dat eens één van de vijanden van Knox bij zijn graf stond en zei: "Hier ligt een man die niet vreesde voor het aangezicht van enig mens."

Dingenis Wagenaar was weer een geheel andere figuur, hij leefde meer stil en teruggetrokken, hoewel hij een man was die de Heere vreesde met een kinderlijke vrees.

Er zijn veel dingen gebeurd die ik niet ga beschrijven omdat vader dat zelf heeft gedaan in zijn levensbeschrijving. Zo heeft hij ook zijn tweede huwelijk beschreven dat nog in Rijssen plaats vond. De kinderen uit zijn eerste huwelijk zijn in Beekbergen geboren, terwijl de oudste van het tweede huwelijk in Rijssen geboren is en zeven in Krabbendijke.

Toen ik de leeftijd van dertien jaar bereikt had, werd mij de suggestie gedaan om een vak te kiezen. Er waren in die tijd niet veel jonge mensen die doorleerden. Veel ouders vonden dat niet nodig en het kon ook door velen niet betaald worden. De kinderen moesten als ze de lagere school verlaten hadden, mee gaan helpen om de kost te verdienen. Er werd op het land gewerkt van de vroege morgen tot de late avond. Grote gezinnen leden armoede, vooral als de kinderen nog klein waren. De werkgevers waren enkele grote herenboeren die het voor het zeggen hadden. Er waren veel mensen die voor zichzelf een "lapje" grond hadden gehuurd waarop ze dan 's avonds nog werkten.

Ik koos het bakkersvak; waarom ik bakker wilde worden, weet ik niet. Het was meer omdat ik nu eenmaal iets moest kiezen; wat weet een dertienjarige knaap nu eigenlijk? Mijn broer Albert, die bijna vier jaar ouder was dan ik, werd boekdrukker. Maar aangezien hij dat niet vol kon houden en hij buitenlucht moest hebben, ging hij in de landbouw. Dit hield in dat hij een half gemet grond huurde, waarop hij uien en aardappelen verbouwde. Na aftrek van alle onkosten aan het eind van het jaar bleek dan dat de winst niet noemenswaard was.

Op 12 november van het jaar 1926 trad ik in dienst bij bakker Kruijsse in Krabbendijke. Er werd in die tijd nog maar weinig met machines gewerkt, zowel in de landbouw als in de bakkerij. Het deeg werd met de handen gekneet en de oven werd met hout gestookt. De taak van het bakkersknechtje bestond hoofdzakelijk uit het bezorgen van brood.

Dit was geen gemakkelijk werk. Er was ter plaatse één bakker die in het gelukkige bezit was van een paard en bakkerskar. Maar al die anderen bezorgden met de transportfiets waarop een grote mand was geplaatst. Het kon hard waaien op de Zeeuwse dijken. Het is dan ook wel eens gebeurd dat ik de vracht niet houden kon en met brood en al over de kop sloeg.

Tegenwoordig worden er vier onsen brood gebakken en veelvouden daarvan. Maar in

die tijd waren het vierponders en tweeponders. Des zaterdags werden er "jekkemienen" (bolussen) gebakken en met de feestdagen en bruiloften werden er krentenbroden en tulbanden besteld.

Het vervoer van deze lekkernijen was geen kleinigheid. De beste krentenbroden en tulbanden konden niet het minste stootje voelen of ze zaten in elkaar.

De winter van het jaar 1927 was een strenge winter waarin door veel mensen en ook door mij kou is geleden. Ik wist toen nog niet dat er ook nog een tijd zou aanbreken waarin ik honger zou lijden. Het is maar goed dat de mens alles niet van tevoren weet. Salomo zegt dat de mens zijn weg overdenkt, maar de Heere stiert zijn gang.

Het sprak vanzelf dat iemand die boer was er op rekende dat zijn zoon ook boer zou worden. De slagerszoon werd slager, de bakkerszoon werd bakker, maar de domineeszoon werd geen dominee. Het sprak en spreekt onder ons niet vanzelf dat een domineeszoon ook dominee wordt. Een predikant moet van God geroepen zijn en door God bekeerd zijn. Welnu, ik was niet door God bekeerd en ook niet door God geroepen om Zijn knecht te zijn. En toch leefde dat bij mij van de aller-vroegste jaren af. Toen mijn vader nog in Rijssen stond, deden mijn broer en ik niets liever dan "kerkje" spelen. Er was daar bij de pastorie een kleine plaats waar een schutting omheen stond en waar ook een regenput in was. Wij speelden daar kerk. Als de tijd was aangebroken om te collecteren, nam mijn broer de puthaak en ik de ragebol. We gingen dan de denkbeeldige banken met mensen langs en hingen dan na afloop de puthaak en de ragebol weer aan een spijker op. Ik herinner me nog dat mijn broer op een stoof stond om te preken en dat hij met stoof en al ondersteboven viel. Eén van de burens had gedurig de puthaak en de ragebol boven de schutting uit zien komen. Toen ze eens bij ons op bezoek kwam, werd haar verteld dat wij gedurig kerkje speelden en collecteerden. Haar reactie was dat ze zich al vele malen afgevraagd had wat die "wichtere" (kinderen) daar toch met die "stikkere" (stokken) moesten doen. Welnu, we waren kind, spraken als een kind en deden als een kind.

Drie jaar ben ik als bakkersknecht bij Kruijssse werkzaam geweest. De zaak is daar overgegaan van vader op zoon. Mijn weg leidde naar Vriezenveen. Een bakker daar vroeg per advertentie een knecht en ik solliciteerde daarop. De overgang van Krabbendijke naar Vriezenveen was groot. Er was in die tijd in Vriezenveen geen Gereformeerde Gemeente. Er was wel een Hervormde Gereformeerde Evangelisatie. De mensen in Vriezenveen wisten mij veel treffende dingen te vertellen van een Godzalige voorganger die er voor mijn tijd gestaan heeft. Deze voorganger, Van Leeuwen geheten, heeft ook nog in Schoonrewoerd gestaan.

Ik kerkte de meeste tijd in Wierden. Het was een uur lopen van Vriezenveen naar Wierden. Tussen de diensten kon ik dan overblijven bij de ouders van mijn tweede moeder die naast de kerk woonden.

Het gebeurde ook wel eens dat het 's zondags stormde en regende en dan kerkte ik in Vriezenveen in de Hervormde Evangelisatie. In die tijd woonden er in Vriezenveen veel Godvrezende mensen die door Ds. W.C. Lamain in één van zijn geschriften met ere genoemd worden.

Het gebeurde eens dat de eerste knecht van de bakker vertrok en dat er een ander voor in zijn plaats kwam. Deze jongeman die uit Zwolle kwam, bleek ongeschikt voor zijn werk te zijn. Maar godsdienst verkopen kon hij zoveel te beter. Tot welke kerkelijke richting hij behoorde weet ik niet meer, maar ik weet wel dat ik het zaakje niet vertrouwde. Mijn voorstel was dan ook om eens een bezoek te brengen bij "Hulbarts", en jawel hoor, hij aanvaardde mijn voorstel en ging mee. Die avond zal ik nooit vergeten. De familie "Hulbarts" was een gezegende familie. De Heere had er vele paarden

onder die gehecht waren aan Zijn gezegende Middelaarskroon. De meesterknecht die in zijn vak een prutser was, bleek in geestelijk opzicht niet veel beter te zijn. Nog maar nauwelijks bij "Hulbarts" gezeten zijnde, begon hij zijn bekering te vertellen. Die bekering bestond hierin dat hij met al zijn zonden aan de voet van het kruis van Christus gekomen was; het was Jezus die zijn ziel beminde. De gastheer vroeg toen langs welke weg hij tot het kruis gekomen was. En toen stond de wagen stil. De waarheid was niet tot hem gegaan, maar hij was tot de waarheid gegaan. De lezer moet niet denken dat dit de man tot verootmoediging bracht. Niet hij had het mis, maar de mensen waar hij op bezoek was, waren onmogelijke mensen. Met recht mogen we dan ook wel zeggen: "Wie zal Achab overreden?" Er is niet één mens die dat kan.

Er zijn veel mensen die tot Jezus gaan. Zij weten echter niet waarom de Heere Jezus in de wereld gekomen is. Is Hij niet gekomen om het verlorene te zoeken? Hebben we ons als een verlorene leren kennen? O, we gaan niet verloren, maar we zijn verloren. Het rechtvaardig oordeel Gods is over ons uitgesproken. We liggen allen onder het oordeel en onder de vloek Gods. Is Christus niet gekomen om zondaren te zaligen? Dit houdt in dat we moeten worden wat we zijn.

Het zondaar voor God zijn, schijnt tegenwoordig iets uit de oude doos te zijn. De Heere leert Zijn volk dat door de wet de kennis der zonde is. Maar Gods Geest leert ons ook dat er uit de werken der wet geen vlees voor God gerechtvaardigd wordt.

Paulus zegt in Rom. 3:28: "Wij besluiten dan, dat de mens door het geloof gerechtvaardigd wordt, zonder de werken der wet." Zij die aan de voet van het kruis mogen komen, hebben de stad "Verderf" verlaten. Het pak der zonde weegt hen zwaar. De dichter zingt:

*'k Ben door Uwe wet te schenden
Krom van lenden.*

Wie Adam goed kan preken, zal met veel lof van Jezus spreken. De man werd op een Schriftuurlijke wijze terecht gewezen, maar het werd door hem niet in dank aanvaard. Hij is nooit meer bij de familie Folbert geweest.

In Vriezenveen ben ik niet lang geweest. Kort na mijn vertrek is er een Gereformeerde Gemeente ontstaan. De Instituëring vond plaats op 17 januari 1933.

In het begin was Vriezenveen een onderdeel van de Gereformeerde Gemeente te Rijssen (Esch).

Met de scheuring in het jaar 1953 zijn beide gemeenten uit het kerkverband van de Gereformeerde Gemeenten getreden.

Ik weet dat van die zijde beweerd wordt dat niet zij, maar wij zijn weggelopen. Ik ga daarover niet twisten, maar vraag me wel af *wie er nu in de Gereformeerde Gemeenten in Nederland zijn weggelopen toen in dat kerkverband weer een scheuring kwam.* (1980)

Het is in ieder geval wel een zeer droevige zaak dat degenen, die elkaar zo na staan, niet met elkaar kunnen leven. Wat moet de wereld daar niet van denken? Moeten we ons niet diep schamen dat wij oorzaak zijn dat de wereld de schouders over ons ophaalt en dat de Naam des Heeren om onzentwil gelasterd wordt? Zijn we in eigen ogen niet beter dan best? Ons past de bede van de dichter van Psalm 106 die aldus luidt:

*Verlos ons ook, als onze vaad'ren;
Wil ons, nog overal verspreid,
Genadig weer bijeen vergaad'ren;
Zo word' Uw naam en roem verbreed.*

4. Bakkersknecht en soldaat

In de herfst van het jaar 1930 vertrok ik naar Dordrecht. In deze stad was een voor mij onbekende bakker die per advertentie om een knecht vroeg. Naar mijn gevoel was ik in Vriezenveen toch wel heel ver van het ouderlijk huis verwijderd en als het mocht lukken dat ik in Dordrecht werk kreeg, dan scheelde dat meer dan de helft in de afstand naar huis. Degenen die dit lezen zullen wellicht weten, dat in die tijd de banen niet voor het opscheppen lagen. Het was een tijd van grote werkeloosheid en inzinking op alle terreinen van het maatschappelijke leven. De regering Colijn, die de gulden gaaf wilde houden, wist alleen maar van bezuinigen te spreken. Er werd op alle departementen bezuinigd, maar het meeste op het departement van defensie.

Juist in die tijd was er in de stad Dordrecht een Gereformeerde Gemeente in opkomst. Een zekere familie Van den Berg was in Dordrecht komen wonen. Deze familie was afkomstig uit Genemuiden. De heer J. van den Berg was benoemd tot havenmeester in Dordrecht, terwijl zijn ouders meekwamen en bij hun enige zoon inwoonden.

De gemeente-in-opkomst kwam 's zondags samen in de bovenzaal van het gebouw Patrimonium aan de Tange Breestraat. In de week werden er ook diensten gehouden, maar deze hadden dan plaats in de benedenzaal van hetzelfde gebouw.

Op 9 november van het jaar 1930 vond de instituering van de gemeente plaats door de consulent Ds. A. van Dijke van Nieuw-Beijerland. In deze dienst werden ook de ambtsdragers bevestigd, n.l. Van den Berg sr. en zijn zoon, de latere Ds. J. van den Berg, tot ouderlingen en de broeders T. Nieuwland en A. in 't Veld tot diakenen. Schrijver dezes was bij de instituering aanwezig.

De gemeente verhuisde al spoedig naar een buiten gebruik zijnde houten noodschool. Op woensdag 30 september 1931 werd het "noodlokaal" in gebruik genomen door Ds. J. Fraanje van Barneveld. Ook daar was ik bij aanwezig en ik herinner me de tekst nog die de dominee bij die gelegenheid nam. Ds. Fraanje preekte over Handelingen 28 vers 30 en 31: "En Paulus bleef twee gehele jaren in zijn eigen gehuurde woning en ontving allen die tot hem kwamen, predikende het Koninkrijk Gods en lerende van de Heere Jezus Christus onverhinderd."

De lezer(es) die er meer van wil weten leze het boekje "In ruimte gesteld", uitgegeven ter gelegenheid van het vijftigjarig bestaan van de Gereformeerde Gemeente van Dordrecht. De schrijver van het hoofdstuk: De Gereformeerde Gemeente van Dordrecht, de heer L. Nieuwland, was o.a. boekhouder van de bakker waar ik werkte. De accurate Leen Nieuwland schudde zijn hoofd wel eens als hij uit de paperassen, die hij van zijn opdrachtgever kreeg, niets wijs kon worden. De bakker waar ik werkte had ook zijn schoonvader in dienst genomen.

Maar deze twee zaten bij wijze van spreken niet op één stoel. De schoonvader van mijn baas was een voormalige politieagent die kerkelijk tot de Oud- Gereformeerde Gemeente behoorde. Met lede ogen zag hij de teruggang aan van de kerk waarvan hij lid was. Vele leden, waaronder ook kerkenraadsleden, gingen over naar de Gereformeerde Gemeente. De gesprekken van de schoonvader met zijn schoonzoon gingen, vooral op maandagmorgen, dan ook vrijwel altijd over de kerk, waarbij de plagerijen niet van de lucht waren.

De oude man schoot dan nogal eens uit zijn slof waarbij hij de "afvalligen" afschilderde als mensen die nergens voor deugden.

Als 18-jarige jongen was ik dan de onvrijwillige toehoorder van al die weinig

hartverheffende gesprekken. Het plagen ging wel eens over in tergen, zodat ik als onvolwassen jongen niet begrijpen kon, dat volwassen mensen elkaar zoiets naar het hoofd konden slingeren. En daartoe moest dan de kerk als stokpaard dienen. Bij het ouder worden is mij gebleken dat de wereld er niet beter op geworden is.

Er is geen feller strijd dan kerkstrijd. Eén van de godgeleerden zegt terecht: "In plaats dat we de gemeenschappelijke vijand bevechten, gaan we elkaar te lijf". Zou het geen tijd zijn om de gelederen te sluiten en te letten op de gevaren die ons omringen? We leven in een tijd van stroomversnelling. Wat te denken van de wet gelijke behandeling van alle mensen? Wat te denken van de emancipatie van de vrouw?

We leven zo snel dat alles niet meer bij te houden is. We moeten ons tegenwoordig bezinnen over dingen waar vroeger niet over gedacht werd. En onder dit alles is de kerk des Heeren geworden tot een hutje in de wijngaard en tot een nachthutje in de komkommerhof. Wie vraagt er nu nog naar Sion? Het is eigenlijk geen wonder dat niemand naar Sion vraagt, want Sion is verdeeld gelijk iemand op aarde iets gekloofd of verdeeld had. En als we dan terugzien in de historie, dan blijkt ons dat er vroeger ook twisten waren tussen o.a. Luthers en Calvinisten, tussen Voetianen en Coccejanen. Nooit zal het een mens gelukken de kerk tot één te brengen. Dit is het werk van de Zoon van God. In Zijn hoge priesterlijk gebed zegt Hij: "Opdat zij allen één zijn, gelijkterwijs, Gij, Vader, in Mij, en Ik in U, dat ook zij in Ons één zijn; opdat de wereld gelove, dat Gij Mij gezonden hebt."

Als het van de mens moest komen, dan kwam er niets van terecht. Dan zou er al lang geen kerk meer zijn. De Heere heeft echter gezegd dat de poorten der hel Zijn gemeente niet zullen overweldigen. Ook Guido de Brès spreekt daarvan in zijn belijdenis des geloofs. Hij spreekt in artikel 27 van een enige katholieke of algemene Kerk, en deze is een heilige vergadering der ware christgelovigen, al hun zaligheid verwachtende in Jezus Christus, gewassen zijnde door Zijn bloed, geheiligd en verzegeld door de Heilige Geest. Welk een geloofstaal wordt door deze bloedgetuige gesproken.

Hij zegt verder in hetzelfde artikel: "Deze Kerk is geweest van het begin der wereld af, en zal zijn tot het einde toe: gelijk daaruit blijkt, dat Christus een eeuwig Koning is, dewelke zonder onderdanen niet zijn kan. En deze heilige Kerk wordt van God bewaard, of staande gehouden, tegen het woeden der gehele wereld; hoewel zij somwijlen een tijd lang zeer klein en als tot niet schijnt gekomen te zijn in de ogen der mensen; gelijk Zich de Heere gedurende de gevaarlijke tijd onder Achab zeven-duizend mensen behouden heeft, die hun knieën voor Baal niet gebogen hadden."

Welk een inzicht had de opsteller van de 37 artikelen in het Woord van God. Hij spreekt van Christus als de eeuwige Koning, en omdat Christus een eeuwig Koning is, daarom zal Hij niet zonder onderdanen zijn.

En verder zegt hij dat de tijd waarin Achab regeerde een gevaarlijke tijd was. In die gevaarlijke tijd had de Heere er echter voor gezorgd dat er nog zeventuizend mensen waren overgebleven die hun knieën voor Baal niet gebogen hadden. De tijd waarin we nu leven is wel in dubbel opzicht een gevaarlijke tijd. Nog nooit zijn de listen van satan zo groot geweest als nu. De duivel is afgekomen met grote toorn, wetende dat hij een kleine tijd heeft. De televisie heeft miljoenen mensen in haar ban. De massa ook van ons volk zit als slaven gekluisterd aan de beeldbuis.

Hebt ge, gij vaders en moeders, er dan geen erg in dat veel dingen van wat op de tv. te zien is, u en uw kinderen tot het verderf leidt? Vele predikanten en ouderlingen weten geen raad meer met de jeugd op de catechisatie. Tijdens de catechisatie zitten veel jonge mensen niet meer met stille aandacht te luisteren. Een grootmoeder vertelde me

eens op huisbezoek dat ze eens bij één van haar kinderen op bezoek was. Er zat toen juist één van haar kleinkinderen met een vriendje naar de televisie te kijken. Dat kleinkind was bepaald niet de gemakkelijkste van haar kleinkinderen, maar nu zat hij muisstil. Oma vroeg heel snedig of hij op de catechisatie ook zo stil zat. Voor de dingen der eeuwigheid is schier geen belangstelling meer. De jeugd van vroeger was niet beter dan de jeugd van nu, maar de gevaren zijn thans veel groter.

Als jongeman heb ik in Dordrecht vele predikanten beluisterd die bij mij een blijvende indruk hebben achtergelaten. Ik denk o.a. aan de nu zalige Ds. J.D. Barth. Hij kwam nogal eens in Dordt preken. De vurige predikant kroop af en toe weg in de preekstoel, om er dan even later bijna over heen te springen. De tijd die ik in Dordrecht heb doorgebracht was een jaar en vier maanden.

In de maand maart van het jaar 1932 werd ik opgeroepen om mijn militaire dienstplicht te vervullen. Ik werd ingelijfd bij het regiment grenadiers te 's-Gravenhage. In die tijd was er nog een barakkenkamp in de duinen van Waalsdorp. Nu zijn die barakken al lang verdwenen en er staat op die plaats een gedenkteken voor de verzetshelden die daar door de Duitsers in de tweede wereldoorlog zijn gefusilleerd.

De zomer van 1932 was nogal warm, zodat menige zweetdruppel in de duinen is gevallen. De dienstitijd voor eerste oefening duurde vijf en een halve maand. Dr. L. de Jong schrijft uitvoerig in het tweede deel van Het Koninkrijk der Nederlanden in de tweede wereldoorlog over de desolate toestand waarin ons leger voor het uitbreken van de oorlog verkeerde.

We lezen o.a. op blz. 328: "Het uniform, grijs-groen van kleur, was weinig flatterend en zat ongemakkelijk; hinderlijk waren vooral de hoge kraag van de veldjas en de beenwindsels (de z.g. puttees of poetjes) die door allen gedragen werden die niet tot de cavalerie behoorden. Wilde men voorkomen dat de puttees afzakten, dan moest men ze zo stijf aanleggen, dat de bloedsomloop belemmerd dreigde te geraken." Dat was dus nogal wat!

Dr. de Jong vervolgt op blz. 329: "De ransel die tevens als draagstel fungeerde voor de koppel met de daaraan opgehangen patroontassen, pioniergereedschappen en broodzak annex veldfles en eetketel, was als regel veel te zwaar bepakt." En met zulk een slecht gekleed en bewapend leger ging men de oorlog in. "Kleding en bepakking deden afbreuk aan de bewegelijkheid van de militair. Minstens zo belangrijk was, dat zij hem door hun schamel en armelijk karakter het gevoel gaven dat hij een taak verrichtte waarvoor de gemeenschap waartoe hij behoorde en die hij moest verdedigen, zich slechts beperkte offers getroost had."

De doctor, die in de loop der jaren een hele kast met boeken heeft vol geschreven, heeft hier niets te veel van gezegd. Schrijver dezes heeft het zelf aan den lijve ondervonden, zowel bij eerste opkomst als toen de mobilisatie uitbrak. Het ergste was wel dat Nederland met een vloekend leger de vijand tegemoet trad. Onze Catechismus zegt dat er geen zonde is die God meer vertoornt dan de lastering Zijns Naams.

In de tijd, dat ik mijn militaire dienstplicht vervulde, bestond er in Den Haag al een Gereformeerde Gemeente. Er werd kerk gehouden in een kerkgebouw gelegen aan de Zuidwest- Buitensingel, in de volksmond beter bekend als de "Zoutkeet." De gemeente van 's-Gravenhage was vacant, maar het werd nauwelijks gemerkt. Het waren begaafde ouderlingen die in de leesdiensten voorgingen, terwijl de kerk altijd vol was.

De gemeente van Den Haag kreeg in de persoon van Ds. P. Honkoop haar eerste predikant. Ik ga hier niet verder op in omdat Drs. J. Schipper in zijn boek "Eben-Haëzer" uitvoerig de geschiedenis van de Haagse gemeenten en van de gemeente van Scheveningen beschrijft.

Toen de mobilisatie uitbrak moest ik me melden aan het Gevers Deijnootplein in Scheveningen. De volgende dag werd onze compagnie ondergebracht in een school aan de Zonnebloemstraat. Het was vandaar een heel eind lopen naar de Oude Boomgaardstraat, zodat ik ook wel eens een enkele keer naar de kerk aan het Pomonaplein ging. In de oorlogsjaren stond daar de Christelijke Gereformeerde dominee N. de Jong.

In de strenge winter van het jaar 1939-40 werden we overgeplaatst van de Zonnebloemstraat naar de Beeklaan. We werden gelegerd in het toenmalige St. Agnes gebouw dicht bij het kruispunt Weimarstraat. Dit gebouw lag ook heel dicht bij de pastorie aan de Galileïstraat waar Ds. Honkoop woonde. De grote kerk aan de Oude Boomgaardstraat was elke zondag goed vol. Dit wil echter niet zeggen dat nu iedereen achter de prediking van Ds. Honkoop stond. Helaas behoorden daartoe ook enkele kerkenraadsleden, en als een kerkenraad verdeeld is, is dat funest voor de gemeente. Een kerkenraad moet naar buiten homogeen zijn. Er is maar weinig voor nodig of er vindt partijvorming plaats. Als buitenstaander wist ik niet waar het precies om ging, maar wel heb ik verschillende malen kerkenraadsleden zien koppelen op hoeken van straten waar hun wegen uiteen gingen. Er werd dan druk gepraat en heftig gegesticuleerd. Later heb ik wel begrepen dat Ds. Honkoop het niet gemakkelijk heeft gehad in Den Haag. Deze gemeente is een oefenschool voor hem geweest. Hij mag nu al lang zijn aan de plaats waar twist en wrok verdwenen zijn.

Ik geloof echter dat verschillende schutters, die hem beschoten hebben en gehaat, nu ook zalig zijn naar de ziel en straks naar ziel en lichaam beide.

Op de tiende mei van het jaar 1940 werden we wakker vanwege het geronk van vliegtuigen boven Den Haag. Wij veronderstelden dat er een vreemd vliegtuig in de lucht was dat door onze luchtmacht werd verdreven. Het geronk bleef echter aanhouden en nu hoorden we ook duidelijk dat er geschoten werd. We besloten om buiten eens een kijkje te gaan nemen en niet lang daarna stond de Vickers mitrailleurcompagnie in nachtgewaad naar de lucht te kijken.

We zagen verschillende vliegtuigen in het luchtruim die elkaar beschoten en dit bracht één van de kameraden op het idee om de radio in de kantine eens aan te zetten. In de ether hoorden we de stem van de toenmalige minister-president Jhr. mr. de Geer. Het bleek ons dat er geen vreemde vliegtuigen boven ons land waren, maar dat het oorlog was. De Duitsers waren ons land verraderlijk binnen gevallen. Terecht kon van onze oosterburen gezegd worden: "Bij mensen is noch trouw, noch waarheid meer."

Niet lang daarna stond onze compagnie gepakt en gezakt klaar om af te marcheren naar Loosduinen. Duitse transporttoestellen van het type Juncker waren in de vroege morgen op het vliegveld Ockenburg geland. De daar gelegerde compagnie infanterie had versterking nodig. Er waren van weerszijden reeds doden gevallen, om van de gewonden maar niet te spreken. Bij het zien van de gewonden, betrokken de aangezichten van velen als een pot. Er waren officieren en ook soldaten geweest die voorheen geweldig veel praatjes hadden. Zij, die het hardst geschreeuwd en gevloekt hadden, waren nu het bangst. O, wat is de mens als het er op aan komt.

Zo zal het ook zijn in die grote dag des Heeren. Dan zal aller oog Hem zien, ook degenen die Hem doorstoken hebben. Dan zal het met de spotter uit zijn. De godloochenaar zal dan ondervinden dat er wel degelijk een God is. Het woord van de

dichter zal dan tot zijn volle recht komen toen hij zong:

Gans anders is 't met hem, die 't kwaad bemint:

Hij is als kaf, dat wegstuift voor den wind;

Geen zondaar zal 't gewis verderf ontkomen,

Als in 't gericht door God wordt wraak genomen;

Hij, die van deugd en godsvrucht is ontaard,

Zal niet bestaan, daar 't vrome volk vergaart.

Psalm 1:3.

5. Bakker te Beekbergen

Keren wij thans terug naar het jaar 1932.

In september van dat jaar had ik mijn militaire dienstplicht er op zitten en keerde ik weer terug naar het ouderlijke huis in Krabbendijke waar mijn vader in die tijd stond als predikant. Zoals ik reeds schreef, was het een tijd van grote werkeloosheid. Degene, die in dienst moest, was te beklagen, hij was onherroepelijk zijn baan kwijt. Er werd geen vinger naar de grootverlofgangers uitgestoken, ze moesten maar zien zich te redden.

Het viel niet mee om aan een baan te komen. Ik solliciteerde overal, er werden advertenties geplaatst in dag- en streekbladen, maar noch het één noch het ander had succes. In die dagen heb ik ondervonden wat het zeggen wil om geen werk te hebben. We zien de werkeloosheid dan ook als een oordeel.

De Heere heeft vele pijlen op Zijn boog waarmee Hij de mensheid straft. Er zijn gebieden in de wereld die gedurig geplaagd worden door grote droogte. Zeer treffend wordt dit door de profeet Joël beschreven. Hij zegt in hoofdstuk 1: "Het veld is verwoest, de most is verdroogd, de olie is flauw. De akkerlieden zijn beschaamd, de wijngaardeniers huilen, om de tarwe, en om de gerst, want de oogst des velds is vergaan. De wijnstok is verdord, de vijgenboom is flauw; de granaatappelboom, ook de palmboom en appelboom; alle bomen des velds zijn verdord; ja, de vrolijkheid is verdord van de mensenkinderen".

Als er vanwege de droogte niets groeit, ontstaat er honger. Een andere pijn, die de Heere in Zijn pijlkoker draagt, is de gesel van de oorlog. Daar spreekt o.a. de profeet Hoséa duidelijk van. Hij zegt in hoofdstuk 5: "Blaast de bazuin te Gibeá, de trompet te Rama; roept luide te Beth-Aven: achter u, Benjamin. Efraïm zal tot verwoesting worden, ten dage der straf; onder de stammen Israëls heb Ik bekend gemaakt, dat gewis is."

Reeds in de woestijn had de Heere Mozes geboden twee zilveren trompetten te maken van dicht werk. Deze trompetten dienden tot de samenroeping der vergadering, en tot de optocht der legers. Verder zei de Heere tot Mozes: "En wanneer gijlieden in uw land ten strijde zult trekken tegen de vijand die u benauwt, zult gij ook met die trompetten een gebroken klank maken; zo zal uwer gedacht worden voor het aangezicht des Heeren, uws Gods, en gij zult van uw vijanden verlost worden."

Als het volk van Israël het verbond des Heeren hield en in Zijn wet wandelde, zou het geen kwaad te vrezen hebben. Maar in de dagen van Hoséa de profeet, weigerde Israël te wandelen in Zijn wet. Deswege zei de Heere door middel van Zijn knecht: "De bazuin aan uw mond; hij komt als een arend tegen het huis des Heeren; omdat zij Mijn verbond hebben overtreden, en zijn tegen Mijn wet avvallig geworden."

Een derde pijn, die in Gods pijlkoker verborgen is, is de ineenstorting van de economie. Jaren geleden hebben wij de buitenlanders van verschillende nationaliteiten hier ingehaald om voor ons het vuile werk op te knappen. We hebben ons niet gerealiseerd dat deze mensen zich ook vermenigvuldigen en dikwijls grote gezinnen vormen. Wie wind zaait zal storm oogsten. We hebben een tijd van hoogconjunctuur achter de rug, maar we hebben het er niet beter afgebracht dan oud-Israël. Van dat volk zegt de Heere in Deut. 32: "Als nu Jeschurun vet werd, zo sloeg hij achteruit (gij zijt vet, gij zijt dik, ja met vet overdekt geworden); en hij liet God varen, Die hem gemaakt heeft, en versmaadde de Rotssteen zijns heils."

Het was in die tijd dat vader mijn oudste broer en mij bij zich riep en ons meedeelde

waar hij al enige tijd mee liep. Zijn gedachten gingen uit naar een eigen bedrijf voor ons. De bakkerszaak zou dan moeten verrijzen op een stuk grond in Beekbergen aan de overzijde van het Apeldoorn-Dierenskanaal. Die weide was vaders eigendom, dus grond behoeften we dan alvast niet te kopen. Maar één van zijn vrienden ontraadde hem dat ten sterkste. En terecht, want deze vriend was een zakenman die wel begreep dat een bakkerij op een plaats, waar praktisch geen mensen woonden, niets gedaan was. Uiteindelijk verrees er een bakkerij met winkel aan de Lierderstraat in Beekbergen.

Op de eerste juli van het jaar 1933 werd de zaak door ons geopend. Elke koper die voor twee kwartjes kocht, kreeg een koek gratis.

Mensen die na de oorlog geboren zijn, kunnen zich nauwelijks voorstellen welk een moeilijke tijd het toen was.

Toen we op die zaterdagavond het geld telden dat we op die openingsdag ontvangen hadden, bleek dat nog geen vijf en dertig gulden te zijn. Ik schrijf het bedrag opzettelijk niet in cijfers, anders zou de lezer soms denken dat er enige nullen vergeten waren. We moesten van de grond af beginnen en hadden niet één klant. Het één met het ander was dan ook een gevolg van de tijdsomstandigheden.

Na de tweede wereldoorlog is de zaak pas goed gaan lopen. Het was dus twaalfjaar lang ploeteren om het hoofd boven water te houden. Het was in de zakenwereld een tijd van "leven en laten leven."

Mijn broer die het bakkersvak niet verstond, bediende de klanten, terwijl mijn zuster de huishouding deed. Als ik aan die tijd terug denk kan ik van mezelf niet anders zeggen, dan dat ik te jong was om een zaak te runnen.

Salomo zegt *dat de dwaasheid aan het hart van de jongen gebonden is*. O, jonge mensen: dat mijn raad u moge behagen! Er is in deze tijd veel jeugd, waarvoor niet de minste noodzaak is, om het ouderlijk huis te verlaten. En toch doen velen dat omdat ze onder het ouderlijk gezag vandaan willen. Ze zien dat ouderlijk gezag als een hard gezag en dat juk als een zwaar juk. Ze geven gehoor aan de inblazingen van satan die zich ook vertonen kan als een engel des lichts. Wat steekt er voor kwaad in om op kamers te gaan wonen? En wat voor bezwaar zou er tegen zijn, dat ook de vriend of vriendin eens een kijkje op die kamer komt nemen?

In onze gevaarlijke tijd zijn er veel ouders die alle zeilen moeten bijzetten om hun kinderen bij eventuele vrienden of vriendinnen op gehuurde kamers vandaan te houden. En als dan eenmaal zoon of dochter getrouwd is, dan moet soms de grootste krachtsinspanning aangewend worden om de getrouwden bij elkaar te houden. In veel gevallen lukt dit laatste niet. Echtscheiding is aan de orde van de dag.

De kerkelijke gemeente in Beekbergen was niet groot, er stond een klein kerkje in de Krommehoek. De Gereformeerde Gemeente werd ook wel de "klompenkaarke" genoemd, terwijl de Oud Gereformeerde Gemeente werd aangeduid met de naam "Het Nood." Oude mensen hadden dit kerkje het Noodlokaal genoemd, waarschijnlijk in navolging van Ds. Ledeboer die het dienen van gemeenten buiten de Ned. Herv. Kerk als een noodoplossing zag. Er is echter helaas nog geen sprake van wederkeer, zoals Ds. De Cock dat noemde. Boze tongen zeiden weleens dat de naam "Noodlokaal" maar een voorlopige naam was en dat er in de loop der jaren wel een groter kerkgebouw zou verrijzen. Ik geloof niet dat dit de bedoeling van de naamgevers geweest is. Hoe past ons de bede van de dichter:

*Zet Heer' een wacht voor mijne lippen,
Behoed de deuren van mijn mond.*

Hoe dikwijls is het niet gebeurd dat mensen die de Heere vreesden, nog een trap nagegeven werd in hun graf. In dit verband denk ik aan wijlen Ds. R. Kok die vele jaren consulent is geweest van de gemeente van Beekbergen. Dominee Kok heeft van 1930 tot 1950 in Veenendaal gestaan. Twintig jaar in een gemeente is een lange tijd, maar in al die jaren is Ds. Kok getrouw geweest in zijn ambtelijke bediening. Hij was getrouw in het ziekenbezoek en in het bezoeken van weduwen en ouden van dagen. In de tweede wereldoorlog was hij zeer actief in het opzoeken van mensen die door de Duitsers gedwongen werden om werkzaamheden te verrichten in de omgeving van de IJssel en aan anderen die het door de oorlogsomstandigheden erg moeilijk hadden. Het is jammer dat deze waardige leraar geschorst moest worden en als gevolg daarvan is overgegaan naar de Christelijke Gereformeerde Kerk. Het hart van Ds. Kok is niet meegegaan naar dit kerkverband, de Gereformeerde Gemeenten waren hem lief. Van sommige predikanten is bekend dat ze door duizenden mensen werden bewonderd, maar door nog geen tien zijn begrepen. Ik heb de indruk dat er maar weinig mensen geweest zijn, die Ds. Kok begrepen hebben. Dit neemt echter niet weg dat ook schrijver dezes bezwaren heeft tegen sommige uitspraken van Ds. Kok.

Voor mij ligt het boek "Wat wij geloven." In dat boek komen vogels van diverse pluimage aan het woord. Op blz. 128 wordt Ds. Keuning geïnterviewd en op blz. 133 Ds. Kok. Op blz. 145 lees ik deze uitspraak van ds. Kok: "God had ook Ezau lief. Maar Ezau verwierp het eerstgeboorterecht."

Zo'n uitspraak wekt verwarring. In de Bijbel staat nergens dat de Heere Ezau heeft liefgehad. In Maleáchi 1 staat: "En Ezau heb Ik gehaat."

Nu weet ik wel dat er tevens gezegd is, dat deze uitdrukking gezien moet worden in het gehele verband. Maar is het niet beter om dergelijke uitdrukkingen achterwege te laten? Is het infra-lapsarisch gevoelen van Ds. Kok niet te ver door hem op de spits gedreven?

Jaren geleden hoorde ik eens een christen zeggen: "Er kunnen velen supra-lapsarist zijn in hun belijden, maar niemand is dat in de beleving."

We geloven van harte dat Ds. Kok de strijd te boven is. De gebreken van Gods volk blijven hier en de Heere geve ons ook een oog voor onze eigen gebreken die we meestal niet zien. Wat te denken van mensen die al maar schelden?

In de loop der jaren is de gemeente van Beekbergen wel wat gegroeid, zodat de bouw van een nieuwe kerk met pastorie nodig bleek. Maar dit is gebeurd toen ik met mijn gezin reeds vertrokken was.

Vanaf 1 juli 1933 tot eind april 1941 waren we met ons drieën, n.l. mijn oudste broer, mijn oudste zus en ik. Op 24 april 1941 ben ik getrouwd. Mijn vrouw komt uit Moerkapelle. Vader heeft ons huwelijk daar in de oude kerk aan het Kerkedijkje bevestigd met de woorden: "Maar de raad des Heeren bestaat in eeuwigheid; de gedachten Zijns harten van geslacht tot geslacht", Psalm 33:11.

In Beekbergen zijn vijf kinderen uit ons huwelijk geboren.

In de bakkerij gelegen aan de Lierderstraat no. 17 is veel door mijn broer en mij gepraat en nog meer gepreekt. Hoewel ik geen hekel had aan het bakkersvak, zo leefde toch van mijn jonge jaren af aan de stellige overtuiging bij mij, dat ik mijn leven niet als bakker zou slijten. Ik sprak er met niemand over, alleen mijn vrouw wist het. Ik had het haar in onze verkeringstijd verteld. Het was een geheim dat we samen bewaarden, hoewel we geen van beiden wisten hoe dat nog ooit realiteit zou worden.

In het jaar 1942 herdacht vader zijn 25-jarig ambtsjubileum. Met stille verwondering heb ik zijn gedachtenispredicatie beluisterd. Hij noemde enkele dingen uit zijn leven

die ik toen nog niet wist en die hij later in zijn levensbeschrijving heeft beschreven. Het waren voorvallen die precies overeenkwamen met hetgeen ik ondervond. Telkens zei ik onder de preek zachtjes voor mij heen: "Was dat bij u ook zo? Was u aan het preken op het land dat u bewerkte? Vielen u hoofdgedachten in zonder dat u er enige moeite voor behoefde te doen? Was u bezig uw werkzaamheden met het ambt te vergelijken met een houten spaan die in het water naar beneden werd gedrukt? Zodra echter dat stuk hout werd losgelaten, kwam het weer naar boven drijven." Vanaf die tijd leerde ik meer te letten op Gods daden. Het bleek mij dat de Geest des Heeren mij bij wijlen dreef in het leger van Dan, tussen Zora en tussen Estháol, zoals we dat van Simson lezen. Ik wist niet dat ik eerst nog in de smeltkroes geworpen zou worden.

De oorlog woedde in alle hevigheid, het optreden van de Duitsers werd steeds driester. De duimschroeven werden al meer aangehaald. Op registratie van de Joden volgde deportatie en daarna vernietiging.

In Egypte moesten de jongetjes in de Nijl geworpen worden, maar tijdens de tweede wereldoorlog werden door de nazibeulen vaders, moeders en kinderen in de oven geworpen. Op Hitler en zijn roofbenden is van toepassing wat we lezen in Psalm 83:3: Zij zeiden stout, en heet op buit:

*"Komt aan, men roei' gans Isrel uit;
Opdat dit volk, gelijk voor dezen,
Voortaan geen volk meer moge wezen;
Dat niemand Isrels naam doe horen;
Dat zijn gedacht'nis ga verloren."*

6. Krijgsgevangene

Adolf Hitler is heel goed te vergelijken met Farao, de koning van Egypte. Deed deze Farao de kinderen Israëls niet dienen met hardigheid? Was hij geen moordenaar zoals later Heródes de Grote?

De korporaal uit de eerste wereldoorlog was iemand die niets en niemand ontzag. Hij was gelijk aan de onrechtvaardige rechter die God niet vreesde en geen mens ontzag. De man die het bracht tot rijkskanselier van Duitsland, was niet anders dan een kwaadaardige psychopaat. Op zijn woorden kon men niet de minste staat maken. Hij was gelijk aan een despoot uit de oudheid zoals Nebukadnezar, van wie we lezen dat hij doodde wien hij wilde en in het leven behield wien hij wilde.

De voormalige korporaal van het Duitse leger, die maarschalk Hindenburg opvolgde, maakte zich gedurig schuldig aan woordbreuk. Zo ging van hem in april van het jaar 1943 een bevel uit dat de soldaten van het Nederlandse leger weer in krijgsgevangenschap moesten worden teruggevoerd. Vanaf die tijd leefden mijn vrouw en ik onder constante druk. Ik had gediend bij het regiment grenadiers en jagers en de grenadiers en jagers waren het eerst aan de beurt om zich te melden.

Er werd door mij veel moeite gedaan om een vrijstelling te bemachtigen. Zo'n vrijstelling werd door de Duitsers "Ausweisch" genoemd.

Het woord "Ausweisch" had in die dagen een magische klank. Het gelukte mij niet om een "Ausweisch" te bemachtigen. Ik moest aan kunnen tonen dat ik in de landbouw werkte. Dit kon ik als bakker niet aantonen. Wel gelukte het mij een bewijs te krijgen waaruit bleek dat ik als bakker voor de voedselvoorziening onmisbaar was. Ik hoopte dat de Duitsers me met dit bewijs in handen zouden laten gaan.

De eerste juni van het jaar 1943 was een stralende zomerse dag. Het was de dag waarop ik me moest melden in Amersfoort. Op het bewijs dat ik bij me had waarop stond dat ik voor de voedselvoorziening werkte, werd ik niet vrij gelaten. Tegen de avond werden we in goederenwagons gestouwd waaruit ontvluchten onmogelijk was. Na 24 uur in deze goederentrein gezeten te hebben, kwamen we aan in het kamp Altengrabow, niet ver van Maagdenburg. Aanstonds bleek ons dat we in het land van het "Herrenvolk" waren aangekomen. Degenen die niet vlug genoeg de wagons verlieten, werden er uitgetrapt terwijl de koffers hen werden nagegooid.

De eerste zondag die we in Altengrabow doorbrachten, was de eerste pinksterdag. In dat jaar was het een late pinksteren. Wie zal onder woorden kunnen brengen, wat er in de harten van al die jonge mannen omging tijdens de feestdagen? Het was voor ons de tweede benauwde pinksteren die we meemaakten in de oorlog. In het jaar 1940 was het een vroege pinksteren. Op vrijdag 10 mei vielen de Duitsers ons land verraderlijk binnen. De zondag daarop (12 mei) was het eerste pinksterdag. In plaats van op te gaan met de feesthoudende menigte, stonden we aan het front.

In Altengrabow hebben we zeven benauwde weken doorgebracht. Het kamp was niet berekend op zoveel mensen, zodat de toiletten al spoedig verstopt raakten. Er was ook niet genoeg water om zich te wassen en het ergste van alles was, dat er zo'n honger geleden werd.

Tijdens de oorlog werd er nogal eens gezegd: "Nieuwe orde, lege borden." Welnu, dat heb ik en velen met mij aan den lijve ondervonden. Honger is een scherp zwaard. Het eten dat we van de Duitsers kregen, was veel te weinig, en de voorraad die we van thuis meegenomen hadden, slonk zienderogen. De honger werkte ook de misdaad in de hand.

De manschappen gingen elkaar bestelen. Gesloten koffers werden opengebroken; en

degenen die nog een kleine hoeveelheid etenswaren in hun koffers hadden, moesten danig op hun tellen passen om niet bestolen te worden.

Na zeven weken te hebben gebivakkeerd in paardenstallen, werden we naar Muhlberg aan de Elbe verplaatst. In Mühlberg verbleven ook veel Franse krijgsgevangenen, terwijl er ook een speciale afdeling was voor de Russen.

Het viel ons aanstonds op dat de Fransen daar op behoorlijk goede voet leefden. Dit hadden zij niet te danken aan de Duitsers, maar aan maarschalk Pétain.

Met de Russen was het zeer droevig gesteld. De barakken waarin zij lagen waren voor de Nederlanders en de Fransen hermetisch afgesloten.

De schuld die de Duitsers op zich hebben geladen, wordt door hen nog dagelijks aan den lijve ondervonden.

De ligging in Mühlberg was beter dan in de paardenstallen te Altengrabow. Maar het eten dat we daar kregen, was ook weer veel te weinig.

In Mühlberg werden de manschappen geselecteerd die moesten gaan werken. De krijgsgevangenen hadden allemaal een nummer, en bijna elke dag moesten we aantreden om te horen of ons nummer afgelezen zou worden in verband met de tewerkstelling. Een hele grote groep werd aangewezen om te gaan werken in Brux, dat in Tsjecho-Slowakije lag. De nummers voor mij en na mij werden ook aangewezen voor transport naar Brux.

Lang zou ik echter niet met rust gelaten worden. Na een verblijf van eveneens zeven weken in Muhlberg werden we met een groep van twaalf man op transport gesteld naar Brenstein. We moesten daar een fabriek helpen opbouwen voor een Duitser wiens fabriek in Düsseldorf door Engelse bommenwerpers totaal was vernield. Vooral het maken van cement, dat met de hand gebeuren moest, viel ons zwaar. De directeur had ook slavenarbeidsters uit de Oekraïne in zijn dienst. Deze meisjes waren precies eender als de Nederlandse krijgsgevangenen. Het waren sterren wat het lijntrekken betrof.

Na een verblijf van vijf weken daar in Brenstein had de "chef" het wel bekeken. Er was met die twaalf Hollanders niets te beginnen. We werden weer op transport gesteld naar een heel klein dorpje dat vlak aan de grens van Tsjecho-Slowakije lag, Neuhausen geheten. Daar moesten we op een stoelenfabriek werken. Het eten was er slecht en veel te weinig. Mijn werk was om elke morgen in de kelder van de fabriek het zaagsel en de krullen van de vorige dag onder een trechter vandaan te halen, zodat er dan plaats vrij kwam voor nieuwe toevoer van dat zaagsel. Daar was het dat ik de Heere vroeg om uitkomst, want de nood was hoog gestegen.

Het gebeurde op een morgen toen ik weer op mijn knieën in het zaagsel lag, dat de Heere tot mij sprak: "Hij Zelf heeft onze druk verlicht." Deze woorden kunnen we vinden in de berijmde Psalm 126. We lezen daar in het tweede vers:

*God heeft bij ons wat groots verricht;
Hij Zelf heeft onze druk verlicht.*

Geen leed zal het ooit uit mijn geheugen wissen. Het ging me als Hanna, de moeder van Samuël, waarvan we lezen: "Haar aangezicht was haar zodanig niet meer." Hoewel bij Hanna andere factoren in het geding waren, zo was het wel dezelfde God Die verhooring schonk. Vanaf de tijd dat de Heere beloofde mijn druk te zullen verlichten, geloofde ik dat de tijd dichtbij was dat deze woorden vervuld zouden worden. Ook begreep ik aanstonds dat de Heere de druk wel zou verlichten, maar dat de druk voorlopig niet zou worden weggenomen.

Korte tijd daarna werden we op transport gesteld naar Lengefeld in het ertsgebergte. Op 17 december van het jaar 1943 werd ik in Lengefeld bij een bakker tewerkgesteld. Vanaf die tijd heb ik nooit meer honger geleden. De Heere had de druk verlicht.

De bakker waar ik werkte, hield mij, zonder dat ik dit merkte, de eerste weken goed in de gaten om te zien of ik wel eerlijk was. Dit werd me later door de 15-jarige leerjongen die daar ook in dienst was verteld.

Het gebeurde juist in die tijd dat mijn aandacht sterk werd bepaald bij Jozef, die als slaaf naar Egypte werd verkocht. Jozef was een type van de gezegende Borg en Zaligmaker Jezus Christus. De zoon van Jakob en Rachel had niets misdaan dat der dood of banden waardig was. En toch werden zijn voeten in de stok gedrukt; zijn persoon kwam in de ijzers.

Wat had de Heere Jezus gedaan? Hij was het land doorgegaan goeddoende en genezende allen die kwalijk gesteld waren. Desondanks hebben de Joden de Heilige en Rechtvaardige verloochend.

Petrus zegt in Hand. 3:15: "En de Vorst des levens hebt gij gedood, Welken God opgewekt heeft uit de doden; waarvan wij getuigen zijn."

God de Vader heeft alles in de hand van Zijn Zoon gegeven. Jozef was een type van Christus in de staat van Zijn vernedering en in de staat van Zijn verhoging. Van Jozef lezen we in Genesis 39:23: "De overste van het gevangenhuis zag gans op geen ding, dat in zijn hand was; en wat hij deed, dat deed de Heere wel gedijen."

De bakker waar ik werkzaam was, had maar één kind, een zoon die officier was in het Duitse leger. In de bijna anderhalf jaar dat ik daar werkzaam was, heb ik die zoon nooit met verlof thuis gezien. De vader ging wel zelf zijn zoon enkele malen in Frankrijk opzoeken. Hij was dan een paar weken van huis en gaf dan alles in mijn hand. Hij zag gans op geen ding en ik heb daarin de hand des Heeren mogen zien.

God was met Jozef en wendde Zijn goedertierenheid tot hem in het vijandelijke land. Zo was er een oog des Heeren op mij en werd mijn leven gespaard terwijl anderen omkwamen. Elke morgen begon ik om zes uur met mijn werk en elke avond keerde ik terug naar ons krijgsgevangenenverblijf. Dat verblijf was de zolder van een bijgebouw van een hotel.

In plaats van twaalf waren we nu met twee en dertig jongens. Het gebeurde wel eens dat ik van mijn overvloed aan de kameraden kon meedelen.

Hoe goed was de Heere voor een alles verbeurd hebbend zondaar. Hij heeft me in het leven willen houden tijdens de honger. In de oorlog is gebleken dat Zijne het goud en het zilver is en het vee op duizend bergen.

Ook het vaderland zuchtte onder de laars van de bezetter. Velen stierven in de Hongerwinter en velen bezweken in de concentratiekampen ten gevolge van de martelingen. Dat we niet zullen vergeten!

Vrees mag ons hart wel bezetten als we letten op de bewapeningswedloop. Het onderlinge wantrouwen tussen de supergrootmachten is zeer groot. Tot nu toe bewaarde de Heere ons voor een derde wereldoorlog. Hoe lang nog?

Als de maat der ongerechtigheid bij God vol is, zal Zijn oordeel vreselijk zijn. O, dat we ons zouden verootmoedigen voor het aangezicht des Heeren voor dat het besluit bare want de dag gaat als kaf voorbij.

De dichter van Psalm 9 zingt in het achtste vers:

*Hij Zelf zal aan het wereldrond
Het recht doen horen uit Zijn mond;*

*De volken voor Zijn vierschaar stellen,
En daar 't rechtmatig vonnis vellen.*

Ik heb op een week na twee jaar in krijgsgevangenschap doorgebracht. Steeds had ik de gedachte bij mij dat ik op Gods tijd weer behouden thuis zou komen, maar ik heb dat niet altijd vast kunnen houden. Ook mijn vader die toen nog leefde, geloofde dat ik weer samen met mijn vrouw en kind verenigd zou worden. De Heere had hem bepaald bij Jeremia 31 vers 17, waar geschreven staat: "Er is verwachting voor uw nakomelingen, spreekt de Heere; want uw kinderen zullen wederkeren tot hun landpale." Toen ik in Duitsland was, heeft hij dit aan mijn vrouw geschreven en mijn vrouw heeft daar al die tijd grote steun aan gehad. Ook voor haar was de weg moeilijk en zwaar.

De Duitsers hadden er goed slag van naar beneden te trappen en naar boven te likken. Ik moest niet alleen in de bakkerij werken, maar ook in de tuin. Op gezette tijden moest de beerput geleezd worden en dat behoorde ook tot mijn werk. De leerjongen was mij daarbij behulpzaam en zo bemestten wij de tuin waarin ook veel vruchtbomen stonden.

Het gebeurde nu op zekere dag dat de satan aan mijn rechterhand stond en honend tegen mij zei dat ik de gedachte om dominee te worden nu wel kon opgeven. Ik was een en dertig jaar en moest vernederend werk verrichten zodat het er niet op leek, dat ik ooit nog predikant zou worden. De omstandigheden in aanmerking genomen moest ik de duivel gelijk geven. En toen kwam de Heere over. Ik zou de lezer(es) de plaats nog aan kunnen wijzen waar God sprak: "In plaats van uw vadersen zullen uw zonen zijn." Alle twijfel was op dat ogenblik weg. Zou Hij het zeggen en niet doen; spreken en niet bestendig maken? Na afloop van de werkzaamheden nam ik dan ook papier en pen en schreef aan mijn vrouw dat ik geloofde thuis te zullen komen en dat ik op Gods tijd de kansel zou beklimmen. Van het Woord door de Heere gesproken, is altijd iets achtergebleven.

Wij hadden het tot een gewoonte gemaakt om des zondags onder ons een godsdienstoefening te houden. Van de twee en dertig jongens was dan ongeveer de helft aanwezig. De overigen waren rooms-katholiek of deden volgens hun zeggen niet aan godsdienst. Er werd onderling afgesproken dat we op onze beurt zouden voorgaan. De meesten voelden daar echter niet voor en zeiden dat ik het maar moest doen. Waarom of ze dat zeiden was voor mij een onbegrijpelijke zaak. Er was nog iemand die af en toe wel wilde voorgaan, maar hij gebruikte dan meditaties van Hervormde predikanten die hem toegestuurd werden. Ik schreef zelf de meditaties en las ze voor. Die meditaties zijn nog in mijn bezit, maar ik zou ze niet graag het licht doen zien. En toch heeft de Heere ook in dat opzicht mijn gedachten en gangen bestuurd. In de laatste meditatie die ik voorlas, schreef ik dat deze de laatste was en het was inderdaad zo.

De meimaand van het jaar 1945 brak aan. Op zeven mei werd mij door de baas verteld dat door de radio was omgeroepen dat de Russen in die nacht in het dorp Lengefeld zouden aankomen. Ik ging met deze voor mij blijde tijding naar mijn kameraden, maar vond de deur gesloten. De Duitse bewaker deelde mij mee dat mijn kameraden waren "ingesperrt" omdat ze zich aan "Meuterei" schuldig hadden gemaakt. Ik gaf hem een homp brood en verzocht hem mij binnen te laten. Dit deed hij; en eenmaal binnen zijnde vertelde ik de jongens wat ik gehoord had. Er brak toen een tumult los dat horen en zien verging. De schildwacht wilde weten wat er aan de hand was en toen we

hem vertelden dat de Russen in aantocht waren, zagen we zijn aangezicht betrekken als een pot.

Het was nog vroeg in de morgen van de achtste mei dat één van de jongens het bed uit ging en eens een kijkje bij de gesloten voorpoort ging nemen. Tot zijn verbazing zag hij daar een Russische schildwacht staan. Binnen de kortste keren was hij terug en vertelde ons wat hij gezien had.

Het eerste wat we toen deden was met onze vuisten bonken op het nachtverblijf van hen die ons bewaakten met de schreeuw: "Die Russen sind da." Er was die dag niets meer van de glorie van het "Herrenvolk" te zien.

Wie zal onder woorden kunnen brengen wat het woord "bevrijding" inhoudt? De dichter van Psalm 107 zingt daarvan in het eerste vers:

*Dit zegg' elk die, gered
Door Hem van slaafse banden,
In vrijheid is gezet
Uit 's weêrpartijders handen.*

Er is in Gods Woord sprake van bevrijding uit tijdelijke nood en bevrijding uit geestelijke nood. Hoe menigmaal heeft de Heere Zijn oude bondsvolk Israël willen verlossen uit tijdelijke nood. De verlossing van Gods volk uit ballingschap in Babel is een beeld van de verlossing van de Kerk uit geestelijke nood. De profeet Jesaja spreekt in hoofdstuk negen van de verlossing van Israël door de richter Gideon. We lezen daar in vers drie: "Want het juk van hun last, en de stok hunner schouders, en de staf desgenen die hen dreef, hebt Gij verbroken, gelijk ten dage der Midianieten."

Israël werd in de dagen van Gideon zeer verarmd vanwege de Midianieten. Zo werd Nederland in de dagen van koningin Wilhelmina zeer verarmd vanwege de Duitsers.

De wetenschap bevrijd te zijn, is door mij niet onder woorden te brengen. Het was alsof er een zware last van mijn schouders gleed.

Ondertussen was het dorp Lengefeld in rep en roer. Van alle kanten kwamen de Russen opdagen. Winkels werden opengebroken, etalageruiten werden vernield. Russische soldaten sprongen naar binnen en smeten alles op straat. Maar dat niet alleen. Vrouwen en meisjes werden gemolesteerd en verkracht. Soldaten van het Russische leger drongen 's nachts de huizen binnen en roofden alles wat van hun gading was. De Duitsers kregen de rekening gepresenteerd. Gods Woord spreekt van de vergelding der goddelozen die gezien zal worden.

Inmiddels stelden wij alles in het werk om naar Nederland te kunnen terugkeren. Helaas konden we bij de Russen niet terecht, ze waren schier allemaal dronken. We begrepen dat we zelf het initiatief moesten nemen om naar Holland terug te keren, desnoods zonder papieren.

Na enkele mislukte pogingen gelukte het ons om een luchtbandenwagen te bemachtigen en een Duitse boer die bereid was er zijn paarden voor te spannen om ons naar Chemnitz te brengen. Op 11 mei 1945 vertrokken we van Lengefeld naar Chemnitz, nu Karl Marxstad geheten. Die dag hebben we 40 km. gelopen. We kwamen 's avonds bij de Amerikanen aan die daar in de omtrek gelegerd waren. Maar ook die Amerikanen hadden wel wat anders te doen dan twee en dertig Nederlandse krijgsgevangenen een lift naar huis te geven. Kortom, we hebben 13 dagen door het gebombardeerde Duitsland gezworven voordat we thuis waren.

Op 24 mei stond ik ongedacht en onverwacht voor de huisdeur. Nooit zal ik het gezicht van mijn lieve vrouw vergeten toen ze mij in mijn versleten

krijgsgevangepak herkende. We konden wel met de dichter zingen:

*God heeft bij ons wat groots verricht;
Hij Zelf heeft onze druk verlicht;
Hij heeft door wond'ren ons bevrijd;
Dies juichen wij, en zijn verblijd.*

We kregen niet veel gelegenheid om tot ons zelf te komen. Als een lopend vuurtje werd het bericht onder de vrienden en bekenden verspreid dat ik weer thuis was. Enkele burens hadden mij gezien. Het duurde dan ook niet lang of ons huis zat tot laat in de avond vol met mensen, terwijl we ook altijd nog vijf evacués in huis hadden. Velen van hen die er toen waren, leven niet meer.

Roeping

Toen ik pas thuis was dacht ik dat het niet lang meer duren zou of ik zou dominee worden. Het heeft echter nog negen jaar geduurd voor ik me ging melden in Rotterdam om toegelaten te worden tot het volgen van de lessen. Tel bij de negen jaren dan nog eens vier jaren studententijd op, dan wordt dit dertien jaar.

In al die tijd hebben we moeten leren de Heere achteraan te komen. Soms mocht ik geloven dat de Heere Zijn Woord waar zou maken, maar dan zat ik later toch weer in moedeloosheid ter neer. Ik kon de dichter van Psalm 77 goed verstaan als hij zingt:

*Zouden Zijn beloftenissen
Verder haar vervulling missen,
Vrucht'loos worden afgewacht
Van geslachte tot geslacht?*

Mijn aandacht werd in die tijd gedurig bepaald bij de historie van Mozes, de man Gods. Hij was veertig jaar toen hij Egypte verliet. Stefanus zegt van hem: "Als hem nu de tijd van veertig jaren vervuld was, kwam hem in zijn hart, zijn broeders, de kinderen Israëls, te bezoeken." Mozes meende dat zijn broeders zouden verstaan, dat God door zijn hand hun verlossing geven zou. Stefanus zegt: "Maar zij hebben het niet verstaan." Dit bleek toen twee Israëlieten ruzie kregen en Mozes hen tot vrede drong zeggende: "Mannen, gij zijt broeders; waarom doet gij elkander ongelijk?" De man die zijn naaste ongelijk deed antwoordde: "Wie heeft u tot een overste en rechter over ons gesteld? Wilt gij mij ook ombrengen, gelijkewijs gij gisteren de Egyptenaar omgebracht hebt?" We lezen verder in Hand. 7: "En Mozes vluchtte op dat woord en werd een vreemdeling in het land Midian." De man die dacht de van God verkorene te zijn om Israël te verlossen, werd schaapherder in dienst van zijn schoonvader Jethro. En ziet, na veertig jaren gezworven te hebben in de woestijn, verscheen hem de Engel des Heeren in een vuurvlam uit het midden van een braambos. Mozes dacht toen niet meer dat hij Israël moest verlossen. Al het vreemde vuur had hij in het zand van Midian begraven. Wie was hij dat hij tot Farao zou gaan? Hij was inmiddels een man van tachtig jaar geworden en bovendien was hij ook geen man wel ter tale.

Het gebeurde in die zomertijd eens dat de gemeente van Beekbergen drie zondagen achter elkaar een dominee had. Zij spraken alle drie over de verschijning van de Engel des Heeren aan Mozes. Ik geloofde toen dat de tijd des Heeren dichtbij was om Zijn Woord te vervullen. Van Jozef lezen we in Psalm 105: "Tot de tijd toe, dat Zijn Woord kwam, heeft hem de rede des Heeren doorloutert."

Des Heeren tijd is de beste tijd. De Heere vergist Zich niet, Hij maakt alles schoon op

Zijn tijd. Wie kan Zijn wijs beleid doorgronden? Er is geen doorgronding van Zijn verstand. Ik wil dit hoofdstuk eindigen door een bestreden volk op te wekken met de woorden van de dichter van Psalm 130:4:

*Hoopt op den Heer, gij vromen;
Is Israël in nood,
Er zal verlossing komen;
Zijn goedheid is zeer groot.
Hij maakt, op hun gebeden,
Gans Israël eens vrij
Van ongerechtigheden;
Zo doe Hij ook aan mij.*

7. Theologisch student

Op de vijftiende juni van het jaar 1954 meldde ik mij met een attest van de kerkenraad bij het curatorium te Rotterdam. Dat attest had ik van de Heere gekregen, want zelf had ik er niet om gevraagd. Dat ging als volgt in zijn werk.

Enkele weken voordat ik het attest kreeg, vroeg ik een onderhoud aan bij Ds. Van Dam die toen in Barneveld stond en consulent van Beekbergen was. Ik had gevraagd om de dominee eens te mogen spreken over de zaken die er in mijn hart leefden. Uitdrukkelijk zei ik tegen hem dat ik niet kwam vragen om een attest, maar om raad. De pastor luisterde en zei niets.

Ik heb later nogal eens veel moeten denken aan een Godvrezende vrouw in Rijssen die met vele raadsels over de aarde liep. De gedachte kwam bij haar op om haar hart eens uit te storten bij een geofend christen. "En", zo zei deze vrouw, "toen ik mijn hart gelucht had en dacht dat deze man het woord zou nemen zei hij niets." Alleen bij het afscheid nemen van mij en mijn vrouw, nam Ds. Van Dam mijn hand en zei: "Welkom in de strijd."

Voor mij ligt de laatste brief van Ds. Van Dam aan mij geschreven kort voor zijn sterven. Hij schrijft daarin: "Ik herinner mij nog goed dat u samen mij bezocht op de studeerkamer in Barneveld. Toen u vertrokken was had ik behoefte aan hemelse wijsheid en verstand omtrent de zaak waar u voor kwam, al hebben we toen nog niet gepraat. U was de enige die aangenomen werd, en de Heere heeft u bijgestaan, al de jaren dat u Zijn knecht hebt mogen zijn."

De dominee gaf zelf een datum op aan de scriba van Beekbergen waarop hij zou komen. "Want", zo schreef hij: "Er is iemand in de gemeente die een attest moet hebben." Ik kreeg bericht dat ik op die datum voor de kerkenraad moest verschijnen om verslag uit te brengen aangaande bekering en roeping tot het leraarsambt.

Voordat ik dit bericht van de scriba ontving, leefde het in mijn hart: "Doch Samuël riep het volk te samen tot de Heere te Mizpa."

Ik houd er niet van om telkens te spreken over teksten waarbij ik met kracht bepaald werd. Het stond bij mij vast dat de Heere Zijn werk voor mij zou voleindigen. En dat deed de Heere, ik had er zelf niets aan te doen.

Nadat ik de kerkenraad verteld had wat er in mijn hart leefde, moest ik mij verwijderen. Niet lang daarna werd ik teruggeroepen en werd mij meegedeeld dat de kerkenraad besloten had mij een attest te verlenen.

De tijd tussen het verkrijgen van het attest en de datum waarop ik voor het curatorium moest verschijnen was een tijd van strijd die door mij in stilte werd gestreden.

Uiteindelijk kwam ik tot de conclusie dat ik wel afgewezen zou worden, want wie was ik? Waren er al niet velen voor mij afgewezen, waarvan vaststond dat zij meer licht en wijsheid hadden dan ik?

Op de vijftiende juni, de verjaardag van mijn vrouw, begaf ik mij naar Rotterdam om gehoord te worden aangaande bekering en roeping. Er zaten nog enkele broeders die ik kende en waar ik zeer hoog tegen op zag. Zij waren al jaren ouderling en zeer belezen in de oudvaders. Deze broeders waren voor mij aan de beurt om gehoord te worden. Nadat zij gehoord waren, werd hun verzocht om zich te verwijderen om daarna de uitslag te vernemen. Die uitslag was negatief, ze waren niet toegelaten om de lessen aan de theologische school te volgen. De gedachte vatte toen bij mij post om maar naar huis te gaan, want als zulke eerbiedwaardige mensen niet werden aangenomen, waar moest ik dan blijven? Maar de gelegenheid om te vluchten werd mij ontnomen, ik was aan de beurt. Met lood in de schoenen ging ik de trap op naar

boven. Ik had wel geloofd dat de Heere het voor mij zou voleinden, maar nu zou blijken of het echt was of namaak.

In die tijd was Ds. H. Ligtenberg voorzitter van het curatorium. Hij stond toen in de gemeente van Rotterdam-West. Toen ik begon te vertellen, nam de Heere alle mensen vrees van mij weg en gaf Hij mij vrijmoedigheid om de zaken ordelijk te verhalen. Terwijl ik vertelde, merkte ik enige bewogenheid bij sommige broeders en zag deze en gene een traan wegpinken. Toen de voorzitter mij dan ook verzocht om even naar beneden te gaan, stond het voor mij vast dat ik toegelaten zou worden. Nadat ik weer naar boven geroepen was, deelde de voorzitter mij namens het curatorium mee dat ik aangenomen was.

Thuis zat mijn vrouw met haar moeder en schoonmoeder in grote spanning te wachten. Ze was jarig, daarom waren de twee moeders op bezoek.

Toen ik haar vanuit Rotterdam wilde bellen, was de lijn bezet. Een ander was mij al voor om haar te vertellen dat ze gehoord had dat ik aangenomen was. Officieel kreeg ze het vlak daarna van mij te horen. Het nieuws was toen spoedig in onze kringen bekend.

Diezelfde avond preekte Ds. Van Dam in Apeldoorn en maakte de gemeente bekend dat bakker Hofman uit Beekbergen aangenomen was als theologisch student.

Voor mij veranderde er voorlopig niets. De lessen aan de theologische school zouden pas half september beginnen. Voor die tijd moest er nog heel wat gebeuren. Omdat Beekbergen een vakantieplaats is, was het er in de zomermaanden erg druk. Ik moest zien in korte tijd de zaak te verkopen, terwijl Ds. L. Rijksen mij aanraade om te trachten in de buurt van Rotterdam te gaan wonen. Dit was allemaal gauwer gezegd dan gedaan.

De woningnood was in die jaren erg groot. Het wilde met geen van beide erg vlotten. Wonderlijk waren ook in dat opzicht de wegen des Heeren.

Het lag voor de hand dat de zaak aan een bakker verkocht zou worden, maar uiteindelijk werd mijn broer, die in het geheel geen bakker was, de eigenaar.

Deze broer, de latere **Ds. H. Hofman**, presteerde het om in korte tijd het bakkersvak te leren. Hij is bakker geweest in Beekbergen totdat ook hij in het jaar 1968 werd aangenomen tot theologisch student.

Van verschillende zijden werd ons aangeraden om aan de kerkenraad van Moerkapelle toestemming te vragen om in hun pastorie te mogen wonen. Moerkapelle was vacant en het getal der predikanten was in die tijd zeer klein, zodat er weinig kans was, dat Moerkapelle een dominee zou krijgen; aldus de gedachte van mensen.

Op 23 augustus verhuisden we dus naar Moerkapelle en betrokken daar de pastorie. Het najaar van 1954 was uitzonderlijk nat en stormachtig. De boeren wisten hun vruchten bijna niet uit het land te krijgen. Het waaide en regende schier elke dag. Enkele dagen per week ging ik, soms door noodweer, met de bromfiets naar Rotterdam. Er waren toen met mij meegeteld maar drie studenten, n.l. A. Elshout, C. Molenaar en ik. Docenten waren: Ds. L. Rijksen, Ds. J. W. Kersten en meneer A. van Bochove.

De verstandhouding op school was erg goed te noemen in vergelijking met de jaren daarvoor.

Op een natte en stormachtige herfst volgde een strenge winter. In januari van het jaar 1955 werd Ds. Dieleman in Moerkapelle beroepen. Zover ik weet was er niemand die er op rekende dat Ds. Dieleman dit beroep aan zou nemen. Eerlijkheidshalve moet ik er bij zeggen dat noch mijn vrouw, noch ik daar op rekende. Maar waar we niet op

rekenden, gebeurde.

Op een morgen in januari zat ik bij de kapper om mijn haar te laten knippen. Er kwam daar iemand binnen die zei: "Zo, de kleine kerk krijgt ook weer een dominee." Verder werd daar niet over gesproken, men ging weer over tot de orde van de dag. Toen ik thuis kwam vroeg ik aan mijn vrouw: "Wat verstaan ze hier onder de kleine kerk?" Haar antwoord was: "Daar wordt de Gereformeerde Gemeente mee bedoeld." Ik zei toen: "Nou, dan heeft Ds. Dieleman het beroep naar hier aangenomen."

Dat was wel iets dat we eerst eens even moesten verwerken, maar veel tijd kregen we er niet voor. Onze buurman kwam opgetogen tegen ons zeggen: "Pakken jullie je boeltje maar weer in, we krijgen een dominee."

Het was allemaal nog niet zo erg voor ons geweest, maar er was juist in die tijd een grote schaarste aan huizen. Waar moesten we zo gauw naar toe? Het boeltje inpakken was vlugger gebeurd dan een plaats te vinden waar we weer konden wonen. De gemeente van Moerkapelle was vanzelf blij dat ze weer een predikant kreeg, maar wij waren zo blij niet. We hadden net een verhuizing achter de rug en moesten nu weer opbreken.

Niet lang nadat Ds. Dieleman het beroep had aangenomen, kwam hij met zijn vrouw de pastorie bekijken. De pastor van Yerseke, die nog niet lang in Yerseke stond, vroeg aan mijn vrouw of ze blij was dat Moerkapelle een dominee kreeg.

Naar waarheid zei mijn vrouw dat ze wel begrijpen kon dat de gemeente blij was, maar dat wij met de grote schaarste aan huizen in grote zorgen zaten.

De predikant zei daarop dat wij er dan ook wel niet om gebeden zouden hebben. Het eigenaardige van het geval was, dat de ouderlingen in de leesdiensten er ook niet om gebeden hadden; zij waren het vergeten!

Inmiddels deden we veel moeite om aan een huis te komen, want we wilden geen oorzaak zijn van verhindering dat Ds. Dieleman zijn overkomst uit moest stellen omdat wij het huis nog niet uit waren. Bovendien wisten wij dat er aan de pastorie nog veel moest gebeuren voordat de dominee er zijn intrek in kon nemen.

Op een advertentie in "De Saambinder" schreef ouderling Van Os uit Aalst bij Zaltbommel. Hij bood ons de pastorie aan waaruit nog niet lang geleden Ds. Hage was vertrokken. Broeder Van Os voegde er nog aan toe dat Aalst goede verbindingen had met Rotterdam.

Dit kwam hier op neer dat er tweemaal per week een bus reed van Aalst naar 's-Hertogenbosch! Het leek ons nadat we daar waren wezen kijken, dat we in elk geval als we er gingen wonen op een eigen vervoermiddel waren aangewezen. Desniet-tegenstaande zijn we in de laatste week van januari 1955 van Moerkapelle naar Aalst verhuisd.

We hadden de pastorie in Moerkapelle nog geen twee weken verlaten toen Ds. Dieleman dodelijk verongelukte.

In de maand december van het jaar 1982 zijn er twee artikelen van de heer Mastenbroek in "De Schakel" verschenen over Ds. Dieleman. De schrijver wist niet hoe nauw ons gezin daarbij betrokken is geweest. Het was in Gods raad besloten dat Ds. Dieleman nooit in Moerkapelle zou komen: hem was een beter lot bereid.

En het was ook in Gods raad vastgelegd dat ik mijn studententijd in Aalst mocht doorbrengen. Ik schrijf met opzet "mocht", want we hebben met ons gezin bijna vier jaar met veel genoegen in Aalst gewoond.

De mens overdenkt zijn weg, maar de Heere bestuurt zijn gangen.

Er is wel eens tegen ons gezegd dat we niet zo'n haast hadden moeten maken om te verhuizen, want dan hadden we in Moerkapelle kunnen blijven wonen. Deze

gemeente was in 1958 toen ik beroepbaar was, nog vacant. Pas in 1960 kreeg Moerkapelle een dominee. Maar wie onzer kan in de toekomst zien? En wie zal tot de Heere zeggen: "Wat doet Gij?"

In de maand juni van het jaar 1956 werd mij door het curatorium preekconsent verleend. De studie aan de theologische school viel mij in het begin niet mee, ik moest leren studeren. Toch dank ik de Heere dat Hij mij een goed verstand gegeven heeft. Hij gaf mij tevens een goed opsluitingvermogen en ook enige zelfkennis en mensenkennis.

Ds. Van Oordt zei wel eens: "Ik ken mezelf een beetje en nu ken ik ook andere mensen."

De eerste zondag dat ik mocht preken kon ik dicht bij huis blijven. De kerk in Aalst stond naast de pastorie aan de Maasdijk. Op zondag 8 juli 1956 mocht ik daar dus voor het eerst voorgaan in de kerk van de Gereformeerde Gemeente.

Paulus zegt: "Hij Die belooft is getrouw, Die het ook doen zal." Enerzijds is mij die zondag gebleken dat de Heere getrouw Zijn Woord houdt en anderzijds is mij ook gebleken dat dit niet inhoudt dat degenen, die naar de volle bediening van Woord en Sacramenten staan, nu aanstonds pilaren zijn in het Koninkrijk Gods. In dit verband denk ik aan twee studenten waarvan wel eens gezegd werd, dat de één nooit hoger kon rijzen en de ander nooit lager kon zakken.

De Heere heeft mij op die zondag doorgeholpen; hoewel ik allerm minst over mijzelf tevreden was. De eerste predicatie die ik deed was over Psalm 112:4a. Er zaten oprechten onder mijn gehoor die het licht was opgegaan in duisternis, ik heb ook gevoeld dat die oprechten mij in hun verzuchtingen hebben geholpen. Ik zag er erg tegen op om 's avonds weer te preken, maar die God, Die 's morgens geholpen had, was ook machtig om 's avonds weer te helpen. 's Avonds heb ik gepreekt over Hebreëen 4:9.

Inmiddels zijn er verschillenden van hen, die toen onder mijn gehoor zaten, de eeuwige rust ingegaan. Zij hebben van mij geen kwaad gerucht voortgebracht toen Ds. L. Rijkse 's maandags zijn licht opstak bij één van de broeders om te horen hoe het met mij gegaan was.

De tweede zondag die mij was toegewezen, was bestemd voor de gemeente van Dinteloord. Ik moest daar driemaal preken in een zaaltje van de Gereformeerde Kerk. De gemeente van Dinteloord was helaas gescheurd en degenen, die bij het verband van de Gereformeerde Gemeenten wensten te blijven, waren hun kerk kwijt.

Het was die zondag tevens voorbereiding voor het Heilig Avondmaal. Ook daar heeft de Heere mij bijgestaan, hoewel ik niet kan zeggen dat ik de eerste tijd zo gemakkelijk preekte. Dit bracht mij in de enge, terwijl de duivel mij in het oor fluisterde, dat het nu wel bleek dat ik buiten de weg des Heeren was. Zegt de Heere niet in Zijn Woord dat Hij een dorsende os niet zal muilbanden? Ik vroeg of de Heere Zelf Zijn goedkeuring zou willen geven aan het werk, dat Hij mij op de schouders had gelegd. Als teken vroeg ik of Hij mij tijdens de bediening van Zijn Woord er iets van geven wilde, waaruit ik zou mogen opmaken dat het niet mijn werk was, maar dat het Zijn werk was. En dit gebeurde in een weekdienst in augustus van hetzelfde jaar te Zaandam. De tekst was Romeinen 8:28. Paulus schrijft aan de gemeente te Rome dat de Heere alle dingen zou doen medewerken ten goede. De dorsende os werd die avond niet gemuilband.

Omdat ik nogal gesloten van karakter ben, heb ik daar nooit tegen iemand iets van gezegd. Die geloof heeft, heeft dat voor zichzelf.

De tijd gaat snel, de vier studenten jaren zijn omgevlogen. Een moeilijk karwei was

het om op gezette tijden een proefpredicatie te houden. Met vallen en opstaan ben ik er doorgekomen.

In de maand juni van het jaar onzes Heeren 1958 werd ik beroepbaar verklaard. Terwijl ik dit schrijf mag ik nu al meer dan vijf en twintig jaar in de volle bediening van Woord en Sacramenten werkzaam zijn. Datheen dicht in Psalm 3:

*Van U is 't o Heer goed
Dat men verwachten moet
Hulp en troost vroeg en spade.
Want over Uw volk hier
Stort Gij, Heer', goedertier
Zeer rijk'lijk Uw genade.*

8. Predikant te Zeist

Als onder ons een student in de theologie zijn eindexamen heeft afgelegd en een proefpreek gedaan heeft voor de leden van het curatorium, wordt hij beroepbaar gesteld. Dat wil zeggen, als de student slaagt. Zo ver ik weet zijn ze tot hiertoe allen geslaagd. Een kandidaat in de theologie die beroepbaar is, moet door de kerk worden overgenomen. Dit gebeurt als hij voor de classis examen aflegt met als sluitstuk een proefpreek.

Nadat ik van student, kandidaat was geworden ontving ik tot mijn verwondering beroepen van verschillende gemeenten. Ik zal maar niet schrijven hoeveel ik er ontving, want kandidaten en dominees zijn ook hoogmoedige mensen, zoals alle mensen dat zijn. De wortel van hoogmoed heeft zich vastgezet in ons aller hart.

Het is genade als we met ootmoed bekleed mogen zijn. Het is een weldaad om een arme zondaar te mogen worden en het is nog groter weldaad om een arme zondaar te mogen blijven. Inmiddels geef ik wel toe dat het moeilijk is voor een kandidaat om een Gode welgevallige beslissing te mogen nemen.

Van de beroepen die ik ontving waren er slechts twee bij die me iets deden. De gemeente van Aalst die me zo gastvrij en vriendelijk woonruimte had verschaft woog me zwaar. Zou het niet ondankbaar zijn om dit deel van Gods erve te passeren en een beroep naar een andere gemeente aan te nemen? En dan was er de gemeente van Zeist waar ik maar niet van los kon komen. Inmiddels naderde de tijd van beslissing en ik wist het niet. De zondag dat ik de beslissing moest nemen was ik in Poortugaal.

Toen ik daar zaterdagavond aankwam, vroeg ouderling Doudijns of ik al wist waar ik naar toe ging. Ik vertelde hem dat ik dat nog niet wist en het er erg moeilijk mee had, ik kon noch voor- noch rugwaarts keren. De wijze man vroeg of ik soms werkzaamheden had met de gemeente van Zeist. Ik antwoordde hem dat dit inderdaad het geval was, maar dat ook de gemeente van Aalst mij zwaar woog. De eerbiedwaardige man zei daarop dat het wel degelijk verschil maakte of we met onze prediking honderd of duizend mensen bereikten. Ik heb die nacht niet veel geslapen, maar ondanks die weinige nachtrust heb ik toch die zondag gemakkelijk mogen preken.

's Maandagsmorgens keerde ik van Poortugaal weer terug naar huis. In Brakel moest ik overvaren, maar de pont lag net aan de overkant, en wie schetst mijn verbazing toen ik zag dat Ds. A. Vergunst juist met die pont meekwam. Hij had die zondag in Aalst gepreekt en had bij mijn vrouw en kinderen gelogeed.

Volgens zijn gewoonte gebruikte hij geen omwegen, maar vroeg regelrecht of ik al een beroep aangenomen had. Ik zei tegen hem dat ik het nog niet wist. Hij vroeg daarop of ik soms werkzaamheden had met de gemeente van Zeist. Ik kon dit niet ontkennen, waarop hij de loftrumpet opstak over de gemeente van Zeist. Woordelijk zei de nu overleden vriend en broeder: "Zeist is een lieve gemeente." De beslissing viel bij mij in de korte afstand van Brakel naar Aalst. Toen ik thuiskwam vertelde ik mijn vrouw dat we naar Zeist zouden gaan.

En zo is het dan gebeurd dat ik me op 10 september van het jaar 1958 aan de gemeente van Zeist verbond. Dat wil echter niet zeggen dat daarmee nu alle moeilijkheden waren opgelost. We konden voorlopig niet in Zeist gaan wonen, omdat de pastorie bewoond was. De schaarste aan huizen was in die tijd nog even groot als in het begin van mijn studietijd.

De kerkenraad van Zeist kon ook geen ijzer met handen breken, zodat we pas achter in de maand november naar die plaats konden verhuizen. Dit betekende dat ik enkele

maanden van Aalst naar Zeist heen en weer moest reizen. De maandagen bleef ik dan ook in Zeist om zieken te bezoeken en catechisatie te houden, terwijl het om de andere week na de catechisatie ook nog kerkenraadsvergadering was. Ik kwam dan diep in de nacht thuis, waar mijn vrouw altijd op mij wachtte.

Voor mijn komst naar Zeist waren er enkele dingen gebeurd die niet nagelaten hadden hun sporen in het gemeentelven achter te laten. Sommige leden wilden de problemen opnieuw aansnijden, doch dit weigerde ik. Het waren zaken, waarover de classis uitspraak gedaan had, derhalve had ik geen behoefte om weer van voren af aan te beginnen. Hoewel ik niet zo jong meer was wat mijn leeftijd betrof, zo was ik wel jong in de ambtelijke bediening.

Om een grote gemeente te dienen, te leiden en te weiden is wijsheid nodig. Vooral in het begin drukten de zorgen mijn schouders naar beneden. Ik vreesde niet op mijn plaats te zijn. Zou het toch niet beter geweest zijn om eerst met een kleine gemeente te beginnen?

Of ouderling Van Ekeren iets van mijn moedeloze toestand gemerkt heeft weet ik niet, maar op zekere dag stelde hij mij voor om samen een alleenstaande vrouw te bezoeken. Deze vrouw was een kind des Heeren. Ze was nooit getrouwd geweest en al op leeftijd. Toen we een poosje zaten begon zij van de werkzaamheden te vertellen, die zij gehad had met het beroep, dat destijds op mij was uitgebracht. Zij kreeg stellig te geloven dat ik het beroep naar Zeist zou aannemen. Zij had gedacht dat het die zondag wel bekend gemaakt zou worden. Het was die bewuste zondag dat ik in Poortugaal was, maar de dienstdoende ouderling zei niets. Zij werd daardoor erg in het nauw gebracht. Zou ze zich toch vergist hebben? Zou een dominee, die geen ervaring had, het wel aan kunnen in zo'n grote gemeente? En terwijl ze met haar nood bij God mocht komen, kwam de Heere haar krachtig voor met de woorden:

*God zal Zelf zijn Leidsman wezen,
Leren hoe hij wandelen moet.*

Op die maandagmorgen was alle twijfel bij haar weg en toen kort daarna één van haar vriendinnen aan de bel trok, deed ze de deur open en zei tegen haar: "Je komt zeker zeggen dat kandidaat Hofman het beroep heeft aangenomen." Dit bleek inderdaad het geval te zijn, want even tevoren had scriba H. van Rossum het telefoontje van mij ontvangen. Zo mocht ik ervaren wat de dichter zingt:

*Gij heft mij 't hoofd omhoog
En doet m' Uw gunst aanschouwen.*

In de loop der jaren is mij gebleken hoe nodig en nuttig het is alle hulp en kracht van Hem te verwachten, Die gezegd heeft: "Zonder Mij kunt gij niets doen." O, wat is de mens een hardleers schepsel. Altijd weer moet hij er aan herinnerd worden dat in hem geen kracht is tegen zo'n grote menigte. Vanzelfsprekend gold dit niet voor de gemeente van Zeist alleen, het geldt voor alle gemeenten waarheen de knechten des Heeren gezonden worden. Gods Woord zegt: "Wee u, als alle mensen wel van u spreken."

In het begin van de ambtelijke loopbaan wordt dan wel eens gedacht, dat de gehele gemeente blij is met haar predikant en dan blijkt dit na verloop van enige tijd niet waar te zijn. De Heere Jezus heeft ons de zichtbare kerk hier op aarde getekend in de gelijkenis van tien maagden, waarvan er vijf wijs waren en vijf dwaas. De vijf dwaze maagden hadden hetzelfde doel voor ogen als de vijf wijze maagden. Het waren tien maagden, die alle tien hun lampen namen en met hun tien gingen ze de bruidegom

tegemoet. De dwaze maagden namen geen reserveolie met zich mee; ze hadden wel olie in hun lampen, maar ze hadden er niet op gerekend dat het weleens lang kon duren voor de bruidegom kwam. De wijze maagden hadden echter wel rekening gehouden met deze mogelijkheid. Het wachten van de tien maagden op de bruidegom duurde lang, zodat de wijze maagden met de dwaze maagden in slaap vielen. Te middernacht zal het openbaar komen of we in het bezit zijn van de genadeolie. O, hoe velen zullen dan roepen: "Onze lampen gaan uit!" Ze hadden wel een lamp van een schone belijdenis. Ze waren de rechtzinnige leer toegedaan, ze hadden veel gedaan voor de uitbreiding van Gods Koninkrijk hier op aarde. Sommigen hebben zelfs tekenen en wonderen gedaan in de Naam van Jezus. Het zal wat wezen om uit de mond van de Rechter te moeten horen: "Gaat weg van Mij, gij die de ongerechtigheid werkt, Ik heb u nooit gekend!"

De kerk heeft de meeste last van de kerk.

De triomferende kerk is van alles verlost, maar de strijdende kerk heeft te strijden tegen de drie doodvijanden. Het organisme kan veel te stellen hebben met het instituut.

Tot de zichtbare kerk behoren mensen, die vijand zijn van het arme zondaarsleven. De bevinding van Gods volk wordt door hen uitgekreten voor op de dool geraakte vroomheid.

Aan de andere zijde hebben we ons te wachten voor een overdosis aan bevindelijkheid. De rechtvaardige zal niet uit zijn bevinding leven, maar uit het geloof. Het geloof doet uit de diepte der ellende opklimmen, het heeft een Voorwerp, n.l. Jezus Christus en Die gekruist.

Er zijn in de kerk altijd zaken aan de hand die op een gegeven ogenblik in het middelpunt van de belangstelling staan. Terwijl ik dit schrijf is het "Samen op weg" in de belangstelling, maar het is zeer goed mogelijk als dit boek verschenen is, dat "Samen op weg" alweer in het vergeetboek geraakt is.

De kerk heeft niets aan een kunstmatige eenheid. Mocht het ooit tot een eenheid komen, dan zal daar zeker schuldbelijdenis aan voorafgaan. De Heere zegt door de mond van de profeet Hoséa: "Ik zal henengaan en keren weder tot Mijn plaats, totdat zij zichzelf schuldig kennen en Mijn aangezicht zoeken." Tot hiertoe heb ik niets gemerkt van schuld en ook heb ik geen bangheid kunnen bespeuren onder degenen die de eenheid zoeken. Zij zoeken een eenheid, maar zij zoeken Gods aangezicht niet. Als de mens aan zijn schuld ontdekt wordt, verootmoedigt hij zich voor de Heere. Dan komen we met de koorden der veroordeling om de hals en wekken elkaar op, zeggende: "Komt, laat ons wederkeren tot de Heere, want Hij heeft verscheurd, en Hij zal ons genezen; Hij heeft geslagen, en Hij zal ons verbinden."

Het is met de kerk in Nederland en ook daar buiten droevig gesteld. Vroeger werd er wel eens gezegd: "Er is nog genoeg godsdienst, maar weinig Godsvrees." Tegenwoordig moeten we helaas zeggen dat er ook schier geen godsdienst meer is. Nog niet lang geleden las ik in het jeugdblad "Daniël" van de hand van evangelist J. Segers dat ruim 44% van ons volk tot geen enkel kerkgenootschap gerekend wenst te worden. Rond de eeuwwisseling bedroeg het percentage onkerkelijken slechts 2%. Volgens eigen zeggen behoort 34% van ons volk nog wel tot een kerkgenootschap, maar is nauwelijks of helemaal niet actief op kerkelijk gebied. Het komt uiteraard hier op neer dat nog maar 22% elke week naar de kerk gaat. Is het niet om te schrikken als we deze getallen lezen?

Maar ach, het gaat ons als de koning Zedekia en zijn vorsten, waarvan we in Gods

Woord lezen dat ze niet verschrikten toen Jehudi met een schrijfmes de beschreven rol des boeks, door Baruch uit de mond van Jeremia opgeschreven, in stukken sneed en in het vuur wierp. Zo ver was het in Jeremia's dagen gekomen dat het Woord Gods werd verbrand. Zo ver is het in Nederland gekomen dat de Bijbel op een verschrikkelijke manier wordt vervalst.

Boven dit hoofdstuk staat: *Predikant te Zeist*. Ik heb zo maar even een uitstapje gemaakt zoals zovele mensen doen. Laten we proberen ter zake te zijn en niet doen zoals eens een predikant deed, die ik een brief geschreven had naar aanleiding van een artikel door hem geschreven in "De Saambinder." Terloops stip ik even aan dat het helemaal mijn gewoonte niet is om voor ieder wissewasje in de pen te klimmen. Ik geloof zelfs dat dit de enige keer geweest is in mijn hele leven.

Het bewuste artikel in "De Saambinder" ging echter over een zaak, waarvan ik heel zeker wist dat er fouten in gemaakt waren. Ik drukte de schrijver van dit artikel deze fouten onder de neus en wachtte af. Na verloop van enige tijd kwam er een brief van deze broeder met veel omhaal van woorden en waarbij hij telkens om de hete brij heen draaide. Maar eindelijk las ik: Doch nu ter zake! Het ligt dus voor de hand dat ik dacht: Nu zal de schrijver eindelijk op de zaak zelf ingaan. Geloof het maar niet. De weleerwaarde broeder draaide andermaal om de hete brij heen, mij verbijsterd in het ongewisse latend. Eerlijk gezegd was ik blauw van ergernis, maar ik heb (gelukkig) bij nader inzien de zaak maar blauw blauw gelaten.

Doch nu ter zake!

Het bleek mij tijdens mijn verblijf in Zeist dat er mensen waren, die helemaal niet zo blij waren met hun dominee. Zij schitterden in de kerk nogal eens door afwezigheid. Sommigen bleven dan doodgewoon thuis, terwijl anderen naar een andere kerk gingen waar ze de dominee veel inniger vonden. Dit neemt echter niet weg dat de kerk aan de Torenlaan elke zondag boordevol zat. Het gebeurde wel dat alle uitschuifjes bezet waren en dat de koster, Van Garderen geheten, niet meer wist waar hij de mensen bergen moest. Een enkele maal is het zelfs gebeurd dat sommige mensen onverrichterzake weer naar huis gingen, omdat er geen plaats meer was.

Op den duur kon het zo niet langer en daarom werd op de ledenvergadering besloten om er twee zijgalerijen bij te maken.

Nu is bouwen en uitbreiden altijd een delicate onderneming. En omdat ik noch architect, noch aannemer was, liet ik me voorlichten door mensen waarvan ik dacht dat ze deskundig waren. Het stond vast dat de kerk uitgebreid moest worden, iedereen was het daarover eens. Maar op welke manier dat moest gebeuren, daar was niet iedereen het over eens.

Uiteindelijk zou dan de kerk uitgebreid worden met twee zijgalerijen. Giften werden gestort en leningen werden toegezegd, terwijl af en toe de barometerstand in de kerkbode werd bekendgemaakt.

De begroting werd ingediend en de aannemer die het werk gegund werd, kweet zich met bekwame spoed van zijn taak. De nieuwe banken op de zijgalerijen werden precies eender geplaatst als de zitplaatsen in een autobus.

Toen de galerijen in gebruik werden genomen, en links en rechts bedankjes werden uitgedeeld, bleek dat de mensen die achter in de "bus" zaten, mij helemaal niet konden zien. Twee dingen waren nodig. Ten eerste moest de preekstoel opgevijseld worden en ten tweede moesten de banken verplaatst worden en dan zo dat de tweede rij hoger zat dan de eerste, de derde hoger dan de tweede enz.

Dit karwei werd toen binnen de kortste keren door de toenmalige koster, die een

manusje van alles was, gefikst.

Voor degenen die helemaal achteraan zaten was het nog wel niet ideaal, maar men zat in ieder geval niet meer tegen elkaars rug aan te kijken. Iedereen kon de dominee zien en horen en dat was al veel gewonnen.

Het voornaamste is echter of de Heere des dienaars hart en mond wil ontsluiten, zoals de dichter van de Bedezang voor de predicatie zingt:

*Ontsluit des dienaars hart en mond;
Wil hem en ons verlichten;
Opdat hij, uit Uw heilverbond,
Zichzelf en ons moog' stichten,
En wij, op Uwe leer gegrond,
Ons leven daarnaar richten.*

9. Chantage en diefstal.

De Heere heeft mijn eenvoudige arbeid in Zeist willen zegenen. Het volk van God werd gedurig gesticht onder mijn prediking, ze zongen bij beurte.

Er wordt wel eens gezegd dat het papier geduldig is en dat is inderdaad waar. We behoeven alleen de rouwadvertenties maar te lezen in de dagbladen en het zal ons duidelijk zijn dat in veel van die bewuste advertenties over dingen gesproken wordt waar God niet van af weet. Dit laatste wil vanzelfsprekend niet zeggen dat God het niet weet, maar het wil zeggen dat er geschreven en gesproken wordt over een werk des Heeren, dat in werkelijkheid Zijn werk niet is. De mens is van nature een zelfbeheger, hij doet in feite niet anders dan zichzelf bedriegen.

Ik denk in dit verband aan een ouderling die meer dan vijftig jaar een vakante gemeente heeft gediend. In zijn gebed zei hij gedurig: "Heere, als het niet waar is, maak het dan waar." De oprechten zijn gedurig bevreesd dat hun werk niet in waarheid is, maar de Heere zal maken dat hun werk in waarheid zal zijn. Dit betekent dat de Heere Zijn volk op Zijn tijd zal laten zien dat het niet hun werk is, maar dat Hij het goede werk in hen begonnen is. Dat goede werk dat de Heere begint, zal Hij ook voleindigen tot op de dag van Jezus Christus.

Voor mij ligt een brief van iemand uit Zeist die aan de gevreesde ziekte gestorven is. De brief is gedateerd: 14 augustus 1978.

Deze geliefde vriend was begonnen met een brief naar mij te schrijven, maar hij had die brief niet afgemaakt vanwege eigen onwaardigheid. Hij had de brief dus ook niet verzonden. Ik had in die tijd een vergadering in Zeist en omdat ik wist dat hij ziek was kwam het in mijn hart om hem na afloop van de vergadering te bezoeken. En dit gebeurde.

De patiënt en ook zijn vrouw waren zeer verwonderd en ook verblijd dat ik hen op kwam zoeken. In de loop van het gesprek vertelde de zieke mij dat hij een brief had liggen die hij nog niet had afgemaakt. Deze brief was voor mij bestemd en daarom zei ik tegen hem dat hij hem dan maar eens gauw af moest maken en opsturen. Dit beloofde hij te doen, maar de wegen des Heeren zijn hoger dan onze wegen.

De brief werd niet afgemaakt omdat de man nog vrij onverwacht stierf.

Wonderlijk zijn de wegen des Heeren. De plaatselijke predikant Ds. Van Ekeveld was naar het zandingsveld, zodat mij door de familie verzocht werd om de begrafenis te leiden. Na afloop van de rouwdienst, werd mij in de auto op weg naar het kerkhof de bewuste brief van de overledene ter hand gesteld. Terwijl ik naast de chauffeur zat, heb ik meteen de brief gelezen. Ik las onder andere: "Uw komst naar Zeist was van God voorzien en u hebt door de prediking van Zijn Woord mijn ziel gesterkt. Uit diepten van ruisende kuilen en modderig slijk schreeuwde mijn ziel tot God. Maar ach lieve vriend, dat u nu die 130ste psalm moest kiezen, nu dertien jaar geleden, dat was Gods goedheid. Daar heeft Hij mijn ziel liefelijk vertroost en bemoedigd. O, hoe menigmaal is deze psalm mij tot bemoediging geweest. Maar ach dominee, wat loopt het steeds weer laag af. Wat een arbeid heeft Hij aan vuile zondaren. Hoe groot is de goedertierenheid van die gezegende Borg en Middelaar, om voor zulken Zijn leven te willen geven. Wij hebben die Koning wel eens mogen zien in Zijn schoonheid in de staat van Zijn diepe vernedering."

Met deze laatste zin eindigde de brief en nu kreeg ik van God de gelegenheid om hem op het kerkhof af te maken. Ik begon met op te merken dat de overledene nu de Koning mocht zien in de staat van Zijn verhoging. Een volk dat Hem leert volgen in de gangen van Zijn diepe vernedering, zal Hem ook volgen in de gangen van Zijn

gadeloze verhoging. De vernedering gaat aan de verhoging vooraf.

Jozef en David hebben de Koning afgebeeld in de staat van Zijn vernedering, maar ook in de staat van Zijn verhoging. Voordat Jozef onderkoning werd van Egypteland, is hij tot een slaaf verkocht. David zegt in Psalm 105: "Hij zond een man voor hun aangezicht henen; Jozef werd verkocht tot een slaaf. Men drukte zijn voeten in de stok; zijn persoon kwam in de ijzers." David werd gejaagd als een veldhoen op de bergen, hij werd gezocht als een enige vlo. Gods volk overkomt dus niets vreemds als verdrukking en vervolging hun deel is.

De Borg en Zaligmaker heeft Zijn kerk een voorbeeld nagelaten om Zijn voetstappen te drukken. Er is geloof voor nodig om juist dan te zien dat ze een discipel van Jezus zijn. Volgelingen van Jezus zijn kruisdragers, maar aan het kruis van Gods volk komt een eind.

Het ging op die begrafenis gemakkelijk, de Heere gaf getuigenis. Nu weet ik dat dit laatste nogal eens gauw gezegd wordt en dan blijkt later dat we onszelf hebben staan stichten. Dat predikanten en ouderlingen die in de leediensten voorgaan er toch erg in hebben dat ze voor een gemeente staan. We denken maar al te vlug dat de Heere getuigenis gaf omdat wij het die keer zo gemakkelijk deden. Hoe vaak is het niet gebeurd dat een predikant of een ouderling zeer moeilijk voor zichzelf stond en dat dan juist de Heere die gesproken of gelezen predicatie heeft willen zegenen. Aan de andere zijde bezien betekent dit ook weer niet dat het moeilijk moet gaan en dat de Heere dan getuigenis geeft. Zegt Paulus niet dat de Heere een dorsende os niet zal muilbanden?

De arbeid in Zeist was dus niet ongezegend; dit neemt echter niet weg dat er nooit moeilijkheden waren. Ik ga u enkele pastorale problemen vertellen, waarvan ook de kerkenraad nooit iets heeft geweten.

Ik noem de lezer(es) geen namen omdat sommige personen nog in leven zijn en van degenen die gestorven zijn, zijn de naaste familieleden nog in leven.

Het gebeurde dan, toen ik nog maar kort in Zeist stond, dat ik werd opgebeld door een mevrouw, die ik niet kende en waarvan ik de naam vergeten ben, of ik ook een zekere meneer X kende. Ik kon naar waarheid zeggen dat ik die man niet kende.

"Maar," zo zei die mevrouw op hoge toon, "hij is lid van uw kerk; die moet u toch kennen?" Ik antwoordde haar dat ik nog maar kort in Zeist stond en dat het derhalve onmogelijk was om nu alle leden al te kennen.

Enfin, dan wilde zij me alvast meedelen dat die meneer niet deugde, hij liep haar na, terwijl hij getrouwd was. De dame vroeg om een onderhoud, er werd een afspraak gemaakt en op de afgesproken tijd verscheen ze aan de pastorie in de Wilhelminalaan. Er is een spreekwoord dat zegt: "De kleren maken de man", maar dat geldt evengoed voor de vrouw. Het was in de winter, ze was zeer slordig gekleed, zonder kousen en ze had sandalen aan de voeten. Het één en ander gaf een afstotende indruk, temeer daar ze ook niet meer zo jong was.

Ik kreeg nogal wat te horen over die meneer X en ik beloofde haar om deze man eens op te zoeken. Belofte maakt schuld, dus heb ik dat bezoek afgelegd op een tijdstip waarvan ik dacht dat de man ook thuis zou zijn.

De vader en moeder leken mij alleraardigste mensen, de kinderen waren nog klein en zo op het oog was er niet de minste reden dat deze man naar een zoveel oudere "dame" zou omzien. Vanzelfsprekend zei ik niets van het bezoek dat ik van die mevrouw gehad had. Stel u voor dat ik verteld zou hebben dat een zeker iemand klachten bij mij had ingebracht tegen de man en vader van dit harmonieuze gezin. De jonge vrouw zou zeker hoogst verbaasd geweest zijn en dit nooit van haar man

gedacht hebben. Wie echter meent dat de zaak hiermee afgelopen was, vergist zich. Niet lang daarna belde de mevrouw weer op. Ze wilde wel eens weten hoe dat bezoek bij die mensen was afgelopen.

Ik antwoordde haar dat mijn indruk was, dat deze man geen verhouding met haar zou zoeken. Maar nu was de beer pas goed los. Ze zei dat ik het dan wel goed mis had, want ze had getuigen en ook bewijzen dat die man wel degelijk een oogje op haar had. Als gevolg daarvan heb ik meneer X bij mij aan huis ontboden en hem verteld wat mij wedervaren was. En wat bleek nu het geval te zijn?

Deze vrouw liep zelf die man na. Hij was vriendelijk tegen haar geweest, meer niet. Zij was op deze nette verschijning verliefd geworden, ze was hysterisch. Voor mij was de zaak nu wel duidelijk, er was geen sprake van overspel. Maar voor de bewuste "dame" was de zaak nog lang niet duidelijk.

Inmiddels was mij gebleken dat ze een zoon van een jaar of twaalf had. Of ze weduwe, gescheiden, of ongehuwde moeder was, is me nooit duidelijk geworden. Het is me wel duidelijk geworden, dat als liefde in haat verkeert, we nog lang niet aan een eind zijn. De hatelijke mens zint op wraak, hij chanteert en legt het aan op vergelding.

Op een avond kwam mevrouw onverwacht met haar zoon toen ik niet thuis was. In de loop van het gesprek liet de jongen aan mijn vrouw een wapen zien. Daar wilde hij die meneer mee doodschieten.

Toen ik thuis kwam, vertelde mijn vrouw mij één en ander. Het resultaat was dat we ook nog een rechercheur over de vloer kregen die "zoonlief" het wapen afnam. Het bleek niet helemaal ongevaarlijk te zijn, al kon je er geen mens mee doden. De hele affaire liep uit op chantage, die man had geen leven meer. De recherche verbood haar op straffe van vervolging, om die man nog langer na te lopen.

Niet lang daarna werd ik geconfronteerd met een zaak van geheel andere aard. Een mij onbekende man vroeg mij te spreken, er werd een afspraak gemaakt. Het bleek dat deze man een zaak had en derhalve had hij personeel in dienst, waaronder ook een lid van onze gemeente. Deze zakenman was zelf geen lid. De werkgever miste al enige tijd gedurig geld en eindelijk meende hij de dader gevonden te hebben in één van zijn werknemers. Deze man werd door zijn baas duchtig aan de tand gevoeld, maar hij ontkende hardnekkig. Toch meende de werkgever bewijzen te hebben, want alleen de verdachte was bij de geldlade geweest. Hij had het geld voor die tijd geteld en onmiddellijk daarna weer. Dit gebeurde enkele malen en alleen als de verdachte in de buurt van de geldlade geweest was, werd er geld gemist. De man overwoog om de politie in te schakelen, maar omdat hij een fatsoenlijk man was, wilde hij zijn knecht nog een kans geven.

Hij vroeg mij wat ik daarvan dacht. Ik moest eens even nadenken en stelde hem voor, om een avond bij mij aan huis te komen. De verdachte zou dan ontboden worden, (de aandachtige lezer heeft inmiddels wel begrepen dat deze man lid bij onze gemeente was) en ik zou één van de ouderlingen inlichten die er dan ook bij tegenwoordig zou zijn.

Dit gebeurde; de man keek wel vreemd op toen hij zijn baas en ouderling Van Ekeren bij mij in de kamer zag zitten. Terloops zij nog vermeld dat de verdachte geen gemakkelijk mens was. Tegenwoordig worden zulke mensen dwarsliggers genoemd. Dwarsliggers zijn er in elke gemeente en kerkenraden kunnen van zulke personen geducht last hebben.

Welnu, ik vertelde de man waarom hij was ontboden. Hij ontkende echter hardnekkig dat hij zijn baas benadeeld had. Er werd zodoende een hele tijd heen en weer gepraat zonder dat de zaak opgehelderd werd. De baas wilde dan wel eens weten hoe het

mogelijk was dat er telkens geld gemist werd als hij in de buurt van de geldlade geweest was. Daar kon de man echter ook geen verklaring voor geven, hij was geen opsporingsambtenaar en begreep niet dat we hem voor zo'n futilliteit hadden laten komen.

We vorderden niets; en de vrees be kroop mij, dat we straks uit elkaar zouden gaan zonder dat de zaak tot een oplossing gekomen was. De Heere, Die een Hoorder der gebeden is, gaf mij de wijsheid om het net eens aan de rechterzijde van het schip te werpen. Nu de zaak was vastgelopen en wij niets gevangen hadden, was er nog een middel en dat was om een beroep te doen op de consciëntie van de man. Dan zou blijken of hij nog een consciëntie had, of dat deze met een brandijzer was toegeschroeid.

Gelukkig bleek hij toch nog een consciëntie te hebben.

Ik zei tegen hem: "Beste vriend, nu stel ik u nog één vraag en dan als ambtsdrager in de Naam des Heeren, of u een rein geweten en reine handen hebt. Zijt ge onschuldig aan deze zaak? Hebt ge u niet vergrepen aan uws meesters goed? Zijt ge bereid de Naam des Heeren aan te roepen en daarmee te bevestigen dat ge geen overtreder zijt van het achtste gebod?"

De man was daartoe niet bereid, hij viel door de mand. Hij bekende zijn baas bestolen te hebben en beloofde ook het gestolene terug te geven.

Hiermede was de zaak afgedaan, maar één en ander was voor mij persoonlijk toch niet bevredigend verlopen. Moest iemand die altijd kritiek had er zo goedkoop vanaf komen? Waren het niet juist deze mensen waarover kerkenraden tot in het middernachtelijk uur vergaderden? Daarom belde ik een predikant op die de dader goed had gekend, maar deze dominee gaf herhaalde malen "niet thuis", zodat ik wel genoodzaakt was om m'n eigen boontjes te doppen. Als laatste redmiddel belde ik Ds. L. Rijksen op. Nadat ik hem de zaak uitgelegd had, zei hij: "Dan is hiermee de zaak afgedaan."

Ik stond perplex. Van Ds. L. Rijksen was bekend dat hij niet anders wenste dan in de voetstappen van zijn voorganger Ds. G. H. Kersten te gaan. En nu was het juist Ds. Kersten waartegen deze dief in het geweer was gekomen. In de dagen van de bevrijding en daarna was Ds. Kersten immers van alles de zondebok!

Dit heeft echter niet lang geduurd, want kort na de bevrijding heeft de Heere Zijn dienstknecht thuis gehaald. In mijn onnozelheid dacht ik dat de tijd was aangebroken dat Ds. Kersten postuum eerherstel zou krijgen en nu liet Ds. Rijksen me weten dat hiervan geen sprake kon zijn.

Niemand mocht hier iets van weten, ook de naaste familie niet. De zonde was in het verborgen bekend en beleden, er mocht dus geen openbaarheid aan gegeven worden.

En als de vrouw van deze man eens zou vragen waarom hij bij de dominee moest komen, dan zou het een goede zaak zijn als hij ook tegenover zijn vrouw zijn schuld zou bekennen, aldus Ds. Rijksen. Maar ik had te zwijgen, wat dan ook gebeurd is. Niet lang daarna is de man overleden.

Het is mij in de loop der jaren wel gebleken dat we een heel goede prater moeten zijn, willen we een zwijger overtreffen.

Het gebeurt wel eens dat er dingen verteld worden aan ambtsdragers die ze al lang weten, en dan slaken ze de verzuchting wel eens: "Ik wenste wel dat ik niet zoveel wist."

Daarom kon ik zo goed een vader begrijpen die tegen zijn kinderen zei dat hij het schokkend nieuwtje, dat ze hem wilden vertellen, niet wilde weten. Hij zei: "Vertel het me maar niet, want ik ben op een leeftijd gekomen dat ik het niet meer verwerken

kan."

Op de keper beschouwd vallen alle mensen tegen, en gelukkig maar als we onszelf ook dagelijks tegenvallen. De Heere valt nooit tegen. Van Hem zingt de dichter:

*Maar Gij hebt, o Opperwezen,
Nooit verandering te vrezen;
Gij, die d' eeuwen acht als uren,
Zult all' eeuwigheid verduren.*

Psalm 102:15

10. Zeist- Scheveningen- Aalburg

De gemeente van Zeist is niet alleen een grote gemeente, maar het is ook een streekgemeente. Tot in de wijde omtrek wonen leden die tot de Gereformeerde Gemeente van Zeist behoren. Ik zal u al de dorpen niet opnoemen waar leden van de gemeente woonachtig zijn. Het is een respectabel aantal. Er wonen zelfs leden in België. Het spreekt vanzelf dat dit alles veel werk met zich mee brengt. Het is me, nu ik oud geworden ben, wel eens een wonder dat ik dat werk allemaal heb kunnen doen. Ik weet uiteraard wel dat alles onvolkomen is geweest en met zonde bevlekt was. Er waren ook mensen in de gemeente van Zeist die vonden dat de dominee wel wat intensiever de zieken thuis en in het ziekenhuis kon opzoeken. Een mens is egoïstisch van aard. Gedurig is mij gebleken dat er mensen zijn die begrip op kunnen brengen voor de veelomvattende taak van de predikant als het andere mensen geldt. Maar als het aan hen komt, is dat begrip opeens verdwenen. Ik zou u daar veel frappante voorbeelden van kunnen geven. Maar laat ik u slechts één voorbeeld noemen.

Een goede bekende van mij zei gedurig dat ik ook om mezelf moest denken en dat een bezoek aan de ziekenhuizen eens per week meer dan voldoende was. Het gebeurde echter dat de vrouw van deze man in het ziekenhuis moest worden opgenomen. Ze lag in het academisch ziekenhuis te Utrecht. Eenmaal per week zocht ik haar op, daarbij denkend aan haar man die gezegd had dat een eenmalig bezoek per week genoeg was. Wie schetst mijn verbazing toen deze vrouw mij vertelde dat de predikant, die in die tijd in Utrecht stond, ook bij haar op bezoek geweest was.

Ik was zo onnozel om te denken dat deze dominee haar bezocht had omdat hij toch in het ziekenhuis was voor leden uit zijn eigen gemeente en daar gehoord had dat zij er ook lag. Dit bleek niet zo te zijn. Hij was opgebeld door de familie met de vraag of hij deze zieke op wilde zoeken, want zij vonden eenmaal per week bezoek van hun eigen dominee toch wel erg weinig. Er zijn mensen die van een dominee het onmogelijke eisen. Vooral predikanten van grote gemeenten hebben daar ondervinding van. Sommige leden van de gemeente willen geen ziekenbezoek van een ouderling; de dominee moet komen. Anderen vinden het wel goed als er een ouderling komt, maar dat mag niet betekenen dat de dominee dan niet komt. Dat bezoek mag vooral niet in mindering gebracht worden voor de dominee. Het is met bejaarde mensen al niet veel beter. Het gevolg is dat de predikant overspannen raakt. Van veel dominees horen we zo nu en dan dat ze er nodig eens uit moeten, ze zijn daar hard aan toe. Dat de kerkenraden en gemeenten er toch rekening mee zullen houden, dat dienaren des Goddelijke Woords ook mensen zijn van vlees en bloed. Het getal der predikanten is klein en de arbeid is zo veel.

Tijdens mijn verblijf in Zeist is mij gebleken dat de Heere er Zijn volk had. Er was ook wel kaf onder het koren, maar waar is dat niet? Ik heb er tijdens mijn tienjarig verblijf vele kinderen Gods mogen begraven. Onder hen waren enkele gefundeerde christenen. Er woonde in die tijd een christin die 82 jaar oud was. Zij was als een Anna die niet week uit de tempel, met vasten en bidden, God dienende nacht en dag. Deze weduwe, die bijna blind was, wist waar haar schuld gebleven was. Toen ik kennis met haar maakte, vatte de gedachte aanstonds bij mij post, dat mijn werk in Zeist afgelopen zou zijn, als ik haar had begraven. Zo stilletjes dacht ik bij mezelf dat mijn verblijf in Zeist dan wel niet lang zou duren. Was deze weduwe niet oud en gebrekkig? Het gebeurde eens dat ik in Zeist sprak over de woorden uit Openbaring 21: "Ik zal de dorstige geven uit de fontein van het water des levens voor niet."

Eerlijkheidshalve moet ik er bij zeggen dat het die avond helemaal niet ging. Beschaamd en mijzelf veroordelend verliet ik de kansel. Ik vroeg me af of de Heere zo'n arme prediking nog zou kunnen gebruiken voor een hongerig en dorstig volk naar de gerechtigheid van Christus. De eerstvolgende dienst die ik had, liep op weg naar de kerk de "oude Anna" voor mij uit. Ik groette haar en wilde haar passeren, maar dat ging zo maar niet. Ze had mij aan mijn stem herkend en nu wilde ze mij iets vertellen. En tot mijn grote verbazing vertelde ze mij dat ze zoveel gehad had aan die preek uit Openbaring 21.

Ik merkte dat zij ook een dorstende ziel was. Ook zij moest bediend worden uit de Fontein Die geopend is voor het huis van David en de inwoners van Jeruzalem. Zonder Christus kan de Kerk niets doen. Hij is ons van God geschonken tot wijsheid, rechtvaardigmaking, heiligmaking en tot een volkomen verlossing.

Niet lang daarna zou het Heilig Avondmaal bediend worden en de zaterdag daarvoor overkwam haar een ongeluk. Ze kwam bij haar werk in huis te vallen en brak haar heup. Ze vertelde me later dat haar eerste gedachte was toen ze viel, dat ze nu niet naar de kerk kon om het Heilig Avondmaal te vieren. "Maar o dominee", zo zei ze: "De Heere kwam over met de woorden van de dichter:

*'t Is God, aan tijd noch plaats verbonden,
Wiens toezicht over alles gaat;
Die 't harte vormt en kan doorgronden;
Die aller werken gadeslaat."*

En zo heeft dan deze oude ziel avondmaal mogen vieren in het ziekenhuis. Inmiddels bleek dat zij niet langer meer alleen kon blijven.

De laatste jaren van haar leven heeft ze doorgebracht bij haar dochter die in Hengelo woonde. Ze werd toen lid van de Gereformeerde Gemeente van Enschede. De scriba van Enschede belde me regelmatig op om een zondag of een weekbeurt. Zo dikwijls als deze man belde vroeg ik, of mijn vrouw, hoe het met haar ging. Vele malen kregen we te horen dat het nogal ging, maar op zeker ogenblik zei hij dat ze nogal ziek was en niet lang daarna kregen we bericht dat ze overleden was.

Ze zou in Zeist begraven worden en ik heb daar op 17 mei van het jaar 1968 de begrafenis mogen leiden. In de kerkbode van 25 mei 1968 stond: "Op vrijdag 17 mei werd te Zeist begraven: Trijntje Jansen, geboren Schouten, weduwe van Breunis Jansen.

Mevrouw Jansen heeft lang moeten wachten op haar geestelijke bruiloft. Zij is 92 jaar oud geworden en in heerlijkheid opgenomen. Deze oude weduwe was een gefundeerde christin. Het werk Gods kwam op een duidelijke wijze in haar openbaar. Ik zou daar veel meer van kunnen zeggen, maar zal dat nu niet doen. Jaren geleden was het haar wens al geweest dat ik haar begraven zou. Deze wens heeft de Heere vervuld. Hij heeft alles wel gemaakt. De Heere gedenke de familie. Hij sterke en troostte het bedrukte en bestreden volk. Zij zullen niet tevergeefs op de Heere hopen en wachten. De dichter van Psalm 73 zingt:

*Gij zult mij leiden door Uw raad,
O God, mijn heil, mijn toeverlaat;
En mij, hiertoe door U bereid,
Opnemen in Uw heerlijkheid.*

Tot zover het bericht in de kerkbode. De ziel van deze christin was van stonde aan tot Christus haar Hoofd opgenomen en haar lichaam was aan de schoot der aarde

toevertrouwd. Mijn werk was thans, zoals ik altijd gedacht had, afgelopen in Zeist, maar er was geen beroep. Het was ook de tijd niet van beroepen, de meeste gemeenten wachten om die tijd tot de maand juni als er kandidaten beroepbaar zijn gesteld.

Ik werd benauwd van alle zijden en riep de Heere ootmoedig aan. De duivel zei dat het alles van mezelf was. Op de morgen van de begrafenisdag had ik geen lust om op te staan en lag in grote moedeloosheid terneer. Had ik me dan toch vergist? Was er dan helemaal niets van God bij?

De Heere gaf verademing uit Psalm 31:18. De dichter zingt daar terwijl het ook in mij zong:

*Ik heb, te moed'loos neergebogen,
En door de vrees gejaagd,
Weleer te ras geklaagd:
'k Ben afgesneên van voor Uw ogen;
Dan nog woudt G' U ontfermen,
Toen Gij mij hoordet kermen.*

Bemoedigd door dit psalmvers leidde ik de begrafenis. Toen ik thuiskwam van de begrafenis zei mijn vrouw dat er post gekomen was en dat zij dacht dat er een beroep bij was.

Ik zei dat als dat zo was dan zou dat de gemeente zijn waar we naartoe moesten gaan. En er was inderdaad een beroep bij van de gemeente van Scheveningen. Dit beroep had ik al aangenomen voor dat ik wist van welke gemeente dat beroep kwam, en ook wist ik niet wat er in de beroepsbrief stond.

En zo stond er in dezelfde kerkbode van 25 mei 1968: Beroep. Ds. A. Hofman heeft een beroep ontvangen van de Gereformeerde Gemeente van Scheveningen, dat inmiddels door hem is aangenomen.

Later hoorde ik hoe dat in Scheveningen was toegegaan. De kerkenraad had zich eerst uitvoerig beraden of ze nog wel een beroep zou uitbrengen voor dat de kandidaten zouden afkomen. Verschillende kerkenraadsleden waren visser van beroep geweest. Het is bekend dat een visser die zijn net uitwerpt van tevoren niet weet of hij veel of weinig zal vangen. Dit is zeker: als hij zijn net niet uitwerpt, vangt hij ook niets. Het woord van de oude vissers had de overhand. Er werd een tweetal gesteld en uit dat tweetal werd ik gekozen. Wie weet niet uit al deze dingen dat de hand des Heeren dit doet?

De profeet Jesaja zegt in hoofdstuk 28: "Zulks komt ook voort van de Heere der heirscharen; Hij is wonderlijk van raad, Hij is groot van daad." En zo ben ik dan op 21 augustus 1968 door Ds. de Gier bevestigd als herder en leraar van de gemeente van Scheveningen. Ook in Scheveningen had de Heere Zijn volk. Velen leven niet meer en velen zijn in de loop der jaren verhuisd naar het rusthuis "Beth-San" in Moerkapelle.

Toen ik mijn intrede deed in Scheveningen was er een familielid dat zei dat ze niet geloofde dat ik in deze plaats aan de kust zo lang zou staan als in Zeist. En eerlijk gezegd dacht ik het zelf ook niet. Maar de mens wikt, en God beschikt. Wie onzer zou gedacht hebben dat ik in Scheveningen twaalf jaar vol zou maken?

In die twaalf jaar is er ook heel wat gebeurd, er deden zich ook in Scheveningen pastorale problemen voor waarvan er enkele van zeer ingrijpende aard waren. Ik ga daar niet over schrijven omdat de meeste personen, die daarbij betrokken waren, nog in leven zijn. Wel denk ik nog met weemoed terug aan het sterven van één onzer ouderlingen. De heer Rog heeft de gemeente van Scheveningen slechts drie maanden

als ouderling gediend en in die korte tijd had hij het hart van de gemeente gestolen. In een plaatselijk blad stond een stukje van de volgende inhoud:

"Leraar C. J. Rog (28) overleden.

Na een ziekte van slechts enkele dagen is overleden de heer C. J. Rog, onderwijzer aan de Eben-Haëzerschool aan de Tesselsestraat. De overledene, die slechts 28 jaar is geworden, werd te Scheveningen geboren en studeerde aanvankelijk, na het behalen van zijn onderwijsakte aan de Chr. Pedagogische Academie, aan de vrije universiteit te Amsterdam theologie. Hij was als leraar werkzaam aan de Chr. huishoudschool te Scheveningen en als onderwijzer aan de Eben-Haëzerschool in Den Haag. De Ger. Gemeente van Scheveningen diende hij als ouderling. Hedenmiddag zal in het kerkgebouw van de Ger.

Kees Rog is onder zeer grote belangstelling begraven. De Heere gaf genade en ere. Nog nooit had ik op een kerkhof zoveel mensen gezien als op 13 maart van het jaar 1973, toen ouderling Rog werd begraven.

Twaalf jaar lang heb ik de gemeente van Scheveningen mogen dienen en ik heb dat niet al zuchtende behoeven te doen. De bevolking van deze kustplaats is gul en hartelijk. De gemeente werd danig opgeschrikt toen ik op zondag 11 mei 1980 van de kansel bekend maakte dat ik het beroep naar Aalburg had aangenomen. Terwijl ik dit schrijf mag ik de gemeente van Aalburg al weer bijna vijf jaar dienen. De Heere is voor ons van de allervroegste jaren een toevlucht geweest. Hem zij de eer, de lof en de aanbidding van nu aan tot in der eeuwigheid.

*Looft, looft den Heer, wien onbedwongen,
Een nieuw gezang zij toegezongen,
In 't midden Zijner gunstelingen,
Die Hem ter ere zingen.
Dat Israël met blijden klank,
Zijn milden Schepper loov' en dank';
Dat Sions kroost, met lofgejuich,
Zich voor zijn Koning buig'.*

Psalm 149:1

11. Catechisatie.

Tot het werk van de Dienaar des Goddelijken Woords behoort ook het catechiseren van de jeugd der gemeente. Catechiseren is het geven van ambtelijk onderwijs en behoort dan ook door een ambtsdrager gegeven te worden. Onze Catechismus is opgesteld tot het geven van onderwijs in kerken en scholen.

Tegenwoordig is er sprake van jeugd -16 en jeugd +16. Naast de gewone catechisaties zijn er ook belijdeniscatechisaties. Tot deze laatste behoren de jonge mensen die zich voorbereiden om straks openbare belijdenis des geloofs af te leggen voor God en Zijn gemeente.

In 1980 verwisselden we Scheveningen voor Aalburg. Omdat de kinderen inmiddels getrouwd waren, gingen we voor het eerst in ons huwelijk samen. Kerkenraad en gemeente hebben ons echter hartelijk ingehaald, zodat we snel gewend waren. Reeds vijf jaar mogen we in dit kerkgebouw het Woord bedienen.

Er is een tijd geweest dat er geen scholen waren van christelijke signatuur waar wij achter konden staan. Veel van onze kinderen gingen naar zogenaamde christelijke scholen waar vogels van diverse pluimage voor de klas stonden. Maar ook gingen veel van onze kinderen naar openbare scholen. De ouders van deze kinderen waren de mening toegedaan dat hun kinderen beter naar een school konden gaan waar geen godsdienstles gegeven werd, dan ze naar een school te sturen waar hen een valse godsdienst voor gehouden werd. Hoe het dan ook zij, de noodzaak werd wel ingezien dat onze kinderen catechetisch onderwijs ontvingen, hetzij door een predikant of ouderling. En zo is het gebeurd dat kleuters naar de catechisatie werden gestuurd om naar Schrift en belijdenis te worden onderwezen. Ook nu komt het nog voor dat in plaatsen waar geen scholen zijn uitgaande van de Gereformeerde Gemeenten zondagsschool gehouden wordt. Het nadeel van zondagsscholen is dat sommige kleuters bijna de gehele zondag in de kerk zitten. Er zijn ouders die hun kinderen of kind dan maar niet naar de kerk sturen maar na de kerkdienst wel naar de zondagsschool, maar wat moet nu de voorrang hebben: de eredienst of de zondagsschool? Is het niet de kerkdienst? Maar als kleine kinderen na de kerkdienst meteen overgaan naar de zondagsschool is dat toch wel een beetje te veel gevergd.

We moeten er als ouders wel voor waken dat de zondag voor onze kinderen geen dag van verschrikking wordt. De Heere heeft de sabbat gegeven om uit te rusten. Dat de vaders en moeders er toch voor zullen waken dat hun kinderen geen hekel aan de godsdienst krijgen.

Kinderen die van de kerk naar de zondagsschool en van de zondagsschool naar de kerk gestuurd werden, kregen er schoon genoeg van. Bij het ouder worden braken zij met God en godsdienst.

Toen ik in mijn eerste gemeente stond, kreeg ik te maken met een vader en moeder die hun kind wilden laten dopen, maar die zelden of nooit in de kerk kwamen. Ik ging eens met die mensen praten en deelde hun namens de kerkenraad mee dat het niet aanging om hun kind te laten dopen als ze zo buitengewoon slordig naar de kerk kwamen. Op mijn vraag waarom ze zo weinig in de kerk kwamen, kreeg ik ten antwoord dat ze van hun jeugd af aan overvoerd waren met godsdienst. De vader van deze man was een Zeeuw en hij moest als kind met zijn ouders zondags driemaal naar de kerk. Na de derde kerkdienst werd dan door zijn vader nog een preek gelezen waar de kinderen naar moesten luisteren en dan was het bedtijd. Geen wonder dus dat die

kinderen een hekel aan de godsdienst kregen. Het ergste is dat voor zulke gevallen geen medicijn meer is. De ouders van dat kind kregen een proeftijd en na die proeftijd werd hun kind gedoopt. Toen het kind gedoopt was, vervielen ze echter weer in hun oude kwaal. Er was geen helen meer aan, de opvoeding had een blijvend stempel op hun leven gezet. Over het algemeen zijn de kinderen twaalf jaar oud (de leeftijd als ze van de lagere school komen) als ze naar catechisatie gaan. Het catechiseren van de jeugd der gemeente behoort niet tot het gemakkelijkste werk van de Dienaar des Goddelijken Woords. Er zijn echter ook predikanten onder ons die dat niet met me eens zijn. Dit zijn meestal dominees die vroeger voor de klas stonden. Zij hebben er geen moeite mee om de jongen de eerste beginselen zijns wegs te leren. Dat wil echter ook weer niet zeggen dat elke onderwijzer op school orde kan houden.

Er zijn vandaag de dag heel wat onderwijzers en leraars die overspannen zijn. Het moeilijke van het catechiseren is dat de jeugd over het algemeen genomen niet meer gemotiveerd is. Er worden op catechisatie geen rapporten uitgedeeld, er is geen stok achter de deur. Hier komt nog bij dat de groepen meestal te groot zijn, zodat de leraar geen overzicht meer heeft. Achter de rug van anderen worden de antwoorden opgelezen. Men neemt helaas het godsdienstonderwijs niet meer serieus. Ik wil niet beweren dat alle catechisanten met hetzelfde sop zijn overgoten. Integendeel, er zijn ook goedwillende jongens en meisjes bij. De goeden moeten nogal eens onder de kwaden lijden. Het spreekwoord zegt:

*"Eén rotte appel in de mand
Maakt al het gave fruit te schand."*

De laatste tijd is er enige verandering gekomen wat de grootte van de groepen betreft. Dit brengt echter wel weer met zich mee dat de dominee of de ouderling het niet meer alleen aan kan. De moeilijkste periode is de leeftijd van twaalf tot zestien jaar. Zij die zestien en ouder zijn, bezoeken de zgn. grote catechisatie. Op deze catechisatie doen zich echter weer andere problemen voor. De rijpere jeugd van tegenwoordig wil bewijs. Dominee kan dat nu allemaal wel zeggen, maar de leraar op school zegt het anders. Ook wordt er in deze tijd heel veel van onze jeugd gevergd. Ze krijgen stapels huiswerk mee van school, zodat de catechisatielessen er nog wel eens bij inschieten. Wat het zwaarste is, moet het zwaarste wegen. De Heere Jezus heeft gezegd: "Zoek eerst het Koninkrijk Gods en Zijn gerechtigheid en al deze dingen zullen u toegeworpen worden." De mens van nature zoekt eerst de dingen van deze wereld. Hij heeft geen oog voor het Koninkrijk Gods en nog minder voor de gerechtigheid van dat Koninkrijk. De dwaasheid is aan het hart van de jongen gebonden. Dat oudere mensen het niet vergeten dat ze zelf ook jong geweest zijn. Toen ik jong was verliep op catechisatie ook alles niet rimpelloos. De jeugd van vroeger was niet beter dan de jeugd van nu.

In een grote gemeente was het vroeger de gewoonte dat na afloop van de les de catechiseermeester onder het laatste zingen het geld ophaalde door middel van een collectezak met lange stok. Het kwam dan herhaaldelijk voor dat één van de jongens, die in de achterste rij zat, de kwast, die onder aan de collectezak was bevestigd, vast hield. De geplaagde collectant begon dan hevig te rukken, terwijl de catechisant meestal op het juiste moment los liet. Het gevolg was, dat de centen overal in het rond vlogen. Er ontstond dan grote hilariteit, zodat er van enige stichting, zo die er al geweest mocht zijn, niets overbleef.

Ook gebeurde het wel dat jongens, als de catechiseermeester even afwezig was, de kachel tot boven toe vol gooiden met kolen, zodat het tijdens de les niet te harden was vanwege de grote hitte.

Het is al weer heel wat jaren geleden dat een ouderling van een vakante gemeente mij vertelde dat hij onder de les aan één van de catechisanten vroeg hoe de vader van Saul heette. De catechisant, die niet één van de snuggersten was, wist het niet. Zijn kornuiten die naast en achter hem zaten fluisterden: "Kis, Kis!" De jongen verstond het niet goed en riep triomfantelijk met luide stem: "Kees!"

Dit zijn dan zo maar enkele voorbeelden uit vroeger tijd, waaruit blijkt dat elke tijd zijn eigen problemen heeft. Belangrijk is, dat jonge mensen, als ze op een bepaalde leeftijd zijn gekomen, hun doop door belijdenis te doen gaan overnemen. De leeftijd varieert naar gelang de omstandigheden. Er zijn jongelui die al geruime tijd verkering hebben, maar die de stap niet kunnen doen om zich voor de belijdeniscatechisatie op te geven. Onder hen zijn er die het ernstig menen. Zij kunnen geen belijdenis doen, want ze zijn onbekeerd. En houdt het doen van belijdenis niet tevens in om zich voor te bereiden tot het Heilig Avondmaal? Ach, waren er maar veel van zulke mensen die in eigen oog onbekeerd zijn. Er zijn helaas zoveel jonge mensen die door andere mensen bekeerd gepraat worden.

Hoe is het nu eigenlijk: Is de bekering een werk van God, of is het een werk van de mens?

Gods Woord en onze belijdenisgeschriften leren ons dat de wedergeboorte een werk van God is 't welk de Heere zonder ons in ons werkt. Het werk van God zal dan ook blijken in de vrucht. Het wordt gelukkig door predikanten en ouderlingen nog wel aangevoeld of de argumenten die worden aangevoerd echt zijn of niet.

Terloops zij opgemerkt dat hier en daar ook beweerd wordt dat het doen van belijdenis niets anders is dan een belijdenis afleggen van ons historieel geloof. Hellenbroek zegt dat een historieel geloof een blote toestemming is aan een gekende waarheid. Maar nergens lees ik dat Hellenbroek zegt dat belijdenis des geloofs een belijdenis der waarheid is. Als het afleggen van openbare belijdenis des geloofs een afleggen zou zijn van ons historieel geloof, zou dat hierop neerkomen dat we daarmee niets anders willen zeggen dan dat de leer, die we geleerd hebben, de leer der waarheid is. Het kostelijke moet van het snode worden onderscheiden. Er is veel schijn dat het stempel van de Heilige Geest niet draagt. De onkerkelijkheid neemt hand over hand toe.

De dagbladen staan elke maandagmorgen vol met sportnieuws. Ons volk wil brood en spelen. Men heeft de mond vol over discriminatie, terwijl hier en daar de enkele kerkganger gediscrimineerd wordt.

Voorals mannen en vrouwen die donker of in het zwart gekleed gaan moeten het ontgelden. De Kerk is geworden als een hutje in de wijngaard en als een nachthutje in de komkommerhof. Veel jonge mensen laten het afweten, zij nemen hun doop niet meer over door belijdenis te doen. Het is ontstellend te zien hoe in de loop der jaren hele geslachten zijn weggezonden, die weer teruggekeerd zijn naar het heidendom. Waar mag de genade des ouden tijds wezen? Het leven is zo ernstig, het is niet anders dan een gestadige dood. Er worden niet alleen graven gedolven voor oude mensen, ook kinderen kunnen sterven en jonge mensen. Dat we toch de tijd van ons leven kostelijk zullen leren achten.

Het leven is een damp, de dood wenkt ieder uur, welhaast zullen we voor onze Rechter staan.

Veel mensen die nu oud zijn, denken met weemoed terug aan de dagen hunner jeugd. Ze hebben er spijt van dat ze toen in de kerk en op de catechisatie niet beter hebben opgelet. Het doet hun leed dat ze de dominee of de ouderling gedurig tot een last geweest zijn. Eén van de oudvaders spreekt van een kwaad gezelschap op het sterfbed.

Hij bedoelt daarmee de vermaningen en waarschuwingen die in de wind geslagen zijn. Daaronder kunnen ook geteld wordende indrukken van dood en eeuwigheid waar overheen geleefd is.

Een andere oudvader spreekt van het schandelijk verzuim der middelen dat in de eeuwige rampzaligheid zwaar zal vallen. Er kan dan nooit meer iets goed gemaakt worden. Er zal dan nooit meer een kerkdienst of catechisatieles worden gehouden. Geen vermaning of waarschuwing zal dan, o mens, ooit meer tot u komen. Eeuwig, eeuwig, eeuwig is het besluit!

Dat het woord van de Prediker ons tot een prikkel en nagel moge zijn. Hij zegt o.a. in hoofdstuk 12: "Eer dan het zilveren koord ontketend wordt, en de gulden schaal in stukken gestoten wordt, en de kruik aan de springader gebroken wordt, en het rad aan de bornput in stukken gestoten wordt; en dat het stof wederom tot aarde keert, als het geweest is; en de geest weder tot God keert, Die hem gegeven heeft. IJdelheid der ijdelheden, zegt de Prediker; het is al ijdelheid."

Van de voetbalwedstrijden kan gezegd worden: "Het is al ijdelheid."

Wat is de mens die sterven zal en wat eens mensen kind dat hooi worden zal?

De dagbladen plaatsten foto's van sterren die tijdens de Olympische Spelen bijna naakt op hun "blote" knieën neerzonden en God dankten voor de gouden plak die ze gewonnen hadden. Zou dat een danken zijn dat de Heere verkiest? Het is al ijdelheid. De Prediker besluit dan ook zijn boek met de woorden: "Van alles, wat gehoord is, is het einde van de zaak: Vrees God, en houd Zijn geboden, want dit betaamt alle mensen. Want God zal ieder werk in het gericht brengen, met al wat verborgen is, hetzij goed, of hetzij kwaad." Dit stemt overeen met hetgeen de dichter zingt in Psalm 119:5:

*Waarmede zal de jongeling zijn pad,
Door ijdelheên omsingeld, rein bewaren?
Gewis, als hij het houdt naar 't heilig blad.
U zoekt mijn hart; mijn oog blijft op U staren;
Laat mij van 't spoor, in Uw geboón vervat,
Niet dwalen, Heer; laat mij niet hulp'loos varen.*

12. Ziekenbezoek

Tot het pastorale werk behoort ook het ziekenbezoek. Het ziekenbezoek kan een pastoraal probleem zijn. Er zijn ernstige zieken, minder ernstige zieken en verbeeldingszieken. Er zijn lichamelijk gehandicapten die in een verpleeginrichting worden verpleegd en geestelijk gehandicapten die in een tehuis worden verzorgd. Dan zijn er nog geesteszieken die in een sanatorium worden opgenomen. Het is dikwijls erg moeilijk om tot een geestelijk gesprek te komen. Een overleden leraar zei wel eens: "Het gaat vanzelf of het gaat helemaal niet." Er zijn patiënten die maar niet uitgepraat raken over hun kwaaltjes. Heel uitgebreid wordt dan verteld wat de dokter, de specialist of de internist heeft gezegd. Alles bij elkaar genomen schijnen er op medisch terrein heel wat wonderen te gebeuren. De dokter heeft tegen de één gezegd dat hij zoiets nog nooit heeft meegemaakt. De specialist heeft tegen een ander gezegd dat hij compleet voor een raadsel staat.

Toen ik nog maar kort in de ambtelijke bediening stond zei een ervaren predikant eens tegen mij dat het moeilijk is om achter de oorzaak te komen waarom een patiënt in een psychiatrische inrichting is opgenomen. "U moet", zo zei deze dominee, "vooral op drie dingen letten. Er zijn veel mensen waarvan het huwelijk niet deugt. Voor het oog van de wereld blijven man en vrouw nog bij elkaar, hoewel hun huwelijk al lang stuk is." Zo af en toe komt het tot een uitbarsting, geruime tijd hebben de echtelieden dan al onder hoogspanning geleefd. De verhouding groeit soms naar een climax en dan is er geen houden meer aan. Verwijten vliegen over en weer, oude koeien worden uit de sloot gehaald en men mag blij zijn als er geen klappen vallen. Vallen er wel klappen, dan is het funest als de kinderen daarvan getuige zijn. Ach, wat is de mens, wat is in hem te prijzen. Hoe erg is het als we dat kleine poosje hier op aarde niet met elkaar in vrede kunnen leven.

Nog erger wordt het als ons het verstand ontbreekt, zodat we onszelf voorbij zien en alleen maar de fouten van de ander zien. Er zijn hysterische mensen, die in dat opzicht ongeneeslijk zijn. Ze zijn ziek, ze moesten zich nodig laten behandelen door een zenuwarts. Ze zien zichzelf echter niet ziek, de schuld ligt altijd bij de ander. En komt er eindelijk een psychiater of zenuwarts aan te pas, dan krijgt in de meeste gevallen diegene de schuld die in feite de minste schuld heeft. De dominee wordt dan geroepen om zo iemand, die in het sanatorium terechtgekomen is, op te zoeken. De eerste tijd is dat meestal nog niet mogelijk, maar na verloop van enige dagen is het dan zover.

Op mijn vraag wat de dokter gezegd heeft krijg ik dan nogal eens veel tot antwoord dat de geneesheer ook gevraagd heeft tot welk kerkgenootschap de patiënt behoort. De Gereformeerde Gemeenten hebben bij vele doktoren, specialisten en psychiaters geen goede naam. Behoort die patiënt tot de zwarte kousenkerk? Dan is het ook geen wonder dat zo iemand ziek is. Degenen die tot de rechterflank van de Gereformeerde Gezindte behoren, krijgen immers te horen dat alleen de uitverkorenen zalig kunnen worden? Welnu, als ik dan niet uitverkoren ben, zal me niets baten, al kruip ik mijn knieën rauw.

Volgens de psychiaters (niet allemaal) is dus de zware godsdienst die deze patiënten aanhangen de oorzaak van hun ziekte. In een sanatorium liggen echter veel geesteszieken die nergens aan doen. Veel zijn er ook die de moderne leer zijn toegedaan, terwijl er ook verschillenden zijn die half Asdodisch spreken en geen Joods kunnen spreken. De lezer zal vermoedelijk zeggen: "Wat is dat nu weer?" Welnu, ik lees in Nehémia 13 dat erin die dagen Joden waren die Asdodische, Ammonietische en Moabietische vrouwen bij zich hadden doen wonen. De kinderen

van deze echtparen spraken half Asdodisch, maar naar de taal eens iegelijken volks. Zo zijn er omroepen die de taal van een iegelijk volk spreken. Ze noemen zich christelijk of evangelisch, maar de tale Kanaäns kennen zij niet.

In een psychiatrische inrichting zijn niet veel mensen opgenomen, die de Heere aanhangen. De zware leer kan dan ook de oorzaak niet zijn, en mocht dat eventueel toch voorkomen, dan vraag ik me af wat dan de oorzaak is bij al die andere patiënten. O, wat is het toch van groot belang welke partner we kiezen om daarmee het leven door te gaan. Ik hoop daar echter nog een apart hoofdstuk aan te wijden.

Een kapot huwelijk is niet te repareren. Jaren geleden was ik eens met een ouderling op bezoek bij een echtpaar waar de lamp voortdurend scheef hing. Het was niet voor de eerste keer dat we er kwamen. Na veel heen en weer gepraat zei de ouderling: "Beste mensen, er mankeert hier maar één ding, en dat is liefde, en dat is iets", zo vervolgde hij, "dat we jullie niet kunnen geven. Als we dat konden geven, dan hadden we een kruiwagen vol liefde meegebracht", aldus deze ouderling, die landbouwer van beroep was en daardoor veel met een kruiwagen omging.

Een tweede oorzaak waardoor een mens geestesziek kan worden is de godsdienst.

De hoogconjunctuur heeft haar tienduizenden verslagen, maar de godsdienst heeft haar miljoenen verslagen. Hoe vaak is het niet gebeurd dat iemand, waarvan men dacht dat de Heere daar een goed werk in begonnen was, tot complete godsdienstwaanzin kwam. Ervaren christenen zeiden wel eens: "Laat het eerst maar eens overzomer en overwinteren." Helaas vinden velen dit geen goed gezegde. Men is er al spoedig bij om de handen op te leggen. Van heinde en ver zijn er mensen gekomen om iets van dat goede werk te mogen horen. Grote reizen zijn er ondernomen, niet om het werk Gods te verheerlijken, maar om de mens te verheerlijken. Mensen kunnen dus veel kwaad stichten. Is het dan een wonder dat de persoon in kwestie zichzelf gaat zien als een voornaam mens?

Van Simeon lezen wij dat hij een mens was. Hij was dus geen bijzonder mens, maar wel was het werk Gods in hem bijzonder. Er zijn al veel mensen met hun godsdienst vastgevaren op klippen waarvan ze het bestaan niet wisten.

De handopleggingen en de toejuichingen van mensen zijn maar voor een ogenblik. Wat denkt u van de grote Meester? Op een gegeven ogenblik riepen zij: "Hosanna, de Zone Davids! Gezegend is Hij, Die komt in de Naam des Heeren! Hosanna in de hoogste hemelen!" En niet lang daarna riepen dezelfde mensen: "Kruist Hem, Kruist Hem!" Wat moet dat niet voor de Zoon van God geweest zijn? Had Hij niet de ware menselijke natuur uit de maagd Maria aangenomen? Was Hij niet mens uit de mensen? Christus was de Zoon van God, maar wij zijn mensen.

De godsdienstige mens, die van vrome mensen de handen opgelegd is, voelt zich op een gegeven ogenblik van diezelfde mensen in de steek gelaten. De godsdienst brengt hem tot razernij; hij ziet het niet meer zitten.

De grote dag des Heeren zal openbaren of er iets van God bij geweest is. Gelukkig beslissen daar geen mensen over; het is de Heere, Die een rechtvaardig oordeel oordeelt.

Besteden we ook nog een ogenblik aandacht aan de derde oorzaak, die door de vorst der duisternis wordt gebruikt om de mens bij God vandaan te houden.

Die derde oorzaak is het geld. Salomo zegt dat het geld alles verantwoordt. Er zijn mensen die in de greep van de mammon terecht komen. Deze mensen gaan aan het rekenen en ze komen met hun rekensom niet tot een batig saldo. Een bankroet dreigt. De duivel spiegelt deze arme mensen voor dat ze in grote opspraak zullen komen. Zou

het dan maar niet het beste wezen om er een eind aan te maken? En zo zijn er in de loop der eeuwen velen zelfmoordenaar geworden, alleen maar omdat ze dachten niet rond te kunnen komen.

Een pastoraal probleem zijn ook de verbeeldingszieken. Tot de verbeeldingszieken rekenen we die mensen die van de ene op de andere dag iets voelen en op bed gaan liggen. Er zijn mensen die bijna hun hele leven op bed hebben doorgebracht. We bedoelen uiteraard niet die mensen die echt ziek zijn. Het gaat hier over mensen die denken dat ze ziek zijn en het in werkelijkheid niet zijn. Ik heb ze in mijn ambtelijke loopbaan meegemaakt, en het is niet onmogelijk dat er onder hen zijn die nu God eeuwig groot maken. Maar het is wel zaak dat we onze nuchterheid niet verliezen, want er is onder het mom van godsdienst heel wat te koop.

Er zijn ook lichamelijk gehandicapte mensen. Welk een weldaad is het als we recht van lijf en leden mogen zijn. De gezondheid is een grote schat. Petrus heeft gezegd dat in het laatste der dagen de liefde van velen zal verkouden, maar gelukkig niet van allen. Ik denk in dit verband aan de gehandicaptenzorg onder ons en de vakantieweken die gehouden worden voor de lichamelijk en geestelijk gehandicapte medemensen. Er zijn mensen die zich daar geheel belangeloos voor inzetten en er een gedeelte van hun vakantie aan opofferen.

De Heere vergelde hun dit werk der liefde en hun loon zij volkomen van de Heere, de God Israëls. Deze beloning geschiedt niet uit verdienste, maar uit genade. De Heere gedenke onze zieke medemensen.

De ziekenhuizen, de inrichtingen en de rusthuizen zijn overvol. Er zijn ook ongeneeslijk zieken. We kunnen ons dat niet voorstellen wat het zeggen wil om de dood voor ogen te hebben. O, wat zijn ze dan gelukkig, die het de dichter na kunnen zingen:

*Ik vrees niet, neen, schoon ik door duist're dalen;
In doodsgevaar, bekommerd om moest dwalen;
Gij blijft mij bij in alle tegenspoeden;
Uw stok en staf zal mij altoos behoeden.
Gij troost mijn ziel, en richt, in mededogen,
De tafel aan, voor mijner haat'ren ogen.*

Psalm 23:2.

13. Begrafenissen

Het leven van een predikant is veelzijdig. Het is niet zo dat de dominee alleen 's zondags maar hoeft te werken. Ik weet niet of er mensen zijn die dat denken, in ieder geval hebben dominees van ons kerkverband werk in overvloed. Naast de verkondiging van Gods Woord en de bediening van de sacramenten hebbende predikanten ook begrafenissen te leiden.

In veel gevallen gaat aan een begrafenis een ziekbed vooraf. Er zijn echter ook veel mensen die plotseling sterven. Onder degenen die onverwacht worden weggenomen door de onverbiddelijke dood zijn ook jonge mensen.

De zeis des doods gaat zowel door het oude gras als door het jonge gras. *Memento Mori!* Er worden ook veel mensen van allerlei leeftijden slachtoffer van het verkeer op de wegen. Het is nu eenmaal zo dat het verkeer in de lucht, op het water en op het land haar tol eist. Er wordt dan nogal eens gesproken van menselijke fouten waarmee dan tevens toegegeven wordt dat de mens fouten kan maken. Zo zijn er in de loop der eeuwen al veel mensen omgekomen vanwege het falen van mensen. Dit neemt echter niet weg dat er aan veel sterfbedden een ziekbed vooraf gaat.

Het ziekenbezoek behoort tot het pastorale werk van de Denaar des Goddelijken Woords. Het bezoeken van zieken is geen gemakkelijk werk, vooral niet als de patiënt in een ziekenhuis is opgenomen. Wordt de zieke thuis verpleegd, dan is er meer mogelijkheid voor een gesprek tussen de dominee en de patiënt dan in het ziekenhuis. In het ziekenhuis is nauwelijks rust. De patiënt moet verzorgd worden, de bedden verschoond of de vloer gedweild. De medicijnen worden verstrekt en elke zieke moet ook op tijd nog zijn natje en zijn droogje hebben. Op gezette tijden maken de doktoren hun rondgang langs de bedden, meestal voorafgegaan door een verpleegster of de hoofdzuster die zich soms heel gewichtig voelt. Op een bitse toon wordt de dominee of andere geestelijk verzorger dan wel eens verzocht zich te verwijderen. Het gebeurt ook wel dat de dokter dan zegt: "Blijf maar zitten."

Het is mij in mijn leven wel gebleken dat er in militaire dienst zowel als in ziekenhuizen uitslovers zijn. In dat opzicht gelijken wij wel wat op de Duitsers die naar boven likken en naar beneden trappen. De patiënt die nog rekening houdt met Gods Woord moet in het ziekenhuis zoeken naar een plaatsje waar hij ongestoord een ogenblik alleen kan zijn met zijn herder en leraar. Het is mij al eens overkomen dat een patiënt in de sterfkamer lag, dat schilders aan de buitenkant bezig waren om de raamkozijnen te schilderen. De stervende had het erg benauwd; het moest niet mogelijk zijn dat totaal vreemde mensen daar ooggetuige van zijn.

Begrafenissen leiden kan wel eens gemakkelijk zijn, maar het is ook wel eens moeilijk, en dan gaat het ook nog niet altijd op of de overledene een goed getuigenis bij zijn leven heeft afgelegd. Het kan vooral wel eens moeilijk zijn voor de pastor als de familie gelooft dat de overledene goed is afgestorven, terwijl daar niet de minste grond voor is. Het gebeurt dan ook nogal eens dat dominees met hun geweten in conflict komen op begrafenissen. Wat moet een predikant zeggen als hij het niet kan overnemen wat door de overledene of door de familie wordt gezegd?

De Denaar des Goddelijken Woords heeft geen rekening te houden met mensen. Hij staat niet in dienst van mensen, maar in dienst van God. De meest getrouwe dienaar loopt gevaar dat hij juist in aula's en op begraafplaatsen zijn Zender niet getrouw is. Vanaf de kansel is de leraar geroepen om weten evangelie, dood en leven, vloek en zegen te verkondigen. In de praktijk blijkt dan dat dit vanaf de kansel gemakkelijker

gaat dan in de sterfhuizen. Op begrafenissen spelen nu eenmaal andere factoren een rol.

Het kan gebeuren dat we met de overledene en zijn familie goed bevriend waren. We zouden het onze vriend of vriendin zo graag gunnen, maar de grond ontbreekt. Iemand heeft eens gezegd dat er nergens meer wordt gelogen dan in aula's en op kerkhoven. Er kunnen zich bij rouwplechtigheden de meest wonderlijke situaties voordoen. De overledene kan dus een goede vriend of vriendin geweest zijn, maar de gestorvene kan ook goed gesitueerd zijn. Zegt Salomo niet dat het geschenk de ogen verblindt?

Er zijn helaas predikanten die de vriendschap van de beter gesitueerden zoeken. Het is een strik waarin al velen zijn gevallen.

Als predikanten moeten wij één lijn trekken. Het is net als met een gezin waarin vader en moeder het samen eens moeten zijn wat de opvoeding van de kinderen betreft. Als vader "ja" zegt en moeder zegt "nee", dan komt er niets van hun kinderen terecht. Vanzelfsprekend geldt dit ook in omgekeerde volgorde. Hier komt nog bij dat vader of moeder soms één van de kinderen voortrekt. Dit is wel het dwaaste wat men kan doen. Zijn het niet allemaal uw kinderen, ouders? Sommige ouders zijn ook naamziek, maar de namen die uw kinderen dragen hebben ze zichzelf toch niet gegeven?

Het gebeurt ook wel dat de dominee bij sommige mensen veel komt en bij anderen weinig of helemaal niet. Dit weet ik wel, dat de gezondste en de gemakkelijkste leden een predikant het minste werk en hoofdbrekens kosten.

We leven in een tijd waarin iedereen zegt het druk te hebben. Al is de werkeloosheid groot, toch hebben we het druk. Er is schier geen tijd meer om te sterven en ook geen tijd voor een fatsoenlijke begrafenis.

Toen in de jaren rond 1920 de rouwklagers en de begrafenisstoeten door de straten van onze steden en dorpen gingen, was er indruk te lezen op de gezichten van de voorbijgangers. Vele mensen kwamen hun woning uit, terwijl de mannen eerbiedig hun hoed of pet afnamen als de lijkwagen voorbijging. In de huizen, die de rouwstoet voorbijkwam, waren de gordijnen gesloten en het verkeer stond op die route stil. In die tijd werden er nog boerenwagens gebruikt, overtrokken met wit linnen. Op deze wijze is ook de moeder van schrijver dezes grafwaarts gereden. Later kwamen er rouwkoetsen door paarden getrokken voor in de plaats. Nu zijn de rouwauto's in gebruik.

Er is een tijd geweest dat een begrafenisstoet voorrang had in het verkeer. Maar ook dat is tegenwoordig het geval niet meer. Daarbij komt dat helaas ook de vorm aan het verdwijnen is. In een begrafenisstoet zien we nu mensen lopen die gekleed zijn alsof ze naar een feestje gaan, alle kleuren van de regenboog zijn te zien. Er wordt nog nauwelijks geluisterd naar hetgeen de dominee te zeggen heeft. Veel kinderen en kleinkinderen van de overledene hebben al lang met God en Zijn dienst gebroken. Ze zijn uitgewaaierd naar andere werelddelen en soms moet de begrafenis uitgesteld worden om deze familieleden de gelegenheid te geven de plechtigheid bij te kunnen wonen. Het gebeurt ook wel dat men de moeite niet neemt om de overledene de laatste eer te bewijzen. En als men de moeite wel neemt om over te komen, dan doet men dit om elkaar nog eens te zien. Zo heb ik het althans wel eens meegemaakt dat een begrafenis meer gelek op een familiereünie dan op een rouwplechtigheid. De dominee moet dan dienen om het cachet aan de gebeurtenis te geven. Er zijn mensen die onbeweend als een hond in de grond gestopt worden. Schrijver dezes heeft eens een vrouw begraven die moeder was van twee zonen. Van deze moeder werd gezegd dat ze geen vreemdelinge was van het genadeleven. Ik laat dit in het midden omdat ik de overledene niet gekend heb. Het was wel zo dat er op de begrafenisdag geen

gelegenheid was om aan het sterfhuis een enkel woord te spreken omdat één van de twee zoons in het verkeer had vastgezet. Ik zat met de andere zoon en zijn vrouw alleen in het sterfhuis en toen de tweede zoon die in de file gestaan had, kwam, was het hoog tijd om naar het kerkhof te gaan. Op de begraafplaats was er één belangstellende. Ik heb dus op het kerkhof het woord gevoerd tot vijf personen. Ook meende ik te merken dat de twee zoons met hun vrouwen het liefst na de "plechtigheid" graag weer naar huis wilden gaan. In de gegeven omstandigheden leek mij dit ook maar het beste, zodat ik tot verbazing van mijn vrouw binnen de kortste keren weer terug was. Vol verbazing vroeg ze mij of de begrafenis niet door gegaan was.

Er is een spreekwoord dat zegt: "'s Lands wijze, 's lands eer."

In sommige streken van ons land wordt er tijdens de begrafenis gezongen, terwijl dat op andere plaatsen weer niet wordt gedaan. Het gebeurt hier en daar dat de overledene vanuit het woonhuis wordt begraven. De familie stelt het soms op prijs dat er door de predikant thuis een woord wordt gesproken. Meestal gebeurt dit dan in een kamer die veel te klein en veel te warm is. Als de verwarming 's winters aan is krijgt de dominee uitgerekend een plaats voor de brandende haard of de radiatoren. In de aula wordt dan de eigenlijke rouwdienst gehouden, terwijl er aan het graf nog een slotwoord wordt gesproken. Het komt ook wel voor dat er meerdere sprekers zijn. Sommige mensen laten zich nu eenmaal graag horen. Ze zijn blij dat ze ook eens in de gelegenheid zijn om hun zegje te doen. Dit "zegje" kan soms heel lang duren. Dikwijls wordt de dominee gecorrigeerd, de preekstoel is dan soms een steekstoel, en ook in de aula of op het kerkhof wordt er gestoken. Ik weet niet of de wijze van het land altijd de eer van het land is. Er zijn ook streken in ons vaderland waar uitsluitend gelet wordt op het aantal deelnemers aan de begrafenis. Er wordt dan gesproken van een goede begrafenis en die bestaat dan in het grote aantal mensen dat de baar volgt. Ik heb het wel meegemaakt dat de bedroefde familie in een bocht van de weg even omkeek om te zien hoe lang de stoet wel was.

In Gods Woord lezen we van enige godvruchtige mannen die Stefanus ten grave droegen. De man die vol des geloofs en des Heiligen Geestes was, heeft geen grote begrafenis gehad. Zijn sterven was echter wel goed, want zijn ziel is bij zijn sterven van stonde aan tot Christus zijn Hoofd opgenomen.

En wat dunkt u van de Heere Jezus? Op de kruisheuvel Golgótha stonden sommige vrouwen van verre, ze hebbende plaats aanschouwd waar Hij gelegd werd. Verder lezen we van Nicodémus en Jozef van Arimathéa die de Borg in een nieuw graf gelegd hebben dat in een rotssteen uitgehouwen was. De Rotssteen werd gelegd in een nisgraf, in de rotssteen uitgehouwen. Het zal er op aankomen of we in Hem geborgen mogen zijn. De voorzichtige bouwer was niet alleen overtuigd van zonde, gerechtigheid en oordeel. Hij was ook overtuigd van de noodzakelijkheid van het werk van Christus. Bij het licht van de Heilige Geest heeft hij dieper leren graven in de ingewanden van zijn ziel. Maar ook was zijn zaak niet ontbonden voor hij Jezus had gevonden. Een zeker dichter zegt dan ook:

*Geef mij Jezus of ik sterf.
Buiten Jezus is geen leven,
Maar een eeuwig zielsverderf.*

14. Huwelijk

Tot het werk van de predikant behoort ook het bevestigen van huwelijken.

Terloops zij opgemerkt dat wijlen Ds. G. H. Kersten ons altijd heeft voorgehouden dat een dominee geen huwelijk kan inzegenen, maar het huwelijk wordt door hem kerkelijk bevestigd. Hier en daar zijn er in ons land, wat de huwelijksbevestiging betreft, gewoonten, die we niet voor mogelijk zouden houden. Laat ik maar beginnen bij de gedwongen huwelijken. We leven in een tijd dat de zonde vrijuit gesproken wordt als in de dagen van Sodom. De verkeerde weet van geen schaamte. Tot de tekenen der tijden behoort ook het sporadisch voorkomen van een gedwongen huwelijk. De lezer(es) denke niet dat ik een gedwongen huwelijk goed zou willen praten. Het gaat hier over de vraag of de bruidsparen die zgn. vrij trouwen, werkelijk van alle smetten vrij zijn.

Toen ik nog een kind was, was het in sommige gemeenten schering en inslag dat jonge mensen in het zondaarsbankje zaten om openbare schuldbelijdenis af te leggen vanwege de overtreding van het zevende gebod. Ik kan me nog herinneren dat er soms drie paren tegelijk stonden.

Het afnemen van de schuldbelijdenis geschiedde in het openbaar voor de dienst. De overtreders van het zevende gebod werd dan verzocht om op te staan en op een drietal vragen te antwoorden. Het gebeurde dan wel hier en daar dat er velen op de galerijen ook gingen staan. Niet zozeer omdat zij zich ook schuldig voelden aan het zevende gebod, maar omdat zij nieuwsgierig waren wie er schuldbelijdenis deden.

Onze kerkorde leert ons dat openbare zonden in het openbaar en verborgen zonden in het verborgen moeten worden beleden. De schuldbelijdenis zou eventueel ook voor de kerkenraad kunnen plaatshebben met bekendmaking vanaf de kansel of in de kerkbode. Maar zoals gezegd: we horen weinig meer van gedwongen huwelijken. Zijn we in de loop der jaren wijzer geworden?

Dat we toch zullen bedenken dat de zonde, die in het verborgen geschied is en die niet tot openbaring komt, voor de Heere niet verborgen is. Eenmaal zal de mens rekenschap moeten afleggen van hetgeen in het lichaam is geschied naar dat hij gedaan heeft, hetzij goed of hetzij kwaad. Het tot elkaar komen voor de huwelijksluiting of zo ge wilt de geslachtsgemeenschap is een vooruitlopen op het huwelijk.

Overigens doet zich wel de vraag voor of we een gedwongen huwelijk moeten zien als een echtbreuk. Wat zou de bedoeling geweest zijn van de Wetgever toen Hij van de Sinaï het zevende gebod afkondigde? Zou de Allerhoogste Majesteit daarmee alleen het zondige tot elkaar komen voor het huwelijk bedoeld hebben? Laten we luisteren naar hetgeen ons de opstellers van onze Catechismus leren.

In vraag 108 wordt gevraagd: "Wat leert ons het zevende gebod?" Het antwoord luidt: "Dat alle onkuisheid van God vervloekt is, en dat wij daarom, haar van harte vijand zijnde, kuis en ingetogen leven moeten, hetzij in de heilige huwelijke staat of daarbuiten." Dit antwoord laat aan duidelijkheid niets te wensen over. De mens kan dus voor de huwelijke staat en ook in de huwelijke staat een overtreder zijn van het zevende gebod. Al zou dan het gedwongen huwelijk geen echtbreuk zijn, zo staat het daarom wel in verband met de echtbreuk. Als dat niet zo zou zijn, dan zouden bruidsparen ten onrechte schuldbelijdenis moeten doen voor overtreding van het zevende gebod. Er zijn vandaag de dag veel meer echtparen dan aanstaande echtparen die het zevende gebod overtreden. Tegenwoordig heet dat: Duurzame ontwrichting. Welnu, er zijn legio huwelijken duurzaam ontwricht. Als al deze mensen openbare

schuldbelijdenis zouden moeten afleggen wegens overtreding van het zevende gebod, kon langzamerhand de gehele gemeente wel gaan staan. Het gebod des Heeren is zeer wijd. We moeten vooral niet denken dat we er nu zijn.

In Zondag 41 wordt verder gevraagd: "Verbiedt God in dit gebod niet meer dan echtbreken en dergelijke schandelijkheden?" Er gebeuren nu schandelijkheden die de opstellers van onze Catechismus in de zestiende eeuw niet voor mogelijk zouden hebben gehouden. De Heere verbiedt alle onkuise daden, gebaren, woorden, gedachten, lusten en wat de mens daartoe trekken kan. Hetgeen de Heere verbiedt, wordt nu openlijk gepropageerd. In het jaar 1936 werd een boek uitgegeven over het huwelijk als inzetting Gods. De schrijver van dit boek is de hooggeleerde heer Dr. B. Wielenga.

Ik lees daarin o.a.: "In de tijd der Hervorming was de kerk tot in haar centra vervuild. Kloosters geleken op bordelen. Wij hoorden de klacht van Luther: Het volk leeft als de lieve zwijnen. Wij behoeven het beeld van het verleden niet verder te schetsen. Niemand, die iets van geschiedenis af weet, wenst deze oude tijden terug. Integendeel, wij hebben recht ons te verheugen om verschillende verschijnselen van verbetering juist op zedelijk gebied. In alle beschaafde landen waakt de overheid met schrikwekkende strengheid tegen de ontucht met kinderen. De jongens- of meisjesschender wordt, als hij in handen van de justitie valt, al is hij overigens een mens van aanzien, onverbiddelijk achter de tralies gezet. Meisjeshandel wordt eveneens zwaar gestraft. Officieel door de overheid gecontroleerde schandhuizen worden steeds meer uitzondering. De homosexualiteit durft zich niet, als in de oudheid, publiek te vertonen. De pornografie wordt door de wet bestreden. Een afzonderlijke zedenpolitie waakt in de grote steden voor de publieke eerbaarheid." Tot zover Dr. B. Wielenga.

Ik veronderstel dat de eerbare lezer(es) de ogen wel even moet uitwrijven wanneer hem of haar zoiets onder de ogen komt. Er wordt door de mensen onderling wel eens gezegd: "Laat me niet lachen." Welnu, als het zo erg niet was, zouden we geneigd zijn om te lachen. Er is echter veel meer reden om te wenen. Wie zou er niet wenen over de vermenigvuldiging van zoveel ongerechtigheid? Nog nooit heeft de duivel in de "beschaafde" landen zulke triomfen behaald, als in de tijd waarin we nu leven. De listen van satan concentreren zich nu vooral op sexueel gebied. Wat de gedwongen huwelijken betreft, wil ik nog een opmerking maken. In sommige gemeenten heerst de mening dat zo'n huwelijk niet kerkelijk bevestigd mag worden. Er wordt dan gezegd dat de jonge mensen dit verzondigt hebben. De schuldbelijdenis vindt dan plaats bij de doop van het eerste kind.

Ons Gereformeerd Kerkrecht leert ons echter dat overtreders van één of ander gebod weer in hun kerkelijke rechten worden hersteld nadat ze hun zonde hebben beleden.

Er zijn bepaalde streekgewoonten die diep geworteld zijn. Hier en daar zijn er ook mensen die hun huwelijk niet kerkelijk laten bevestigen eenvoudig om de reden dat ze dit te hoog gegrepen vinden en dat ze niet aan die vragen kunnen beantwoorden. Het is me althans eens overkomen dat ik bij mensen op bezoek kwam die hun 25- of 40-jarige echtvereniging vierden, en op mijn vraag wie hun huwelijk kerkelijk bevestigd had en welke tekst de dominee bij die gelegenheid had, kreeg ik tot mijn stomme verbazing ten antwoord dat ze niet kerkelijk getrouwd waren. Het waren overigens degelijke mensen, hun huwelijk was vrij, maar in de kerk trouwen deden ze niet, want dan moest men eigenlijk bekeerd zijn. Op mijn vraag of ze hun kinderen hadden laten dopen kreeg ik een bevestigend antwoord. Ik heb toen deze mensen uitgelegd dat het

huwelijk geen sacrament is, maar de Heilige Doop wel. Als men als onbekeerde niet in de kerk mag trouwen, dan mag men als onbekeerde zeker zijn kinderen niet laten dopen.

Wat is de bedoeling van bruidsparen die met hun wederzijdse ouders en wederzijdse familieleden in de kerk voor Gods aangezicht verschijnen? De bedoeling is een zegen te vragen over hun huwelijk. Het huwelijk is een gewichtige stap in het leven van de mens.

De Heere Jezus heeft het huwelijk willen eren met Zijn tegenwoordigheid, giften en wondertekenen te Kana in Galiléa. Hoe nodig is de zegen des Heeren, en hoe weinig wordt dit beseft. Velen denken dat er tijdens een huwelijksluiting in de kerk meer mag dan anders. Bij zo'n gelegenheid ziet men dikwijls vogels van diverse pluimage. Veel vrouwen en meisjes zitten dan zonder hoofddekseel in de kerk terneer. Dit komt helaas ook voor onder de eigen mensen. Men heeft er geen erg in dat de bevestiging van een huwelijk ook Woordbediening is. Trouwen in de kerk staat dus geen trap lager dan een gewone eredienst. Het is in sommige gemeenten de gewoonte dat een kerkeraad toch een bijbel uitreikt aan bruidsparen die niet in de kerk trouwen. Op de keper beschouwd is dit een verkeerde gewoonte. Het spreekt vanzelf dat men altijd een bijbel ten geschenke mag geven, maar als dit gebeurt tijdens de maaltijd, nadat het bruidspaar burgerlijk getrouwd is, dan hapert er iets. De indruk zou gewekt kunnen worden dat het helemaal zo erg niet is dat jonge mensen niet in de kerk trouwen, de dominee komt immers toch wel om een gebed te doen voor de maaltijd en om de bijbel uit te reiken. Ongewild wordt dan door de predikant en kerkeraad het onkerkelijke huwelijk gesanctioneerd.

Zo liggen er op het huwelijkspad vele voetangels en klemmen die zich in de praktijk voordoen en waar we het bestaan niet van vermoeden.

Ten slotte zij nog opgemerkt dat het oude huwelijksformulier van Petrus Datheen door vele kerken is afgeschaft. Men vindt dit formulier veel te somber en te donker gekleurd. Vooral de aanhef van het huwelijksformulier is veel te zwartgallig, zo zegt men. De huwelijksdag is immers een hoogtijdag? Is de bruiloftsdag niet een dag van vreugde?

Het oude formulier spreekt in het begin van velerhande tegenspoed en kruis vanwege de zonde. Dat moet er uit, zegt de blijde (naam)christen van deze tijd. Moeten deze eerste regels vervallen? Vraag dat eens aan de vele weduwen en weduwnaren. Zij zullen u zeggen dat er op elke trouwdag een rouwdag volgt.

Luther heeft eens gezegd: "Het Woord, het Woord, dat zult ge laten staan!" Welnu, dan laten we ook de aanhef van het huwelijksformulier staan omdat deze woorden afgestemd zijn op de levenspraktijk. Wie mag men zalig heten?

Dat zingt de dichter van Psalm 128:1:

*U mag men zalig heten,
Die 's Heeren vrees bekoort;
Die, met een goed geweten,
Steeds wandelt naar Zijn Woord.
Gij zult uw nooddrift vinden
Door d' arbeid van uw hand;
Wat g' u moogt onderwinden,
Komt, naar uw wens, tot stand.*

15. Huisbezoek

Over het huisbezoek is al veel geschreven. Mijn bedoeling is niet om een theoretische uitleg te geven van alle facetten van het huisbezoek.

Sommige mensen weten precies hoe het moet. Zij schrijven lange artikelen over de opvoeding van kinderen, terwijl ze in de opvoeding van hun eigen kinderen schromelijk te kort schieten. Anderen houden een geleerd betoog over het huisbezoek, maar in de praktijk loopt het dikwijls heel anders.

Weten we zo goed hoe het moet? Ach, dat we ook zouden weten hoe het is.

Voorop zij gesteld dat huisbezoek niet mag ontaarden in huisbezoeking. Dat kwam vooral vroeger nogal eens voor. Het waren meestal eenvoudige ouderlingen die op huisbezoek kwamen, die langdurig bleven vragen en al maar bezig waren om iets uit een vat te tappen wat er niet in zat.

We zitten hier meteen midden in het probleem, want om vruchtbaar huisbezoek te doen, is nodig verstand met Goddelijk licht bestraald.

Het is de gewoonte dat in het najaar weer een aanvang gemaakt wordt met het huisbezoek. De gemeente wordt in wijken verdeeld, er worden ploegen samengesteld van twee ouderlingen, of een ouderling en een diaken of de predikant met een ouderling of een diaken.

Onder de gemeenteleden zijn randkerkelijken, waarvan sommigen niet meer in de kerk komen. Deze laatsten staan echter wel ingeschreven in het ledenregister, dus komen ze in aanmerking voor huisbezoek. Het komt voor dat de man en vader zijn gezicht nooit meer in de kerk laat zien, maar dat de vrouw zo af en toe nog eens komt. De kinderen van zo'n gezin bezoeken de zondagsschool en daarna de catechisatie. Het catechisatiebezoek is echter niet van lange duur en dat ligt ook eigenlijk wel voor de hand.

Wat te zeggen van een vader die nooit naar de kerk gaat en een moeder die meer schittert door afwezigheid dan door aanwezigheid? De bezoekende ambtsdragers hebben dan ook wel dubbel licht nodig om vader en moeder te wijzen op hun doopbelofte. Meestal wordt de vermaning niet in dank afgenomen. Als het mis loopt in een gezin krijgt de kerkenraad de schuld.

Er zijn in de loop der jaren ouders geweest met veel kinderen die hun gezin elk jaar zagen afbrokkelen. De kleine kinderen gingen aan de hand van vader of moeder mee naar de kerk. Maar toen de kinderen ouder werden, kwamen de problemen. De oudste kreeg verkering met een meisje of jongen die tot een andere kerk behoorde. Waarom zou men zich daar druk over maken? Het was zo'n aardige jongen of het was zo'n lief meisje. Waarom moet het kerkverband aanstonds een obstakel zijn om pril geluk te vernielen? Over de kerk zou later wel gepraat worden, dat kwam heus wel in orde. Maar het kwam niet in orde.

Het meisje wilde toen het puntje bij paaltje kwam, de kerk niet overstappen en de jongen voelde daar bij nader inzicht ook niet voor. Waarom zou men dan geen hutje bij mutje doen en overstappen naar een kerkverband waar geen van beiden toe behoorde?

Het komt echter ook voor dat de jongen of het meisje door de knieën gaat en de kerk verlaat waar hij of zij gedoopt is in de Naam van een Drie-enig God. Het grote gezin ging afbrokkelen, wij hebben het met eigen ogen gezien. De daaropvolgende kinderen gingen ook trouwen en verlieten de kerk. Van het hele gezin bleef niets over, vader en moeder zijn eindelijk in een bejaardentehuis gegaan waar de kinderen en aangetrouwde kinderen hen opzoeken, maar waar de gesprekken over de kerk zorgvuldig worden vermeden. Dat komt er van als onze kinderen op huwbare leeftijd

zijn gekomen en de ouders niet op tijd de gevaren hebben onderkend.

Er behoren tot de gemeente echter niet alleen randkerkelijken die vermaand moeten worden. Er zijn leden die trouw naar de kerk gaan, die ook vermaand moeten worden. Wat voor leden zijn dat dan? Het zijn mensen die hun plaats nooit leeg laten staan. Leden die zelfs ten Avondmaal gaan, die de naam hebben dat ze leven, doch ze zijn dood.

Het kost de bezoekende ambtsdragere heel wat moeite om zulke mensen aan het verstand te brengen dat hun werken niet vol gevonden zijn voor God.

De arme mens stelt alles in het werk om in leven te blijven. Er zijn al wat gronden die niet houdbaar zijn voor de eeuwigheid. Als er aan de valse gronden wordt getornd, komt de vijandschap openbaar. Veel mensen willen dat tot hen zachte dingen worden gesproken.

De mens die de naam heeft dat hij leeft, wil bedrogen zijn. Waarom zou hij niet bekeerd zijn? Leeft hij dan niet zoals God in Zijn Woord geboden heeft? Had hij geen godvrezende ouders? Is God niet de God der geslachten? Welnu, als God de God der geslachten is, zal dan het zaad Hem niet dienen?

Deze mensen vergeten dat genade geen erfgoed is. De oudste zoon was een rechthebbende zoon, hij dacht een bokje verdiend te hebben. Het gemeste kalf viel buiten zijn gezichtskring. Deze oudste zoon had geen oog voor de vrije gunst die eeuwig God bewoog. Hij was kind, hij leefde op de erve des verbonds en hij wilde met zijn vrienden vrolijk zijn. Die vrienden van hem dachten er precies zo over als hij zelf dacht. In het vaderhuis begonnen zij vrolijk te zijn. Waarom? Omdat een dode broeder weder levend was geworden en omdat een verloren zoon gevonden was. Maar de oudste zoon en zijn vrienden wisten niets van hun geestelijke doodsstaat. Het waren rechthebbende mensen die dachten dat de hemel hen niet zou ontgaan. Zij hadden hun plaatsen in het Koninkrijk Gods reeds gereserveerd, zij behoorden tot de mensen die meenden in te gaan. O, wat zullen zij die menen in te gaan straks toch bedrogen uitkomen. Zij zullen de deur gesloten vinden en het niet begrijpen waarom die deur gesloten is. Ze zullen kloppen en zeggen: "Heere, Heere, doe ons open"; en Hij zal zeggen: "Ik ken u niet, vanwaar gij zijt." De oudste zoon wilde met zijn vrienden vrolijk zijn, maar niet met God. De waarachtige bekering bestaat in een hartelijke vreugde in God door Christus en in een lust en liefde om naar de wil Gods in alle goede werken te leven.

Er zijn de laatste jaren heel wat jonge gezinnen overgestapt naar een andere kerk. Echtparen die in het huwelijk traden vestigden zich in een andere plaats en schaften zich maar meteen een televisietoestel aan. De kerkenraad van die gemeente was aanvankelijk blij met de overkomst van een jong gezin, maar bij het huisbezoek constateerden de broeders tot hun droefheid de aanwezigheid van een tv. Op de vraag waarom ze "zo'n ding" aangeschaft hadden, volgde een diep stilzwijgen, of er werd gezegd dat ze dat eigenlijk zelf niet wisten. Het komt ook nogal eens voor dat jonge mensen die aan het Avondmaal gaan tegenover de huisbezoekers beweren, dat ze geen voedsel voor hun ziel krijgen. Ze hebben dan ook maar besloten om over te gaan naar een ander kerkverband waar ze wel zielenvoedsel krijgen. Het is een droevig verschijnsel van onze tijd dat er zoveel mensen zijn die heel gemakkelijk de kerk verlaten waarin ze het teken en zegel van de Heilige Doop hebben ontvangen.

Ach, de mens wil wat zijn, hij wil er bij horen en er zeker niet buiten gezet worden. Er zijn veel mensen die werkzaamheden hebben met het Heilig Avondmaal, zonder kennis van zonde. Wie zal Achab overreden?

De koning van Israël is overreed geworden door een leugengeest in de mond van valse

profeten. De van God losgeslagen mens vleit zichzelf of wil van anderen geveleid zijn.

Het zal de lezer duidelijk zijn dat huisbezoek lang niet altijd een gemakkelijk werk is. Kerkenraden van vakante gemeenten zijn nogal eens het mikpunt van kritiek. Een oude leraar zei wel eens dat de koffiepote een goede afleidingsmanoeuvre is om moeilijke vragen te omzeilen.

En als het met de koffiepote niet lukt, dan is het wachten op de vraag of de leden en doopliden nog iets hebben op te merken. Meestal komen de tongen dan pas goed los. Het diepe stilzwijgen is dan opeens doorbroken. De preken die gelezen worden zijn te ouderwets of ze zijn te lang. De voorspelen zijn te lang of er worden voor of na de dienst gezangen gespeeld. De koster krijgt ook een beurt, het is altijd te warm of te koud en een ander vindt dat het zo tocht. Als een gemeente zich in het bezit van een eigen predikant mag verheugen, is op hem ook wel wat aan te merken. Is de gemeente vacant, dan doet de scriba zijn werk niet goed. Er komen veel te weinig dominees. Die predikanten moeten in de week niet komen, maar 's zondags.

De praktijk heeft uitgewezen dat jongelui die verkering hebben en om de beurt 's zondags bij elkaar zijn, evengoed net dat weekend weggaan als de dominee thuis is, en juist bij de leesdienst, als de dominee een vacante gemeente dient, thuis zijn. O, wat stelt de mens zich slap aan als het om de dingen der eeuwigheid gaat. Wat handelt hij trouweloos wat betreft het heil van zijn onsterfelijke ziel. O, keert weder, gij afkerige kinderen. Hebt ge uw gehoor van de waarheid afgewend en u gekeerd tot fabelen? Keert nochtans weder. *Roept de Wijsheid niet, en verheft niet de Verstandigheid Haar stem? De koningin van het Zuiden is gekomen van de einden der aarde om de wijsheid van Salomo te horen. En ziet, meer dan Salomo is hier.*

Zult gij de Heere laten roepen? *O, welgelukzalig is de mens, die naar Hem hoort, dagelijks wakende aan Zijn poorten, waarnemende de posten Zijner deuren. Want die Hem vindt, vindt het leven, en trekt een welgevallen van de Heere. Maar die tegen Hem zondigt, doet zijn ziel geweld aan; allen, die Hem haten, hebben de dood lief.*

*Want Hij is onze God, en wij
Zijn 't volk van Zijne heerschappij,
De schapen, die Zijn hand wil weiden;
Zo gij Zijn stem dan heden hoort,
Geloofst Zijn heil- en troostrijk Woord;
Verhardt u niet, maar laat u leiden.*

Psalm 95:4

16. Vergaderingen

Tot de ambtelijke bediening behoort ook het houden van vergaderingen en het leiden van vergaderingen. De predikant is voorzitter van de kerkenraad, aan hem is de leiding van de kerkenraadsvergaderingen toebetrouwd.

Vroeger was het verloop van een kerkenraadsvergadering heel anders dan tegenwoordig. Vandaag de dag brengt de scriba meestal een tas met ingekomen stukken mee en er wordt ook uitvoerig genotuleerd.

Tijdens de eeuwwisseling en kort daarna werd er door de kerkenraadsleden maar een beetje heen en weer gepraat. Vooral in vacante gemeenten kon het er heel gemoedelijk naar toe gaan. De notulen waren kort, en ingekomen stukken waren er niet. De broeders hadden dus een zee van tijd om met elkaar van gedachten te wisselen. Soms werd er geïnformeerd naar elkaars geestelijk welvaren en dan kon het wel eens aangenaam zijn.

Zo heeft schrijver dezes de notulen gelezen van een kleine gemeente waarin de scriba altijd weer eindigde met op te merken dat er niet veel te verhandelen was; dus werd na "enig heen en weer" gepraat de vergadering gesloten. Nu moeten we niet denken dat dit overal zo was. Er waren in die jaren ook grote en middelgrote gemeenten.

Het kon wel eens stormen op die vergaderingen, want de mensen liepen in die tijd veel vlugger met allerhande zaken naar de kerkenraad dan tegenwoordig. Het scheen wel dat de mensen toen veel minder drempelvrees hadden dan tegenwoordig. Van Jozef lezen we dat hij het kwaad gerucht van zijn broers tot zijn vader bracht. Zo waren er leden van de gemeente die met het kwaad gerucht van hun medeleden naar de kerkenraad gingen. Het gebeurde wel dat de broeders kerkenraadsleden zich van het ene schandaal in het andere moesten verdiepen. Het kon dan wel eens laat worden, zonder dat dit nodig was. Veel mensen liepen te vlug naar de kerkenraad en handelden niet naar de regel van Mattheüs 18. De grote Profeet en Leraar wijst ons daar de weg die we hebben te gaan als een broeder tegen ons zondigt. Hij zegt in de verzen 15 tot en met 17: "Maar indien uw broeder tegen u gezondigd heeft, ga heen en bestraf hem tussen u en hem alleen; indien hij u hoort, zo hebt gij uw broeder gewonnen. Maar indien hij u niet hoort, zo neem nog één of twee met u; opdat in de mond van twee of drie getuigen alle woord besta. En indien hij denzelven geen gehoor geeft; zo zeg het der gemeente; en indien hij ook der gemeente geen gehoor geeft, zo zij hij u als de heiden en de tollenaar."

Duidelijker kan het niet door wie dan ook gezegd worden. In het bevestigingsformulier van ouderlingen en diakenen lezen we: "En alzo maken de dienaren des Woords en de ouderlingen samen een college of gezelschap, zijnde als een raad der kerk, en vertonende de gehele gemeente; waarop de Heere Christus ziet, wanneer Hij zegt: "Zeg het der gemeente"; hetwelk geenszins verstaan kan worden van allen en een ieder lidmaat der gemeente in het bijzonder, maar zeer bekwamelijk van degenen, die de gemeente, waarvan zij verkoren zijn, regeren."

Kerkenraadsleden kunnen niet ingaan op iets dat ze hebben horen zeggen, en leden hebben naar de persoon in kwestie toe te gaan voor ze naar de kerkenraad stappen. Ook kwam het vroeger nogal eens voor dat kerkenraadsleden veel te lichtvaardig met de tucht omsprongen. Het kwam in sommige gemeenten voor dat verschillende mensen op onkerkrechtelijke gronden waren afgesneden als lid van de kerk. Veel kerkenraadsleden hadden niet dat geduld dat ons door de Heere Jezus wordt geleerd. Petrus vroeg eens aan de Meester: "Heere, hoe menigmaal zal mijn broeder tegen mij zondigen, en ik hem vergeven? Tot zevenmaal?" Jezus zeide tot hem: "Ik zeg u niet

tot zevenmaal, maar tot zeventig maal zevenmaal." Er zijn Dienaars van het Goddelijke Woord geweest die in dit opzicht de voetstappen van de grote Meester niet hebben gedrukt. Ze sneden leden van de gemeente af, die niet in alle opzichten hun opvattingen deelden. Dergelijke predikanten gingen gevoelloos en lichtvaardig te werk. Naar mijn mening hebben zij niet ten volle beseft wat de afsnijding met de ban inhoudt.

In het formulier van de ban, of der afsnijding van de gemeente van Christus staat o.a. geschreven: "Zo zijn wij genoodzaakt nu tegenwoordiglijk voort te varen tot zijn afsnijding, volgens het bevel en de last, ons gegeven in Gods heilig Woord, ten einde hij hierdoor (zo het mogelijk is) tot schaamte over zijn zonden gebracht worde; opdat men ook door dit verrottende en tot nog toe ongeneeslijke lid, het gehele lichaam der gemeente niet in gevaar stelle, en de Naam Gods niet gelasterd worde."

Iemand die het niet met ons eens is wat betreft middelmatige dingen mogen we niet als een rot lid buiten de gemeenschap van de kerk stoten. Heeft Bernardus Smijtegelt niet geschreven dat we beter op het schavot kunnen sterven, dan met de christelijke ban van de kerk te worden afgesneden? Er is echter een spreekwoord dat zegt dat elke medaille zijn keerzijde heeft. We leven nu in een tijd dat er schier geen tucht meer wordt uitgeoefend. De van God losgeslagen mens onderwerpt zich der wet Gods niet. Vele kerken hebben in hun vaandel geschreven: *Vrijheid, gelijkheid en broederschap!* Er is in die kerken vrijheid van leer, men kan zeggen wat men wil en men kan geloven wat men wil. Er wordt geen tucht meer uitgeoefend, dus men kan ook doen wat men wil. De kerk is voor velen de vlag die de lading moet dekken van een zondig leven. Het zou echter verkeerd zijn om alleen maar in de tuin van onze buurman te zien die vol onkruid staat. Dat we niet zullen vergeten om ook op onze eigen tuin te letten. Er zijn mensen die barmhartiger zijn dan God. De bestraffende man ontbreekt maar al te zeer in de tijd waarin we leven. Ook onder ons zijn veel randkerkelijken. Ze komen zo maar eens te hooi en te gras in de kerk of ze komen helemaal niet meer. Het komt zelfs voor dat bezitters van tv. gebruik maken van het Heilig Avondmaal. Het Avondmaal des Heeren wordt Heilig Avondmaal genoemd omdat de Insteller heilig is. Wat samenstemming heeft Christus met Belial? De dichter van Psalm 99 zingt:

*Klimt op Sion, toont
Eerbied, waar Hij woont,
Waar Zijn heiligheid
Haren glans verspreidt:
Heilig toch en 't eren
Is de Heer' der heren.*

Van de kerkenraadsvergaderingen stap ik over naar de ledenvergaderingen.

In gemeenten waar een dominee staat wordt niet vaak een ledenvergadering gehouden. Meestal in het najaar een keer bij de verkiezing van ambtsdragers, en in het voorjaar wanneer er opening van zaken gegeven wordt wat de financiën betreft. Het kan voorkomen dat er plannen zijn voor nieuwbouw of verbouw van de kerk. Dan wordt er uiteraard meer vergaderd dan twee keer per jaar. Het kan wel eens spannen op ledenvergaderingen. Alle mensen zijn niet eender. Er zijn er die nooit wat zeggen en er zijn er die altijd wat zeggen. Sommigen vinden het koud in de kerk, anderen vinden het te warm en weer anderen vinden dat het tocht.

Ik hoorde eens een predikant iets vertellen over zijn bevindingen op ledenvergaderingen. Als het hem te gortig werd vroeg hij wel eens aan deze of gene of ze hun naam graag in de notulen zagen vermeld. Meestal was het gezeur dan

afgelopen. Ook gebeurt het wel dat de koster en de organisten een beurt krijgen. De één vindt dat er te vlug wordt gezongen, en een ander te langzaam. Ik ben geen voorstander van vlug zingen, maar ook niet van langzaam zingen. Het gebeurde vroeger wel eens dat er aan het eind van elke regel lange uithalen werden gehoord. Dit werd dan gedaan bij wijze van protest tegen het vlugge zingen. Er zijn ook mensen die "jagen" met het zingen en altijd een noot vooruit zijn. De gemeente heeft zich bij de organist aan te passen, terwijl de organist de gemeentezang heeft te begeleiden. Niet elke organist gaat in dit opzicht vrijuit. Sommigen zijn aan het eind van elke regel een noot vooruit. De gemeente wordt dan opgejaagd, terwijl de organist zich niet bewust is van zijn dienende taak.

Als de kerk verbouwd moet worden of als er plannen zijn voor nieuwbouw, gebeurt het wel dat de meningen erg verdeeld zijn. Dan gaat het vat wel eens uitgeven wat het in zich heeft. Er is een bepaald soort mensen die men niet aan de portemonnee moet komen. Ze zitten vastgebakken aan hun geld en willen daar geen afstand van doen. Dat zulke mensen er toch meer rekening mee zullen houden dat er in het doodskleed geen zakken zitten.

De dichter van Psalm 49 zegt in de leespsalm: "Aangaande degenen, die op hun goed vertrouwen; en op de veelheid huns rijkdoms roemen; niemand van hen zal zijn broeder immermeer kunnen verlossen; hij zal Gode zijn rantsoen niet kunnen geven." Daar staat tegenover dat er ook mensen zijn die precies schijnen te weten wat een ander geven moet. Deze mensen zijn voor elk voorstel dat gelanceerd wordt, terwijl ze voor hoge bedragen niet terugschrikken. Zij hebben immers niets weg te geven, waarom zouden ze dan tegen zijn?

Maar alles bij elkaar genomen kan van onze gemeenten gezegd worden dat de offervaardigheid groot is. Ook veel kleine gemeenten zijn tot nieuwbouw of verbouw overgegaan zonder ook maar iemand van buiten de gemeente lastig te vallen.

Er zijn kerkenraden geweest die met zorg tegen de hoge schuldenlast hebben opgezien, maar de Heere heeft alle vrees beschaamd. Hoe dikwijls is het niet gebeurd dat het geld kwam van een zijde waarvan ze het niet verwacht hadden? Komt ook hierin niet de liefde tot Gods instellingen openbaar?

In Zondag 38 wordt ons geleerd dat de kerkdienst of het predikambt en de scholen moeten worden onderhouden. De stoffelijke belangen van Gods Kerk hier op aarde moeten worden behartigd. Vooral de geestelijke haard moet brandende gehouden worden. Het kleine getal leraars drijve ons uit tot het gebed. De oogst is groot en de arbeiders zijn weinige.

Het kleine getal der ware vromen wordt nog kleiner in het menselijk geslacht. De Heere geve leraars die spreken naar het hart van Jeruzalem. Zulken behoeven niet ledig op de markt te staan. Vooral wanneer kandidaten tot de heilige dienst beroepbaar zijn, komt de grote nood openbaar.

Dat de bede van de dichter van Psalm 102 ons moge aanspreken als hij zingt in het achtste vers:

*Reeds verlangen Uwe knechten
Hare stenen op te rechten;
Elk heeft deernis met haar gruis;
Elk toont ijver voor Gods huis.
Albestierend Opperwezen,
Dan zal 't heidendom U vrezen;
Al de vorsten, neêrgebogen,
Doen dan huld' aan Uw vermogen.*

Er worden ook op gezette tijden, als het nodig is, classicale vergaderingen gehouden. De Gereformeerde Gemeenten tellen vier particuliere synoden en elke particuliere synode telt drie classes.

Van de classicale en synodale vergaderingen is weinig te zeggen. De particuliere synode van elk rayon vergadert ieder voorjaar, terwijl de generale synode eenmaal in de drie jaar vergadert. Kerkenraden hebben er wel op toe te zien dat meerdere vergaderingen geen vergaarbak worden van allerhande soorten futiliteiten. De afgevaardigden zitten er niet om raadseltjes op te lossen. Ook moeten we er voor oppassen dat de kerkelijke zaken niet op de achtergrond geraken ten koste van de sociale zaken. De kerkenraad vaardigt af naar de classis, de classis vaardigt af naar de particuliere synode en de particuliere synode vaardigt af naar de generale synode. Voorzichtigheid is geboden wat het nemen van besluiten betreft. Door al te veel besluiten te nemen, gaan we soms omver stoten wat vroeger anders is besloten. Op kerkelijke vergaderingen behoren alleen kerkelijke zaken behandeld te worden. De vraag doet zich nu wel voor wat er allemaal tot kerkelijke zaken gerekend kan worden. Deze vraag is moeilijk te beantwoorden. Er zijn zeer veel dingen die, al is het dat ze niet rechtstreeks tot de kerkelijke zaken behoren, er toch zijdelings mee in verband staan.

We worden tegenwoordig met heel veel dingen geconfronteerd waar we vroeger het bestaan niet van vermoedden.

Door de pers is er veel uit de taboesfeer gehaald en ook door de radio en de tv. De mensen hebben de wereld in huis gehaald. Onze jeugd groeit met de moderne media op. Het is niet te zeggen welk een verderfelijke invloed daar van uit gaat vooral op onze kinderen. We leven in een wereld van verslaving, sex en geweld. Denk niet dat deze goddeloosheden halt houden voor onze kerkdeuren. Anderzijds dienen we er ook voor te waken dat we onze kinderen en kleinkinderen geen wereldvreemde opvoeding geven. Ze zijn in de wereld, ze moeten door de wereld en straks uit de wereld. De Heere Jezus bad in Zijn hogepriesterlijk gebed: "Ik bid niet, dat Gij hen uit de wereld wegneemt, maar dat Gij hen bewaart van de boze."

Ouders, dat het gebed uw kinderen moge vergezellen. De duivel is bezig alles kapot te maken, tot zelfs het huwelijk toe. Hoe zullen onze kinderen staande kunnen blijven in een wereld waarin de zonde vrijuit gesproken wordt als in de dagen van Sodom?

Sommige jongens en meisjes voelen zich door de kerk in de steek gelaten en ze hebben er geen erg in dat zij de kerk in de steek lieten.

Door de generale synode zijn deputaatschappen ingesteld; de leden van deze deputaatschappen worden eveneens door de synode benoemd. Als we ons kerkelijk jaarboek er op na slaan en eens letten op de door de generale synode ingestelde deputaatschappen, dan kunnen we bepaald niet zeggen dat de kerk de jeugd in de steek laat.

Op de generale synode van 1983 waren Ds. Lamain en Ds. Heerschap namens de Amerikaanse kerken aanwezig. De nu overleden Ds. Lamain sprak er zijn verbazing over uit dat er op de synode in Nederland zo veel te behandelen was. De herder en leraar van Grand Rapids had er waarschijnlijk geen erg in dat het kleine Nederland ruim 85.000 leden en doopleden telt die tot de Gereformeerde Gemeenten behoren, terwijl in het grote Amerika en Canada er nog geen 9.000 leden en doopleden geteld worden.

In vroeger jaren was het mogelijk dat op meerdere vergaderingen gesproken werd over de gangen die de Heere hield met Zijn volk. Nu is het zaak dat we ons niet

verliezen in de problemen van deze tijd die zich overal voordoen.

Een zeer belangrijk deputaatschap is het deputaatschap voor de zending. Er is een tijd geweest dat er beslist te weinig aandacht werd besteed aan het werk onder de heidenen.

De opdracht van de Koning van Zijn Kerk luidt: "Gaat dan henen, onderwijst al de volken, dezelve dopende in de Naam des Vaders, en des Zoons, en des Heiligen Geestes; lerende hen onderhouden alles, wat Ik u geboden heb."

Ik noemde u slechts één schriftuurplaats waaruit blijkt dat de verhoogde Immanuël wil dat het Evangelie alle creaturen wordt gepredikt. Deze ene schriftuurplaats is met vele te vermeerderen. We behoeven dus niet te twisten over de vraag of er zending moet worden bedreven: ja of nee. Er zijn andere kerkgenootschappen die aan zending zijn gaan doen toen ze wakker werden geschud door onze ijver en offervaardigheid. Zij konden niet langer voorbijgaan aan des Heilands woorden om het Evangelie aan alle creaturen te verkondigen.

Er moet dus aan zending worden gedaan, maar er is verschil in de manier waarop. Ik vraag me wel eens af of we in het begin niet te hoog van de toren hebben geblazen. Er werd vooral in die eerste tijd nogal eens gewezen op de tekortkomingen van ons voorgeslacht. Maar laten we niet vergeten dat onze voorouders in een zeer armoedige tijd leefden. Elke cent werd omgekeerd voor zij werd uitgegeven. Er deden zich toen problemen voor van geheel andere aard. Denk eens aan het onderwijs, dat van ons voorgeslacht grote offers vergde. Het zendingswerk is van lieverlee in rustiger banen geleid. Het is grandioos wat er onder ons volk voor de zending wordt bijeengebracht. En het voornaamste is dat er onder de heidenen mensen zijn die eertijds duisternis waren, maar die nu licht zijn in de Heere. Gods werk zal doorgang vinden, ondanks teleurstellingen en tekortkomingen van mensen. De Heere wil mensen gebruiken in Zijn Koninkrijk.

En voor mensen geldt het Woord Gods zoals er staat in Psalm 32: "Weest niet gelijk een paard, gelijk een muilezel, hetwelk geen verstand heeft, welks muil men breidelt met toom en gebit, opdat het tot u niet genake."

Een ander belangrijk deputaatschap is het curatorium. We kunnen dit deputaatschap het beste vergelijken met een schip op zee dat de wind tegen heeft. In de geest zien we een heleboel mensen op de wal staan die maar niet kunnen begrijpen waarom de scheepslieden zo moeten tobben om de haven binnen te komen. Ik denk in dit verband ook aan de vroegere stadsomroeper die van straat tot straat ging om het gemeentenieuws bekend te maken.

Smytegelt heeft het over de mensen die het in eigen schatting beter konden dan de omroeper, maar, zegt hij, ze waren er niet voor aangesteld. De leden van het curatorium zijn geen hartenkenners en nierenproevers, zoals nogal eens wordt gesuggereerd. O, dat de Heere de nood eens mocht opbinden en dat Sion eens weeën mocht krijgen.

Mogelijk zitten wij ook boordevol met kritiek, maar hebben wij al eens op onze knieën gelegen voor het curatorium? Jaar op jaar wordt er vergaderd en jaar op jaar wordt er gevraagd om het gebed van de gemeenten.

Bedenk toch dat de curatoren ook mensen zijn met zwakheden en gebreken. Zij kunnen zich vergissen door af te wijzen die zij hadden moeten aannemen, en door aan te nemen die zij hadden moeten afwijzen. Jaren geleden is er door een curator ernstig gewaarschuwd om niet alleen van objectieve maatstaven uit te gaan. Deze curator was van een ander kerkverband tot onze gemeenten overgekomen. In zijn vorig

kerkverband had hij de droeve vruchten gezien van een objectief beleid. De verwatering in dat kerkverband was snel toegenomen, het was zelfs niet meer nodig dat aanstaande predikanten de Heere vreesden. In de eerste plaats is dit een kardinaal punt dat jonge mannen, die zich melden met het verzoek om toegelaten te worden tot het volgen van de lessen op de theologische school, zeker hebben te weten wat ze straks zullen prediken. Een dominee is eigenlijk een boodschapper. Tegenwoordig heeft men dat woord "boodschap" veel vooraan in de mond. Er zijn dagbladen, weekbladen, periodieken, verenigingsbladen etc. die zeggen dat ze een boodschap hebben.

Welnu, de profeet Maleáchi had ook een boodschap. Zijn naam betekent: engel of bode. De opdracht, die de profeet van God had ontvangen, was tweevoudig. Maleáchi moest de priesters en het volk bestraffen vanwege de onheilige offers die er gebracht werden, en vanwege hun overtreding waarmee zij tegen God overtraden. Maleáchi moest ook profeteren van de Christus, Die komen zou als de Zoon der gerechtigheid. Er was in Maleachi's dagen een overblijfsel, een volk dat de Naam des Heeren vreesde.

De knechten des Heeren hebben een boodschap voor een ellendig en arm volk.

Comrie zegt dat er ontkoming is voor de aller-snoodste der rebellen.

Denken we dat we dominee moeten worden en weten we niet welke boodschap we hebben te brengen? Dan zijn we gelijk aan een postbode die wel brieven en aangetekende stukken bezorgt, maar niet weet wat er in die brieven staat.

De curatoren zijn er zich terdege van bewust dat ze zwakke en zondige mensenkinderen zijn. Zij zijn zich er ook van bewust dat ze fouten maken, maar zij weigeren om alles wat zich meldt op de gemeenten los te laten. Hoe nodig is voor hen de bede van de dichter:

Och, schonkt Gij mij de hulp van Uwen Geest.

Mocht Die mij op mijn paan ten Leidsman strekken.

De bedoeling is niet om alle deputaatschappen de revue te laten passeren.

Een zeer nuttig deputaatschap is het deputaatschap tot hulpverlening in bijzondere noden.

Er wordt wel eens gedacht dat er voor de diakenen weinig te doen is. Dit moge in Nederland het geval zijn, maar als we een kijkje nemen over de grenzen, dan blijkt de nood vooral in de derde wereld ontstellend groot te zijn. Wat we als gemeenten mogen doen is nog maar een druppel op een gloeiende plaat. Het ganse schepsel zucht en is in barensood tot nu toe. Het wordt niet beter maar erger. Alles wacht op de tijd der wederoprichting aller dingen. Door één mens is de zonde in de wereld gekomen en door de zonde de dood. Wij hebben allen in Adam gezondigd en derven de heerlijkheid Gods. Op de bodem aller vragen ligt de vraag der zondeschuld. De arme mens is genegen daar overheen te redeneren, de Heere werkt echter niet over de schuld heen. Eén van de godgeleerden zegt dat in het gericht Gods maar één ding geldt, en dat is: Volkomen betaling!

Ach, dat de schuld ons drukke. Zolang we daar niets van weten, hebben we geen Borg nodig. De zaak van Gods volk is niet ontbonden, voor ze Jezus hebben gevonden. Het behage de Heere Zijn Zoon in ons te openbaren. De enige troost beide in leven en sterven is, dat we door Gods genade ons het eigendom mogen weten van Jezus Christus.

Hij wordt in Zondag 1 de getrouwe Zaligmaker genoemd. Adam de zoon van God was niet getrouw, maar Christus is gehoorzaam geweest tot de dood; ja, de dood des

kruises. De eerste Adam liep van de werksteiger weg, maar de laatste Adam heeft de wet door dadelijke en lijdelijke gehoorzaamheid volbracht. Gods getrouwe knechten hebben van zichzelf af te wijzen en te wijzen op het Lam Gods, dat de zonden der wereld wegneemt. De Heere geve ons met de dichter van Psalm 143:2 te zingen:

*Wil Uwen knecht, door schuld verslagen,
O Heer, niet voor Uw vierschaar dagen;
Want niemand zal in dat gericht,
Daar zelfs zijn hart hem aan moet klagen,
Rechtvaardig zijn voor Uw gezicht.*

17. Deputaatschap voor militaire zaken

Op de vorige bladzijde schreef ik dat het niet de bedoeling is om alle deputaatschappen de revue te laten passeren. Ik wil echter een uitzondering maken wat betreft het deputaatschap tot behartiging van de belangen van onze militairen. De Heere gaf dat ik al meer dan vijf en twintig jaar voorzitter van dit deputaatschap mag zijn.

Elk jaar belegt het Deputaatschap voor Militaire Zaken een conferentie voor onze dienstplichtige militairen.

Toen Ds. Verhagen in het jaar 1959 overleed, nam ik zijn plaats als voorzitter in. In die tijd bestond het deputaatschap uit drie leden, n.l. de heer Hoogendoorn uit Gouda, de heer Roest uit Scherpenzeel en mijn persoon. De jaarlijkse vergaderingen hadden plaats te Zeist in de pastorie. Er is sinds die tijd heel wat veranderd. Nu worden conferenties voor onze militairen gehouden in "Beukbergen" in Huis ter Heide. Er worden bijeenkomsten belegd in garnizoensplaatsen, er worden door de voorzitter brieven geschreven aan militairen, die ver van huis hun militaire dienstplicht moeten vervullen, en in december worden er kerstpakketten verstuurd aan soldaten waarvan we de adressen weten. Vooral dit laatste is van groot belang. Het deputaatschap weet n.l. die adressen niet altijd. De medewerking van ouders en kerkenraden is nodig om achter het burgerlijke adres van de soldaat te komen.

Elk jaar wordt er door onze secretaris op geattendeerd in "De Saambinder" en "Daniël" om het adres van uw zoon op te geven, en elk jaar gebeurt het dat er militairen zijn die toch geen kerstpakket hebben ontvangen. Dan komt het voor dat verontwaardigde vaders of moeders opbellen en vragen waarom hun zoon geen pakket heeft ontvangen. Het blijkt dan dat de kerkenraad niet wist dat die jongen in dienst was, en de ouders van die jongen dachten dat het niet nodig was om de kerkenraad in te lichten, omdat de kerkenraad het wel gehoord zou hebben dat hun zoon in dienst was.

Ach, waarom wordt het zekere niet voor het onzekere genomen en waarom wordt er niet gebeld om zekerheid?

Desondanks worden er langzamerhand zo'n vierhonderd pakketten per jaar verzonden. En wat is het resultaat? Och, dat we niet al te veel zullen letten op de vrucht. Van de militairen, die een kerstpakket ontvangen, reageren er slechts enkelen.

De voorjaarsvergadering van het deputaatschap tot behartiging van de belangen van onze militairen heeft altijd plaats in de maand februari. Op die vergadering worden dan de brieven voorgelezen van soldaten die daarin bedanken voor het ontvangen kerstpakket. Uit die brieven blijkt dat er toch ook nog serieuze jongens zijn. Niet alle militairen worden meegesleurd in de maalstroom van zonde en ongerechtigheid.

O ouders, rekent er op dat de gevaren zowel in, als buiten de militaire dienst voor uw kinderen groot zijn! Voor verschillende jongens is er tijdens het vervullen van hun militaire dienstplicht een wereld opengegaan, waarvan ze het bestaan niet wisten. Dat het Woord des Heeren voor ons een regel en richtsnoer moge zijn om daarnaar te leven.

Maar ook dat we zullen beven voor Gods straf op de zonde. Van Lot lezen we dat hij tenten sloeg tot aan Sodom toe. En van de inwoners van Sodom lezen we dat het grote zondaars waren tegen de Heere.

De Heere zei tegen Abraham: "Dewijl het geroep van Sodom en Gomorra groot is, en dewijl haar zonde zeer zwaar is, zal Ik nu afgaan en bezien, of zij naar hun geroep, dat tot Mij gekomen is, het uiterste gedaan hebben, en zo niet, Ik zal het weten."

Roepende zonden zijn wraakroepende zonden, zij roepen om wraak. De Heere zei tegen Kaïn: "Daar is een stem des bloeds van uw broeder, dat tot Mij roept van de aardbodem." In Habakuk 2:11 staat geschreven: "Want de steen uit de muur roept en de balk uit het hout antwoordt die." En Job zegt: "Zo mijn land tegen mij roept en zijn voren tezamen wenen."

Roepende zonden raken het gehele maatschappelijke leven. Het is niet de zonde van een enkeling, maar het is een gemeenschappelijk kwaad. Roepende zonden tasten onze samenleving aan in zijn wortel. Jaren geleden sprak iemand al over onze sexueel melaatse maatschappij. Horen wij de sprake niet meer die van het gemeenschappelijke kwaad uitgaat? Hoort onze regering het niet meer? Ontucht van meerderjarigen met minderjarigen van hetzelfde geslacht is niet meer strafbaar.

Als in de tijd van Abraham eens een commissie van onderzoek was benoemd om eens poolshoogte te gaan nemen in Sodom, hoe zou dan het rapport van die commissie geluid hebben? De commissieleden zouden gezegd hebben dat het daar in die vruchtbare Jordaanvlakte toch maar goed wonen was. Gods Woord zegt ons dat die vlakte was als de hof des Heeren, als Egypteland. Welnu, dat klopt, daar is niets te veel mee gezegd, aldus de commissie.

Hebben de onderzoekers ook iets vernomen van roepende zonden? Roepende zonden? Nee, daar hebben we niets van gemerkt. Hoe is het mogelijk, want de zonde wordt daar vrijuit bedreven. Maar beste mensen, hebben jullie dan echt niets gemerkt van de ontuchtige wandel van de inwoners van Sodom?

Petrus schrijft aan de vreemdelingen, verstrooid in Pontus, Galatië enz., dat de Heere de steden van Sodom en Gomorra heeft omgekeerd en tot as verbrand. Deze steden zijn gezet tot een voorbeeld degenen die goddeloos leven. En dan vervolgt de apostel: "En de rechtvaardige Lot, die vermoed was van de ontuchtige wandel der gruwelijke mensen, daaruit verlost heeft." Als de commissie niets heeft gemerkt van het kwaad dat vrijuit werd bedreven, dan hebben die leden met oogkleppen voor gelopen.

En hoe is het gesteld in Nederland? Is er sprake van kinderporno, van gruwelen, van ontucht, enz.? Welnee, daar hebben we niets van gemerkt; dat is allemaal overdreven, zegt men. Zou dat waar zijn? Is Nederland niet vol van roepende zonden? De dichter van Psalm 74 zingt:

*Het land is vol van duist're moordspelonken
Vanwaar 't geweld ons grieft met wond op wond.*

Waar blijven onze jongens, die gelegerd zijn in Seedorf, in Langemannshof en andere plaatsen in Duitsland, in hun vrije tijd? Storten zij zich in het nachtleven, waar o.a. in de steden Bremen en Hamburg volop de gelegenheid voor is? Loopt onze regering met oogkleppen voor? Is de Heere niet bezig met af te gaan om te zien of Nederland het uiterste gedaan heeft?

De Heilige Geest geeft ons de gelegenheid een blik te werpen in Abrahams edele ziel. De vader der gelovigen zegt niet: "Laat de oordelen des Heeren maar komen, het is meer dan verdiend."

Hij zegt ook niet: "Heere, laat toch genade voor recht gelden." Er zijn mensen die nog Remonstranter zijn dan remonstrants. Zij zeggen dat de Heere van de troon van Zijn rechtvaardigheid afstapt en dan de troon van Zijn genade beklimt. Wat Lot betreft zegt Abraham niet: "Het is zijn eigen schuld, waarom was hij zo egoïstisch, waarom koos hij die vruchtbare vlakte?"

We lezen dat Abraham nog bleef staan voor het Aangezicht des Heeren. De aartsvader trad toe en zei: "Zult Gij ook de rechtvaardige met de goddeloze ombrengen? Het zij

verre van U, zulk een ding te doen, te doden de rechtvaardige met de goddeloze, dat de rechtvaardige zij gelijk de goddeloze, verre zij het van U, zou de Rechter der ganse aarde geen recht doen?"

Deze historie leert ons dat Gods volk nog eenzelfde roeping heeft om te bidden voor eenzelfde wereld om ons heen. Zij hebben zich niet af te vragen of hun gebed nutteloos is. Sodom is niet gespaard gebleven en toch bidt Abraham. De Heere sneed het gebed niet af. De mens zegt wel eens te gauw: "De Heere geeft geen gebed." Hoe weten die mensen dat? Lezen we niet van Elia dat hij op de Karmel zich voorwaarts ter aarde uitbreidde en daarna zijn aangezicht tussen zijn knieën legde? Tot zevenmaal heeft hij zijn jongen uitgezonden naar de zee om te zien.

We lezen in 1 Koningen 18:44: "En het geschiedde op de zevende maal, dat hij zeide: Zie, een kleine wolk, als eens mans hand, gaat op van de zee."

Saul was door God verworpen, maar Samuël zegt dat hij niet zal aflaten voor hem te bidden. Als de Heere niet aanstonds verhooring geeft, houden vele mensen op met bidden. Zelfs een kleine wolk als eens mans hand wordt door hen niet geteld. O, dat we toch de gelegenheid zullen aangrijpen die de Heere ons biedt. Abraham bleef nog staande voor het Aangezicht des Heeren. Er is bewogenheid in het hart van de patriarch. De vader der gelovigen is bewogen met de stad. Hij vraagt of de Heere de stad wil sparen om der rechtvaardigen wil. Met Jona was dat anders. Hij zette zich om te zien wat van de stad Ninevé zou worden. Had hij niet het oordeel Gods over de stad aangekondigd? Nog veertig dagen, dan zal Ninevé worden omgekeerd. O, wat was Jona kwaad op God toen hij zag dat de stad niet werd verwoest. De zoon van Amittai was in dit opzicht geen type van de Heere Jezus. Van Hem lezen wij dat Hij de stad Jeruzalem genaakte en over haar weende.

De bidder Abraham is tegelijk voorbidder. Er is in zijn gebed een vast uitgangspunt, n.l. het recht des Heeren. Er is geen tweespalt in Gods deugden. Zijn rechtvaardigheid is niet in strijd met Zijn barmhartigheid.

Dat het onze aandacht niet ontga dat Abraham met ootmoedigheid is bekleed. De vader der gelovigen verhovaardigt zich niet, maar hij erkent stof en as te zijn. De Heere is een heilig en rechtvaardig God. Dat we dan van de hemelse majesteit Gods niet aards zullen denken. De Heere doet niet alles wat Hij kan, maar Hij doet alleen wat Hem behaagt.

De vriend van God is vrijmoedig in zijn bidden, maar niet overmoedig.

Abraham weet van beginnen, maar ook van ophouden. Hij oppert de mogelijkheid dat er misschien vijftig rechtvaardigen zijn in Sodom. Hij spreekt daarna van vijf en veertig en eindigt met tien. De patriarch heeft de grens bereikt en hij bleef vriend van God. Maar mogelijk zegt iemand: "Abraham is niet verhoord, de Heere heeft die steden niet gespaard."

Laten we niet al te gauw een oordeel uitspreken. Waarom bad de aartsvader? Hoofdzaak in zijn gebed was dat de Rechter der ganse aarde recht zou doen door de rechtvaardige niet met de goddeloze om te brengen. En dat heeft de Heere niet gedaan. We lezen in Genesis 19:29: "En het geschiedde, toen God de steden dezer vlakke verdief, dat God aan Abraham gedacht, en Hij leidde Lot uit het midden dezer omkering, in het omkeren dier steden, in welke Lot gewoond had." En Petrus schrijft als hij het over Lot heeft: "Zo weet de Heere de godzaligen uit de verzoeking te verlossen, en de onrechtvaardigen te bewaren tot de dag des oordeels, om gestraft te worden."

Welnu, jongens en meisjes, vaders en moeders, gedenkt aan de vrouw van Lot! Zij was op weg naar Zoar en verging op de weg. Ze was bijna behouden en toch ging ze voor eeuwig verloren. Zoekt de Heere en leeft, en zoekt Beth-El niet. Te Beth-El en te Dan stonden de gouden kalveren opgericht. Beth-El was in de dagen der profeten geworden tot een Beth-Aven, dat is: huis des afgods, of: huis der goddeloosheid. O, kust de Zoon, opdat Hij niet toorne, en gij op de weg vergaat, wanneer Zijn toorn maar een weinig zou ontbranden. De dichter zingt er van in Psalm 1:1:

*Welzalig hij, die in der bozen raad
Niet wandelt, noch op 't pad der zondaars staat,
Noch nederzit, daar zulken samenrotten,
Die roekeloos met God en godsdienst spotten;
Maar 's Heeren wet blijmoedig dag en nacht
Herdenkt, bepeinst, en ijverig betracht.*

18. Epiloog

Het woord "epiloog" betekent: narede of slotrede. De slotrede van het boek Prediker luidt: "Van alles wat gehoord is, is het einde van de zaak: Vrees God, en houd Zijn geboden, want dit betaamt alle mensen. Want God zal ieder werk in het gericht brengen, met al wat verborgen is, hetzij goed, of hetzij kwaad."

In hoofdstuk 7 zocht de Prediker ook al naar een sluitrede. Zij luidt: "Alleenlijk ziet, dit heb ik gevonden, dat God de mens recht gemaakt heeft, maar zij hebben vele vonden gezocht." Van alles wat gehoord en gelezen is, is het einde van de zaak: Vrees God, en houd Zijn geboden. De vreze des Heeren is het beginsel der wijsheid; allen, die ze doen, hebben goed verstand.

Het is niet mogelijk om in onze "sluitrede" al de Bijbelplaatsen op te sommen die spreken van de vreze des Heeren.

De dichter van Psalm 115 zingt:

*Elk, die Hem vreest, hoe klein hij zij of groot,
Wordt van dat heil, die weldaán, deelgenoot;
Hij zal ze groter maken,
En z' u, zowel als 't kroost, dat gij bemint,
Dat, nevens u, zich aan Gods wet verbindt,
In dubb'le maat doen smaken.*

Het is mijn wens en bede dat de Heere Zijn vreze moge planten in de harten van mijn kinderen en kleinkinderen. De wereld gaat voorbij met al haar begeerlijkheid. Dit tijdelijke leven is maar kort; beter dan dit tijdelijke leven is Gods goedertierenheid. De vreze des Heeren is niet alleen het beginsel der wijsheid, maar ook der wetenschap, zie Spreuken 1:7.

Vraagt toch naar de Heere en Zijn sterkte, zoekt Zijn Aangezicht geduriglijk. Zonder wedergeboorte zullen we het Koninkrijk der hemelen niet kunnen ingaan. Het leven is zo ernstig, het is niet anders dan een gestadige dood. God zal ieder werk in het gericht brengen met al wat verborgen is, hetzij goed, of hetzij kwaad. Dat de raad van jullie vader en opa jullie moge behagen. Hij is oud geworden en ook hij heeft God niet gezocht.

In het jaar 1937 ben ik ziek geweest tot der dood toe. De geneesmiddelen, die er nu zijn, waren er toen nog niet. Voor iemand die longontsteking had, gold het: er op of er onder. De negende dag was bepalend (de crisis) of de patiënt zou sterven, ja of neen. Ik was bijna 25 jaar oud en had een dubbelzijdige longontsteking, die vergezeld ging met hoge koorts. Nu wordt de lijder direct een penicillinekuur toegediend, maar dat probate middel was er toen nog niet.

De dokter bereidde mijn zuster er op voor dat het die nacht (de negende) wel af zou lopen. Dit gebeurde niet, ik mocht de crisis doorstaan.

Deze ernstige ziekte heeft een blijvende indruk bij mij achtergelaten. Hoe goed was de Heere dat Hij geen voleinding met mij had gemaakt. Ik vond mijn beeld in de gelijkenis van de onvruchtbare vijgenboom. De Heere had 25 jaar geduld met mij gehad, Hij had naar vrucht gezocht en niet gevonden. Het vonnis luidde dan ook: "Houw hem uit; waartoe beslaat hij ook onnuttelijk de aarde." Het wil wat zeggen al die tijd onnuttelijk de aarde beslagen te hebben en niet anders dan tegen een goeddoend God gezondigd te hebben. De Heere had het volste recht mij uit te houwen en in het vuur te werpen. O, wie zal de grootheid van Gods goedertierenheid en de

rijkdom van Zijn barmhartigheid onder woorden kunnen brengen? De wijngaardenier zei: "Heere, laat hem ook nog dit jaar, totdat Ik om hem gegraven en mest gelegd zal hebben, en indien hij vrucht zal voortbrengen, laat hem staan, maar indien niet, zo zult gij hem namaals uithouwen."

O, hoe groot is Gods lankmoedigheid, hoe taai is Zijn geduld. De les zal moeten worden geleerd dat uit ons in der eeuwigheid geen vrucht zal zijn. Christus zegt: "Alle rank, die in Mij geen vrucht draagt, die neemt Hij weg; en al wie vrucht draagt, die reinigt Hij, opdat zij meer vrucht drage."

Op twaalf december van datzelfde jaar was ik in zoverre hersteld, dat ik voor het eerst weer naar de kerk kon. De preek, die toen gelezen werd, heeft op mij een diepe indruk gemaakt. De tekst was uit Habakuk 2 vers 3, inzonderheid deze woorden: "Zo Hij vertoeft, verbeid Hem, want Hij zal gewisselijk komen, Hij zal niet achterblijven."

Dat degenen, die God zoeken in al hun zielsverdriet, moed mogen scheppen uit de woorden Gods. Wie weet hoe lang ge al op de Heere in uw druk hebt gewacht. Wie zal zeggen onder welke angst en zorgen ge toch bleef uitzien naar de Heere. Vertoeft Hij? Verbeid Hem, want Hij zal gewisselijk komen. Wat denkt u van Simeon? Hem was een Goddelijke openbaring gedaan door de Heilige Geest, dat hij de dood niet zien zou, eer hij de Christus des Heeren zou zien.

Misschien zijt gij die dit leest dicht bij de dood. Misschien hebt ge de moed opgegeven en vraagt ge uzelf af of het ooit nog gebeuren zal. De Emmaüsgangers zeiden: "En wij hoopten dat Hij was Degene, Die Israël verlossen zou. Doch ook, benevens dit alles, is het heden de derde dag, van dat deze dingen geschied zijn." Jeruzalem gonsde in die dagen van de geruchten; de één zei dit, en de ander zei dat. Er waren op de paasmorgen vrouwen die een gezicht van engelen gezien hadden, en die engelen hadden gezegd dat Christus leefde. En anderen waren naar het graf gegaan en moesten tot hun grote droefheid constateren dat het klopte wat die vrouwen gezegd hadden. Het graf was leeg, de engelen hadden gezegd dat Christus leefde, maar de vrouwen, die de Emmaüsgangers gesproken hadden, hadden Jezus niet gezien. En daar ging het om.

In de woorden die Kléopas sprak, lag een onzegbaar gemis. Hij zegt: "Maar Hem zagen zij niet." Wat baat het ons dat anderen Hem zien? Paulus zegt: "Opdat ik Hem kenne en de kracht Zijner opstanding." Hem te kennen is het eeuwige leven. Buiten Hem is geen leven, maar een eeuwig zielsverderf.

Op 16 september van het jaar 1983 mocht ik onder grote belangstelling het feit herdenken dat ik 25 jaar in de bediening van Woord en Sacramenten werkzaam mocht zijn. De tekst was bij die gelegenheid uit Psalm 119, de verzen 67 en 68. Daar lezen wij: "Eer ik verdrukt werd, dwaalde ik, maar nu onderhoud ik Uw Woord. Gij zijt goed en goeddoende; leer mij Uw inzettingen." De dichter van Psalm 119 bezingt het Woord des Heeren onder allerlei benamingen, zoals de wetten, de getuigenissen, de bevelen, de inzettingen en de rechten des Heeren.

De kerkvader Augustinus verklaarde als laatste Psalm 119. Het is de Psalm der dankbaarheid, het A.B.C. des geloofs. De Godsgetuigenissen waren de raadslieden van de dichter, ze waren zijn gezangen in het land der vreemdelingschappen. De inzettingen des Heeren maakten hem wijzer dan zijn vijanden en verstandiger dan zijn leraren. Eer ik verdrukt werd, dwaalde ik; zegt de dichter. Van nature zijn wij allemaal dwalende mensen. Het dwalen van de mens is geen dwalen in de liefde, maar een opzettelijk, doelbewust dwalen. Elk mens heeft een weg die hem recht toe schijnt, maar het laatste van die zijn wegen des doods. Ook na ontvangen genade is Gods volk

zo dwaalziek Wat denkt u van Maria Magdalena? Als een dwalend schaap van de kudde van Christus stond ze op de paasmorgen wenend bij een ledig graf.

Zou ze zich soms toch vergist hebben? De apostel der liefde schrijft: "Als zij dan weende, bukte zij in het graf; en zag twee engelen in witte klederen zitten, één aan het hoofd, en één aan de voeten, waar het lichaam van Jezus gelegen had." De grote Herder staat gereed om dit schaap, dat in liefde dwaalde, weer tot de kudde terug te brengen. Hij wendt Zijn hand tot deze kleine. Zijn schapen horen Zijn stem, zij kennen Zijn stem en herkennen Zijn stem.

Aan ons dwalen in vijandschap komt een einde als de Heere Zijn liefde in onze harten uitstort. De dwalende dichter werd een Goddelijk halt toegeroepen. Toen kwam in zijn levende verdrukking. Asaf zegt van de goddelozen: "Er zijn geen banden tot hun dood toe en hun kracht is fris, zij zijn niet in de moeite als andere mensen en worden met andere mensen niet geplaagd."

Salomo spreekt van de drukking der melk die boter voortbrengt. Het volk van Israël werd in Egypte fel verdrukt. Ze lagen zwart van dienstbaarheid gebukt bij tichelstenen neer. Juist toen waren ze heel dicht bij de verlossing, al dachten zij er nog nooit zo ver vanaf te zijn geweest.

Van Manasse lezen wij dat hij onder de doornen kwam, hij werd gebonden met twee koperen ketenen en werd naar Babel gevoerd. O, wat had Manasse het benauwd, wat was hij ernstig in zijn bidden, en hoe vernederde hij zich voor het Aangezicht van de God zijner vaders. Van deze koning van Juda lezen wij: "Zo deed Manasse Juda en de inwoners van Jeruzalem dwalen, dat zij erger deden dan de heidenen, die de Heere voor het aangezicht der kinderen Israëls verdelgd had."

De dwaalzieke zoon van Hiskia deed ook zijn onderdanen dwalen. Toen hij onder grote druk kwam, erkende hij dat de Heere God is.

De Heere Jezus heeft gezegd dat Zijn volk verdrukking zal hebben in de wereld. De ziel, die uit grote nood en dood wordt verlost, zal vruchten voortbrengen van geloof en bekering. De rechtvaardige heeft lust in 's Heeren wet, hij overdenkt die wet en betracht die wet ijverig.

Het is de keus van het nieuwe hart om voor God te leven. Maar ach, zolang zij in dit leven zijn, hebben zij maar een klein beginsel van de nieuwe gehoorzaamheid. Gods volk begeert naar Gods wet te leven, niet omdat het hun plicht is, maar omdat het hun vermaak is.

De koopman zal de marktdag niet vergeten en de hongerige de maaltijd niet. Zo zegt de dichter van Psalm 119: "Uw Woord heb ik niet vergeten." Welnu, vergeet Gods Woord niet, leef er naar en vraag of de Heere uw gangen vast wil maken in Zijn Woord. Het Woord Gods moge ons zijn tot een lamp voor onze voet en een licht op ons pad. Het graven en mest leggen om de vijgenboom zal eenmaal ophouden. In de grote dag des Heeren zullen de banden des bloeds ophouden.

Er zullen geen gebeden meer opgezonden worden voor bloedverwanten noch voor vrienden en bekenden. Gods volk zal dan voor altijd de zijde Gods kiezen. Gods vijanden zijn dan voor altijd hun vijanden. O, hoe zullen we ontvlieden indien we op zo grote zaligheid geen acht geven? Is de zaak het niet dubbel en dwars waard om er om te vragen? We hebben er niets bij te verliezen, want we liggen verloren.

De dichter zingt:

*Op uw noodgeschrei
Deed ik grote wond'ren.*

De God van Elia leeft nog! Bij de Heere zijn uitkomsten, zelfs tegen de dood. Een oude christin werd voor haar sterven verkwikt met het tiende vers van Psalm 59.

Het luidt aldus:

*Ik zal, omdat G' in bange dagen
Mijn toevlucht waart, van U gewagen;
Van U, mijn sterkte, zij mijn zang
En snarenspeel, mijn leven lang.
Ik heb in nood, aan God verbonden,
In Hem mijn hoog vertrek gevonden;
In God, wiens goedertierenheid
Zich over mij heeft uitgebreid.*

Aart Hofman werd geboren 11 november 1912. Hij overleed 10 november 1990
Hij was predikant te Zeist vanaf 10-9-1958, te Scheveningen vanaf 21 -8-1968 en te
Aalburg van 24-9-1980 tot zijn emeritaat 1-5-1988

IN MEMORIAM Ds. A. HOFMAN

Saambinder 15 november 1990 door ds. A.F.Honkoop

Wat reeds enige tijd werd gevreesd, of eigenlijk al sinds bekend werd dat onze geliefde broeder een ernstige kwaal had, is werkelijkheid geworden. Ds. Hofman is heengegaan, heeft de rust mogen ingaan welke de Heere voor Zijn volk bereid heeft. Na een zeer arbeidzaam leven is zijn taak hier geëindigd en mag hij thans dat werk verrichten waartoe Christus Zijn kerk heeft gekocht en ook toebereid, namelijk de eeuwige verheerlijking van Gods grote Naam.

J.l. zaterdagavond bereikte ons het bericht dat br. Hofman was overleden en het is met weemoed dat we hem nastaren. Eén dag voor zijn verjaardag waarop hij 78 jaar zou worden is hij thuisgehaald. Het is voor hem waar geworden: *Beter is de dag des doods, dan de dag dat iemand geboren wordt.*

Vanaf 1959, toen hij predikant werd in onze gemeenten heeft hij door woord en geschrift Gods kerk mogen dienen. Met de gaven en genade welke God hem geschonken had heeft hij mogen arbeiden in de gemeenten die hem zo lief waren.

In 1955 werd hij student aan de Theologische School na tevoren de gemeente van Beekbergen als ouderling gediend te hebben en hij in het burgerleven het beroep van bakker uitoefende. God had hem bedeed met een helder verstand wat ook bleek uit zijn grote kennis van Gods Woord en de geschriften onzer vaders. Hij heeft met deze kennis mogen woekeren tot nut van onze gemeenten.

In zijn preken maar vooral ook in zijn schrijven had hij een eigen en persoonlijke stijl. Velen zullen dit missen. Tot 't laatst heeft hij zijn krachten mogen besteden in de dienst van zijn Koning. Het was karakteristiek voor hem dat hij nooit met zijn eigen mening naar voren kwam maar altijd zei: dit zegt de Heere in Zijn Woord of dat was het standpunt van onze vaders.

In zijn prediking wees hij op Hem die alleen onze Losser en Zaligmaker kan zijn en bouwde hij niet met hooi, stro of stoppelen.

Maar hij is niet meer, hij heeft de heerlijkheid verkregen die God voor Zijn kinderen bereid heeft. En al kan hij uit eigen zielsbeleving niet vertellen van een bewuste aanneming tot kinderen, toch hoeft niemand te twifelen of hij kind van God was.

In het curatorium waarin hij zitting had tot aan zijn emeritaat gaf hij blijk van een weloverwogen oordeel, van een helder inzicht in de weg der zaligheid en een goede mensenkennis. Ook van andere deputaatschappen was hij vele jaren een gewaardeerd lid.

Zijn werk en strijd is ten einde. *Zalig zijn de doden, die in de Heere sterven, van nu aan. Ja, zegt de Geest, opdat zij rusten mogen van hun arbeid; en hun werken volgen met hen.*

A.F.H.

Bedankbrief aan de kerkenraad van Rijssen

Zeist, 12-12-'62

Weleerw, en Eerw. broeders!

Op 11 December ontving ik het beroep van de gemeente van Rijssen. Ik had daar niet op gerekend en kan er dus ook nu nog niets van zeggen. Het is altijd mijn begeerte geweest om toch Gods weg te mogen weten en Gods wegen zijn hoger dan onze wegen.

Toen mijn vader in Rijssen stond, had hij zich in stilte op de Rijssense begraafplaats al een Machpéla toegezegd. Hij dacht er zijn levenlang te blijven; het is niet gebeurd.

Zo de Heere wil, hoop ik u op tijd de beslissing te laten weten.

Hart. gr. en Gode bevolen, uw A. Hofman

Overgenomen: ELK VERHAALT ZIJN WEG EN ZAKEN. DE GESCHIEDENIS VAN DE 'KLEÁNE KOARKE' TE RIJSSEN. 1836-2011